

UNIVERZITA KARLOVA V PRAZE

Fakulta humanitních studií

Katedra elektronické kultury a sémiotiky

BcA. Kristýna Klodnerová

**Apropriace ve veřejném prostoru jako způsob zkvalitnění
života ve městě: na příkladu z Prahy**

Diplomová práce

Vedoucí práce: **prof. PhDr. Miroslav Marcelli, Ph.D.**

Praha 2015

Prohlášení

Prohlašuji, že jsem práci vypracovala samostatně. Všechny použité prameny a literatura byly řádně citovány. Práce nebyla využita k získání jiného nebo stejného titulu.

V Praze dne 1. 1. 2015

Kristýna Klodnerová _____

Poděkování

Poděkování patří předně panu prof. PhDr. Miroslavu Marcellimu, Ph.D. za odborné vedení práce, dále Úřadu městské části Praha 1 za umožnění projektu ve veřejném prostoru a v neposlední řadě všem blízkým za podporu.

OBSAH

ÚVOD	7
1 URBÁNNÍ ANTROPOLOGIE	9
1.1 Úvod do problematiky	9
2 VEŘEJNÝ PROSTOR	14
2.1 Co je prostor?.....	14
2.2 Status „veřejný“	16
2.3 Definice veřejného prostoru.....	17
2.4 Typologie veřejných prostranství.....	19
2.4.1 Ulice	20
2.4.2 Náměstí	20
2.4.3 Nábřeží	22
2.4.4 Park	22
2.4.5 Dílčí shrnutí.....	23
2.5 Lidský rozměr veřejného prostoru	24
2.5.1 Kritéria kvality veřejného prostoru	27
2.6 Krize veřejného prostoru.....	30
2.6.1 Modernistické pojetí veřejného prostoru.....	31
2.6.2 Privatizace a vznik poloveřejných prostorů	32
2.6.3 Zmnožení ne-míst.....	33
3 PROCESY APROPRIACE	35
3.1 Definice termínu „apropriace“	35
3.2 Apropracie v umění.....	36
3.3 Kulturní apropracie	39
3.4 Apropracie ve veřejném prostoru.....	41
3.4.1 Institucionální apropracie.....	42
3.4.2 Komerční apropracie.....	42
3.4.3 Občanská apropracie	43
3.4.3.1 Role chodce.....	44
3.4.3.2 Právo na město	46
3.5 Dílčí shrnutí.....	48
4 APLIKOVANÁ ČÁST	50
4.1 Současný stav veřejného prostoru Prahy.....	50
4.2 Aproprativní taktiky ve čtyřech typech prostranství Prahy.....	57
4.2.1 Velká jarní cyklojízda	59

4.2.1.1 Historie cyklojízdy	61
4.2.1.2 Charakteristika trasy Velké jarní cyklojízdy	62
4.2.1.3 Urbánní cyklistická subkultura versus automobilová kultura	64
4.2.1.4 Význam Velké jarní cyklojízdy v kontextu města	65
4.2.2 Instalace piana na náměstí Míru	67
4.2.2.1 Urbanisticko-historický vývoj území	68
4.2.2.2 Charakteristika území	69
4.2.2.3 Současné využití	71
4.2.2.4 Význam instalace piana na náměstí Míru v kontextu města	73
4.2.3 Náplavka na Rašínově nábřeží	75
4.2.3.1 Urbanisticko-historický vývoj území	76
4.2.3.2 Charakteristika území	78
4.2.3.3 Současné využití	79
4.2.3.4 Význam náplavky na Rašínově nábřeží v kontextu města	84
4.2.4 Přístav 18600	85
4.2.4.1 Urbanisticko-historický vývoj území	85
4.2.4.2 Charakteristika území	87
4.2.4.3 Současné využití	89
4.2.4.4 Význam Přístavu 18600 v kontextu města	92
5 PROJEKT VE VEŘEJNÉM PROSTORU	94
5.1 Popis projektu a místa vzniku projektu	94
5.2 Záznam realizace	96
5.3 Reakce na projekt	98
ZÁVĚR	101
SEZNAM POUŽITÝCH ZDROJŮ	103
Tištěné zdroje	103
Elektronické zdroje	106
SEZNAM OBRAZOVÝCH PŘÍLOH POUŽITÝCH V TEXTU	110

Abstrakt

Diplomová práce se zabývá fenoménem procesů apropriace ve veřejném prostoru. Jedná se o analýzu vycházející z urbání antropologie, jejímž cílem je poukázat na to, že některé apropriativní taktiky mohou přispět ke zkvalitnění života ve městě. Hlavní teoretický zdroj poskytuje přístup francouzských myslitelů, jakými jsou Marc Augé, Michel de Certeau a Henri Lefebvre, jenž spojuje především zájem o člověka, jako každodenního uživatele, ale také tvůrce veřejného prostoru. Dalším metodologickým nástrojem jsou kritéria kvality veřejného prostoru Jana Gehla.

Po úvodu do urbání antropologie se práce zabývá veřejným prostorem jako takovým, pokouší se jej definovat, zasadit do praktického rámce a nastínit hlavní problémy jeho současné krize. Další část je věnována procesům apropriace a jejich podobám. V aplikované části je následně na příkladu čtyř konkrétních veřejných prostranství Prahy, která jsou obyvateli prisvojována, popsán a zhodnocen jejich význam v kontextu celého města. Poslední část je jakýmsi převedením teorie do praxe v podobě mikroprojektu ve veřejném prostoru Prahy.

Klíčová slova

Apropriace, město, urbání antropologie, veřejný prostor, veřejné prostranství.

Abstract

The diploma thesis is focused on the phenomenon of processes of appropriation in public space. The analysis draws upon urban anthropology with the aim to point out that some appropriative tactics may help to improve a quality of life in a city. The thesis is based on the theoretical concepts of French scholars, namely Marc Augé, Michel de Certeau and Henri Lefebvre, who share the common interest in a man as the everyday user, but also the creator of public space. Another methodological tool is the qualitative criteria of public space established by Jan Gehl.

After the introduction to the urban anthropology the thesis concerns with the public space itself, defining it, putting it into the practical framework and outlining the main problems of its crisis. The next part is about the processes of appropriation and their forms. In the applied part of the thesis are then described the examples of four Prague public spaces which are appropriated by their inhabitants and it is evaluated their importance for the whole city. In the last part is the theory turned into the practice in the form of micro-project in the Prague public space.

Key words

Appropriation, city, urban anthropology, public space, open space.

ÚVOD

Předkládaná diplomová práce pojednává o městském veřejném prostoru a procesech apropriace, které se v něm odehrávají. Jelikož v současnosti žije ve městech téměř polovina lidské populace, je město a městská kultura aktuálním fenoménem, který si zasluhuje pozornost. Proces urbanizace má jistě svou logiku a opodstatnění. Lidé se zjednodušeně řečeno stěhují do měst za vidinou lepšího života. Co ale takový život ve městě vlastně nabízí? Městský veřejný prostor je zahlcen automobily, reklamou a místy, se kterými je těžké se jakkoliv sžít. Panuje v něm určitá hierarchie, je uplatňováno množství pravidel a zákazů. Na první pohled se tak může město jevit jako odlidštěné, nepřátelské prostředí pro život. Pokud ale sestoupíme na úroveň jeho obyvatel, můžeme si všimnout, že svými osobitými způsoby vzdorují různým nepříznivým vlivům. Jsou to právě procesy apropriace, které jim umožňují uspokojit vlastní individuální, ale i kolektivní potřeby a vypořádat se s nedostatky města. Za hlavní cíl práce jsem si proto stanovila poukázat na to, že některé apropriativní taktiky mohou přispět ke zkvalitnění života ve městě. Dále mě zajímalo, zda apropriativní taktiky mohou být reakcí či východiskem krize, kterou současný veřejný prostor prodělává. V neposlední řadě také považuji za důležité přiblížení samotného pojmu „apropriace“, neboť ten není ještě v českém prostředí plně zaveden.

S ohledem na zvolené téma práce vychází z urbánní antropologie, jejích poznatků, konceptů a terminologie, přičemž hlavní teoretický zdroj nalézám v přístupu francouzských myslitelů, jakými jsou Marc Augé, Michel de Certeau a Henri Lefebvre. Pro všechny tyto autory je příznačný zájem o člověka, jako každodenního uživatele, ale také tvůrce veřejného prostoru. Práce je také zavázána teoretickým postojům předního dánského architekta Jana Gehla a jeho kritériím kvality veřejného prostoru. Vzhledem k tomu, že její značná část pojednává o Praze, čerpá také z aktuálního dokumentu *Manuálu tvorby veřejných prostranství hlavního města Prahy*.

Struktura práce se odvíjí od obecnějších otázek a postupně přechází do osobnější roviny. Po krátkém úvodu do problematiky urbánní antropologie se zabývám veřejným prostorem jako takovým, pokouším se jej definovat, zasadit do praktického rámce a nastínit hlavní problémy jeho současné krize. Fenomén veřejného prostoru a procesů apropriace pojmám zcela rovnocenně, proto je také prvnímu z nich věnována značná část

práce. Další kapitola je věnována procesům apropriace a jejich podobám. Pro lepší pochopení pojmu „apropriace“ jej nejprve uvádím do širších souvislostí, abych postupně přešla k hlavnímu tématu, jakým jsou procesy apropriace ve veřejném prostoru. V aplikované části následně uvádím a analyzuji čtyři konkrétní příklady veřejných prostranství Prahy, která jsou obyvateli města přisvojována. Tato část má povahu malých případových studií, které jsou založeny jednak na analýze různých pramenů, ale i vlastních poznatcích. Jejich strukturu blíže přiblížím v kapitole 4.2 „Apropriativní taktiky ve čtyřech typech prostranství Prahy“. V této části práce se nesnažím zastírat svůj subjektivní postoj, což je ostatně jedna z cest, kterou se současná urbánní antropologie ubírá. Už samotný výběr případů jsem uskutečnila na základě vlastních preferencí, proto se také všechny odehrávají v centrální Praze, kde se nejčastěji pohybují. Mým cílem nebylo postihnout město v celé jeho šíři, neboť některé jeho části, jakými jsou předměstí či sídliště jsou specifickými světy sami o sobě, a zasluhují samostatné pojednání. V návaznosti na teoretická východiska jsem se v poslední části rozhodla přisvojit si malou část veřejného prostoru a pomocí dotazníku zkoumat reakce místní komunity na tento zásah.

1 URBÁNNÍ ANTROPOLOGIE

1.1 Úvod do problematiky

V nejširším kontextu je antropologie chápána jako věda či nauka o člověku zkoumající přítomnost i minulost lidstva, různé způsoby života lidských populací, a to v celosvětovém měřítku. Aby bylo možné takto komplexní systém studovat a postihnout, došlo v průběhu historie k vytvoření několika antropologických oborů s mnoha jednotlivými podobory. V současnosti se spíše než o studium lidstva jako celku jedná o zkoumání dílčích otázek a problémů.¹

Zájem o veřejný prostor a vše, co se v něm odehrává, spadá pod antropologii města, nebo též urbánní antropologii, která je součástí antropologie sociokulturní. Město je specifickým sociálním prostorem, ve kterém se vyvíjí a také žije charakteristická kultura, která by se dala tudíž nazvat kulturou urbánní. Protože je ve městě téměř vše vytvořeno lidskou rukou, nebo alespoň přetvořeno lidmi k obrazu svému, jak je tomu např. v případě parků, je město a život v něm ideálním předmětem zkoumání lidského světa včetně sociálních struktur, kulturních vzorců a hodnot. Kulturní povahu města připomíná Petr Kratochvíl. Město má podle něj určitou vnější podobu a vnitřní organizaci, které společně utvářejí řád, významovou strukturu života jeho obyvatel a celkovou souvislost, ve které se člověk každodenně pohybuje a ocitá.² To samozřejmě platí i o veřejných prostorech, které jsou nedílnou součástí města.

Přestože jsme již dlouho svědky stále rostoucí urbanizace, je urbánní antropologie relativně novou disciplínou, která si své místo musela nejprve vydobýt. Tradičně se antropologie zaměřovala především na různé formy kultury v prostředí venkova a kultury „exotických“ zemí, které bylo možné zkoumat jako uzavřené světy se svými specifickými rysy. V městském prostředí chybí takto jasně definované ohraničení jednotlivých světů, neboť ty se navzájem prolínají a ovlivňují. Principiálně je jednodušší zkoumat kulturu jednoho malého ostrova v Pacifiku, než mnohačetnou a rozrůzněnou kulturu ve městě.³

---

¹ SOUKUP, Martin. *Základy kulturní antropologie*. Praha: Akademie veřejné správy, 2009, s. 12, 13.

² KRATOCHVÍL, Petr. *Architektura a město: Město jako kulturní fenomén*. Praha: Academia, 1996, s. 76.

³ PRADELLE, Michele de la. Několik poznámek k urbánní antropologii. In: *Český lid: národopisný časopis*. Praha: Etnologický ústav AV ČR, roč. 83, č. 3/1996, s. 189.

Nejspíš proto se obor urbánní antropologie dostal plně do popředí až na přelomu 60. a 70. let 20. století. Původ oboru přitom možná více náleží sociologickým studiím, než antropologii jako takové. Připomeňme si alespoň zběžně hlavní představitele, kteří jej formovali v jeho počátcích a poté v jeho dalším vývoji.

Jeden z nejvlivnějších přístupů ve zkoumání městského života se objevil během 20. a 30. let minulého století spolu se vznikem tzv. *Chicagské školy*, která přinesla do zkoumání města sociálně-ekologickou perspektivu. Město bylo ve světle *Chicagské školy* vnímáno jako zdroj sociální změny, která se děje prostřednictvím socioekonomických přechodů. Její vůdčí osobností byl Robert Ezra Park, který se zabýval sociologií města - např. ve studii *The City* a stejnojmenné knize se zaměřoval na konflikt sociálních skupin a sociální kontrolu. *Chicagská škola* přímo navazovala na dílo George Simmela, reprezentujícího formální sociologii. Z jeho koncepce vycházel i Louis Wirth ve svém článku *Urbanism as a Way of Life*, v němž přinesl novou definici urbanity a životního stylu s ní spojenou. Za základ města považoval jeho rozlehlost a to, že je hustě osídleno sociálně rozdílnými individui. I přesto že byl článek podroben četné kritice, z Wirthovi definice města vychází mnoho sociologických studií dodnes. Mezi výrazné představitele *Chicagské školy* se rovněž řadí Robert Redfield, který se zabýval provázáním městské a vesnické kultury. Jeho vlivným dílem je antropology často reprodukováný článek *The Folk Society*, ve kterém definoval vesnickou kulturu jako homogenní a sakrální v protikladu k urbánní kultuře jako heterogenní a světské. *Chicagská škola* (včetně Wirthových a Redfieldových koncepcí) byla později označena za etnocentrickou. Nicméně význam *Chicagské školy* spočívá v tom, že se zaměřovala na všední život a úzce spojovala empirické výzkumy (např. terénní výzkumy a zúčastněné pozorování) s teoretickými východisky.⁴

Druhým přístupem, který výrazně ovlivnil pohled na město, byl přístup tzv. *Manchesterské školy*, kterou charakterizoval zájem o migraci, urbanizaci a etnicitu. Představitelé *Manchesterské školy* uplatňovali síťovou analýzu města, jež sloužila pro studium sociální organizace jeho obyvatel. Síťová analýza byla také např. aplikována na studium rychle rostoucí urbanizace v Africe a Latinské Americe, později na studium

---

⁴ EAMES, Edwin a Judith GOODE. *Anthropology of The City: An Introduction to Urban Anthropology*. N.J.: Prentice-Hall, 1977, s. 10, 11, 36, 37, 53.

SMOLÍK, Josef. *Subkultury mládeže: uvedení do problematiky*. Praha: Grada, 2010, s. 58, 59.

LOW, Setha M. The Anthropology of Cities: Imagining and Theorizing the City. In: *Annual Review of Anthropology* [online]. Annual Reviews, č. 25/1996, s 385. [cit. 2014-12-23]. Dostupné z:

<http://www.jstor.org/stable/2155832>

migrantů v Evropě a Severní Americe a používá se jako metodologický nástroj i teoretický model v urbánních výzkumech dodnes.⁵ Jedna z výrazných osobností navazující na *Manchesterskou* a zároveň *Chicagskou školu* byl sociolog Erving Goffman. Ve své první knize *The Presentation of Self in Everyday Life* přirovnával každodenní lidskou sebe-prezentaci k divadelnímu představení, což je přístup který charakterizuje prakticky celé jeho dílo. Richard Sennett řadí Goffmanovu práci do tzv. *performativní školy* (jindy též nazývané jako *dramaturgická škola*), která se orientuje na to, jak se lidé chovají vůči ostatním neznámým lidem. Do stejné skupiny začleňuje také např. antropologa Cliforda Geertze a sám sebe.⁶ Sennett, který se zapsal do povědomí svou kritikou společnosti, jež ztratila zájem o veřejný prostor v knize *The Fall of Public Man*, se dlouhodobě zabývá krizí veřejného prostoru a snaží se o porozumění lidského chování na veřejnosti.

K převratu v antropologických studiích města došlo v 80. letech se zavedením politické ekonomie. Mezi významná díla, která ovlivnila na následující desetiletí antropologické výzkumy, se řadí např. etnografická studie *Norman Street* americké antropoložky Idy Susser, která své bádání zaměřila na dělnickou čtvrť Brooklyn. Dalším mezníkem jsou díla švédského antropologa Ulfa Hannerze, včetně knihy *Soulside*, kde se soustředí na vymezení odlišných životních stylů etnické skupiny, kterou reprezentují obyvatelé jednoho bloku, a teoretického díla zabývajícího se vývojem urbánní antropologie *Exploring the City*.⁷ Přístupů, které přinesl vývoj urbánní antropologie je mnoho, z nichž na některé zde není dostatek prostoru, proto si nyní dovoluji přejít k francouzské antropologii města, ze které tato práce čerpá.

Ve francouzském prostředí se začala urbánní antropologie plně rozvíjet taktéž až v 80. letech, kdy se antropologové přestali soustředit pouze na systémy nadčasového významu a etnicko kulturní entity a jejich hlavním předmětem zájmu se stala každodennost. Nepochybně se tak stalo i proto, že velká globální interpretační schémata ztratila postupně na věrohodnosti.⁸ Právě ona každodennost je spojujícím prvkem mezi

---

⁵ Tamtéž, 1996, s. 385.

⁶ SENNETT, Richard. Veřejný prostor. In: *Zlatý řez*. Praha: Zlatý řez, č. 32/2010, s. 5.

⁷ Tamtéž, 1996, s. 386.

EAMES, Edwin a Judith GOODE. *Anthropology of The City: An Introduction to Urban Anthropology*. N.J.: Prentice-Hall, 1977, s. 263.

⁸ PRADELLE, Michele de la. Několik poznámek k urbánní antropologii. In: *Český lid: národopisný časopis*. Praha: Etnologický ústav AV ČR, roč. 83, č. 3/1996, s. 189, 190.

třemi francouzskými mysliteli, jimiž jsou Marc Augé, Michel de Certeau a Henri Lefebvre, u kterých jsem čerpala inspiraci. Jejich koncepty představím postupně v průběhu celé práce.

Marxistický filosof a sociolog Henri Lefebvre nejspíš nebyl antropologem v pravém slova smyslu, ale některými svými průkopnickými koncepty se dotýkal problematiky města a lze ho tak považovat za jednoho z předchůdců urbánní antropologie. Z jeho vlivných děl, která formovala pohled na město, jsou to především *The Right to The City* (*Le Droit à la ville*) a *The Production of Space* (*Production de l'espace*).

Dalším ze zásadních příspěvků na poli teoretických studií každodenního života ve městě a rovněž procesů apropriace je studie francouzského myslitele Michela de Certeaua *The Practice of Everyday Life* (*L'invention du quotidien*). Opět se nejedná o čistě urbánní antropologii, neboť se zde prolíná např. analytická filosofie, lingvistika, sociologie či sémiotika společně s beletristickými prvky a lze ji tak považovat za interdisciplinární. Certeau se řadí mezi autory poukazující na vzájemnou souvislost mezi společností a urbánním prostředím.

Na Certeaua navazuje přední francouzský antropolog Marc Augé, který plně rozvinul inovativní přístup k městu poté, co opustil tradiční výzkumy v Africe. Např. v knize *In the Metro* (*Un ethnologue dans le métro*) sestupil doslova až dospodu města, aby poukázal na multikulturní rozmanitost Francie. V díle *Non-Places: Introduction to an Anthropology of Supermodernity* (*Non-Lieux, introduction à une anthropologie de la surmodernité*) představil svou teorii nadmodernity (či super-modernosti). V *Antropologii současných světů* (*Pour une anthropologie des mondes contemporains*) se pak zasadil o teoretické uchopení antropologie současnosti a představil nový přístup antropologických výzkumů. Augé se svým přístupem zasazuje o smazání pro antropologii tradičního rozlišování sociálního světa na „nás“ a „ty ostatní“, na pozorovatele a pozorované. Akt pozorování každodennosti povyšuje na umění tím, že se sám stává součástí předmětu zkoumání a nezastírá své vlastní zaujetí pro prostředí, které pozoruje.

To, že pozorovatel sám sebe staví do role, kdy nejenom sleduje lidský svět z vnějšku, ale považuje se i za jeho nedílnou složku a nesnaží se vzbudit dojem objektivnosti, pokládám za podstatný aspekt či trend současné urbánní antropologie. Urbánní antropologii dále charakterizuje i to, že město nepovažuje za pouhou kulisu, na jejímž

pozadí se odehrávají všechny lidské akce, ale město a jeho prostory jsou analyzovány rovnocenně společně se všemi projevy lidského počínání s cílem dosáhnout širšího poznání či pochopení společnosti a kultury. A právě podobné stanovisko se pokusím zaujmout při zkoumání pražských prostorů, které jsou jejich obyvateli přisvojovány a adaptovány k vlastním potřebám. Záměrně jsem vybrala takové prostory, ve kterých jsem nějakým způsobem osobně zainteresovaná a nemohu tak zastírat subjektivitu. Ostatně i označení metodologie, jež se v antropologii používá, a totiž „zúčastněné pozorování“, poukazuje na značnou participaci pozorovatele.

2 VEŘEJNÝ PROSTOR

2.1 Co je prostor?

Ještě než přejdu k sousloví „veřejný prostor“, ráda bych nastínila význam samotného slova „prostor“. Jakkoliv by se mohlo zdát, že tento zavedený a v běžné mluvě často používaný výraz má zcela jednoznačnou interpretaci, je tomu právě naopak. Nejenže pro různé vědecké disciplíny představuje prostor něco jiného, ale liší se i v rámci jednotlivých disciplín. Lze na něj nahlížet z mnoha perspektiv - zabývají se jím takové obory, jako geografie, fyzika, dějiny umění či urbanismus. Pro mě ovšem bude podstatné antropologické hledisko prostoru, které se pokusím přiblížit.

Základy termínu se nalézají v latinských výrazech „locus“ (či „positio“), značící místo ve smyslu pozice a „spatium“, označující místo určené k pohybu. Za jakéhosi předchůdce termínu lze považovat Aristotelův „topos“, který se váže spíše k dnešnímu termínu „místo“ a atomistický pojem „kenon“ (neboli „prázdnost“), který ovšem nemá charakteristické rysy současného pojetí prostoru. V průběhu novověké historie došlo k utváření různých významů prostoru, což vedlo k terminologické nejednoznačnosti.⁹ Přesto na všeobecné úrovni lze vysledovat dvojí využití, jedním je geometrický pojem vyjadřující trojrozměrnou veličinu a druhým je pojem označující oblast, kterou vnímáme smysly.¹⁰

Prostor ale podle mě nelze chápat jen jako nějakou o samotě stojící veličinu či pole, ve kterém se pohybujeme a nějakým způsobem ho vnímáme. Podle některých teoretických přístupů lze na prostor pohlížet jako na výtvar človeka, jako důsledek jeho jednání. Takovéto prostorové pojmání by se dalo označit za antropologické. Z antropologického pohledu tudíž prostor bez lidského faktoru nemůže vůbec existovat, neboť je podmínkou jeho vzniku. Pokud je nějaký prostor zcela prázdný, bez lidských aktivit, pak by se dal označit za pouhé „místo“, jak alespoň tvrdí Michel de Certeau.

---

⁹ MOURAL, Josef. *Prostor a jeho člověk: Prostor, soustava míst a cest, a orientace*. Praha: Vesmír, 2004, s. 80.

¹⁰ NORBERG-SCHULZ, Christian. *Genius loci: k fenomenologii architektury*. Praha: Odeon, 1994, s. 11.

Certeau jednoznačně odlišuje místo od prostoru. Místo má podle něj fyzický rozměr a stabilní pozici. Každá věc má své dané místo a dvě různé věci tudíž nemohou být na stejném místě zároveň. Zatímco prostor se vyznačuje křížením pohybujících se těles. Svou roli hraje v prostoru směr, rychlost a čas. Činnosti jsou to, co z místa činí prostor. Jednoduše řečeno je prostor konkrétní užívané místo, např. ulice ve smyslu místa se stává prostorem až pod nohama chodců.¹¹ Hlavní rozdíl mezi místem a prostorem je tedy ten, že místo je materiální a naopak prostor nemateriální složkou určitého prostředí. Certeauova definice místa by se dala synonymicky označit za veřejné prostranství, zatímco jeho pojetí prostoru odpovídá mnohem více definici veřejného prostoru jako takového. Veřejný prostor v sobě totiž zahrnuje jak materiální složku, místa, či chcete-li veřejná prostranství a zároveň i všechny sociální interakce, které mu dávají jeho skutečný smysl.

Pokud jsou tedy hmotná místa jednou z podmínek vzniku prostoru, potom jsou místa doslova nedílnou součástí lidské existence. Není možné si představit událost, která by nebyla zasazená do určitého místa. Přestože místem označujeme konkrétní prostředí, je i něčím víc, než jen polohou, kterou utvářejí určité hmotné objekty. Tyto objekty mající jakýsi tvar, texturu a barvu určují „charakter prostředí“ (či „atmosféru“), jenž je zároveň podstatou místa. Charakter prostředí společně s prostorem, který je utvářen lidmi, pak lze označit za „žitý prostor“.¹² Konkrétní architektonicky řešená místa jsou v tomto smyslu užitým prostorem existenciálním, který může dosahovat rozličných kvalit i významů.¹³

Ze všech možných definic prostorů mne zaujala ještě jedna. Christopher Day je velmi poeticky přirovnává k nádobám, uvnitř kterých žijeme a rosteme. Tvary a prostor podle něj mohou rafinovaně formovat osobnost a komunitu. Naše okolí, které vnímáme prostřednictvím smyslů, v nás koneckonců zanechává otisk na osobní, kulturní a univerzální úrovni.¹⁴ Nejsm si jistá, zda lze prostory takto ohraničit do pomyslných nádob, nicméně souhlasím s tím, že celkové prostředí, včetně míst, prostoru a jeho charakteru velkou měrou ovlivňuje naše pocity i chování.

---

¹¹ CERTEAU, Michel de. Vynalézání každodennosti. In: *Antologie francouzských společenských věd: Město* [online]. Praha: Cefres, č. 10/1996, s. 80 [cit. 2014-09-04]. Dostupné z: <http://www.cefres.cz/No10-Mesto-1996>

¹² NORBERG-SCHULZ, Christian. *Genius loci: k fenomenologii architektury*. Praha: Odeon, 1994, s. 6, 8, 11.

¹³ KRATOCHVÍL, Petr. *Genius loci: k fenomenologii architektury: Doslov*. Praha: Odeon, 1994, s. 211.

¹⁴ DAY, Christopher. *Duch a místo: uzdravování našeho prostředí, uzdravující prostředí*. Brno: ERA, 2004, s. 125.

Prostor může odkazovat k mnoha významům. Může se jednat o plochu jednoho metru čtverečního, hranice určitého území, či pouze abstraktní pojem. Nemá pouze jeden definitivní význam, ale může být chápán odlišně v závislosti na kontextu. Naznačené pojetí prostoru, ze kterého budu vycházet, jej ukazuje jako kulturní jev, tzn. jako něco, co není podmíněno pouze přirozeně, ale je vytvářeno lidmi, kteří jsou zároveň tímto prostorem (jeho charakterem, zabarvením, významy apod.) do značné míry ovlivňováni.

2.2 Status „veřejný“

Další složkou veřejného prostoru je pojem „veřejný“. Slovníkově vyjádřeno je veřejné to, co je určené všem.¹⁵ Ve všední mluvě se s pojmem „veřejný“ setkáváme často, ať už hovoříme o veřejné dopravě, veřejných službách, veřejném mínění či např. veřejném zájmu. Nicméně pokud mám tento pojem přesně definovat, dostávám se na poměrně nejistou půdu. Vlivem proměňujícího se chápání pojmu v průběhu historie, podobně jako u prostoru, přetrvává jeho významová rozrůzněnost dodnes.

Jako první se nabízí vymezení „veřejného“ v protikladu ke všemu „soukromému“. Toto často používané rozlišení je pozůstatkem z dob římského práva, které od sebe odlišovalo veřejné právo, týkající se římského státu a právo soukromé, vztahující se na rodinu a majetek. Ve skutečnosti však nelze tyto dvě sféry od sebe takto jednoduše oddělit, neboť mezi nimi dochází k vzájemnému prorůstání. Jak je známo, skrz masmédia dochází ke vstupu „veřejného“ do soukromí domácností běžně, a naopak prostřednictvím různých korupčních afér se soukromí snadno dostává na veřejnost.¹⁶ Jak poukazuje Jürgen Habermas, takováto definice je neúplná. Slovo „veřejný“ totiž může odkazovat nejen ke všemu, co je veřejnosti přístupné, jako např. veřejné prostory, ale i k tomu, co veřejnosti v přeneseném smyslu slova slouží. Může jít např. o „veřejné budovy“, které jsou sídlem státních institucí, kam běžný občan ani nemusí mít přístup. Tyto instituce by měli pečovat o společné blaho, proto si vysloužili přízvisko „veřejné“.¹⁷ Pro zpřesnění pojetí veřejného si vypůjčím definici Hannah Arendt:

---

¹⁵ REJZEK, Jiří. *Český etymologický slovník*. Voznice: Leda, 2001, s. 707.

¹⁶ MATĚJŮ, Martin. *Umělecké dílo ve veřejném prostoru: K pojetí „veřejného a „veřejnosti“* Praha: Sorosovo centrum současného umění, 1997, s. 45.

¹⁷ HABERMAS, Jürgen. *Strukturální přeměna veřejnosti: zkoumání jedné kategorie občanské společnosti*. Praha: Filosofia, 2000, s. 55, 56.

„Slovo „veřejný“ [...] za prvé označuje vše, co se objeví na veřejnosti, vše, co může kdokoliv vidět a slyšet, a je přístupné v co nejširší možné míře. [...] Za druhé slovo „veřejný“ označuje svět sám o sobě, nakolik je svět právě tím, co je nám společné, a jako takový se odlišuje od míst v našem soukromém vlastnictví, jež jsou v něm přítomny.“¹⁸

V prvním případě je definice spjatá s publikem, publicitou a publikováním. Odtud také pramení možný původ českého slova „veřejný“, které údajně vzniklo publikováním záležitostí tím, že byly přibíjeny na veřejně (neboli křídla) vrat.¹⁹ V druhém případě se definice dotýká majetkového rozdělení prostoru, o kterém se zmiňuji výše. Zabývá se jím mj. i Peter Marcuse, který se snaží o zpřesnění pojmů v rámci veřejného prostoru. Zasazuje se o to, aby mezi veřejným prostorem a veřejným vlastnictvím nebylo kladeno rovnítko. Podstatnější je podle něj možnost veřejného využívání, než forma vlastnictví, což trefně ukazuje kromě jiného na příkladu kaváren či soukromých autobusových nádraží, která jsou v soukromém vlastnictví, ale jejich využití je veřejné.²⁰ Pro shrnutí je tedy veřejné vše, co je jednak volně přístupné širšímu okruhu lidí, nebo vše co slouží veřejnosti. Je to kolektivně sdílené území či prostor, který patří všem a zároveň nikomu. Je to prostor, ve kterém by měl mít teoreticky každý nárok se pohybovat bez ohledu na odlišnosti.

2.3 Definice veřejného prostoru

Z výše uvedených skutečností lze již nejspíš určitě vymezení prostoru, který je nazýván „veřejným“, vytušit. Opět je tu ale možnost jej definovat mnoha různými způsoby, ať už v závislosti na oboru, úhlu pohledu či účelu, pro který se tento pojem používá. Definování pojmu „veřejný prostor“ jako celku pak vyžaduje interdisciplinární přístup. Pokusím se alespoň o nejpodstatnější nastínění tohoto pojmu.

Samotný termín „veřejný prostor“ je převzat z anglického výrazu „public space“, jež se používá v souvislosti s jakýmkoliv veřejně přístupným prostorem, který není součástí sféry soukromého života. Jindy se především v architektonických a urbanistických kruzích

---

¹⁸ Citace byla převzata z českého překladu a upravena z originálu knihy:

ARENDETT, Hannah. *Vita activa neboli O činném životě*. Praha: Oikoymenh, 2007, s. 66, 69.

ARENDETT, Hannah. *The Human Condition*. Chicago: University of Chicago Press, 1998, s. 50, 52.

¹⁹ REJZEK, Jiří. *Český etymologický slovník*. Voznice: Leda, 2001, s. 707.

²⁰ MARCUSE, Peter. *Architektura a veřejný prostor: texty o moderní a současné architektuře IV: Ohrožení veřejně využívaného prostoru v době stagnace měst*. Praha: Zlatý řez, 2012, s. 46-49.

používá také anglický termín „open space“ („otevřený prostor“), pro který lze najít ekvivalent v českém pojmenování „veřejné prostranství“. To je vázáno spíše na hmotnou podstatu místa.²¹ Veřejný prostor se však neomezuje právě na onu fyzickou formu, ale má mnohem širší význam, jak se pokusím ukázat.

Všeobecné vymezení přináší Ivan Rynda. Podle něj „*Veřejný prostor můžeme definovat jako fyzické nebo virtuální prostředí, v němž spolu vstupují do styku lidé záměrně i náhodně bez vlastní volby a komunikují mezi sebou.*“²² Z toho usuzuji, že veřejný prostor lze na nejzákladnější úrovni rozdělit na reálný a virtuální, přičemž jedna z jeho hlavních úloh je střetávání jedinců a jejich vzájemná komunikace. V prvním případě se jedná o skutečná místa, ať už náměstí, ulice, parky či např. nábřeží. V druhém případě tato fyzická místa nahrazují různé „chat roomy“, sociální sítě a jiná virtuální místa v kyberprostoru, kde je možné veřejně komunikovat s ostatními jedinci.

S pojmem „veřejné prostranství“ pracuje legislativní a právní oblast. Česká legislativa jej vymezuje jako prostory určené k veřejnému užívání bez omezení, přičemž nezáleží na vlastnictví prostoru. Legislativa také stanovuje podmínky pro umístění, rozsah a dostupnost pozemků, které by měly zajistit užívání veřejných prostranství. Jedná se o exteriéry, nikoliv veřejně přístupné interiéry, jako jsou nákupní centra, i když přesné vymezení chybí. Nejčastěji jsou tyto prostory ve veřejném majetku nebo správě, ale patří sem i některé plochy v soukromém vlastnictví. Podmínky pro využívání území včetně veřejného prostoru jsou předmětem územního plánování, do kterého má možnost zasáhnout i veřejnost.²³

Právní aspekty veřejného prostoru však nejsou pro účely této práce podstatné. Hlavním předmětem zájmu je lidský rozměr veřejného prostoru. Podle Richarda Sennetta je na veřejném prostoru nejdůležitější dění, které se v něm odehrává a možnost střetu s cizími lidmi. Protože právě kontakt s neznámými lidmi umožňuje vytvářet takové aktivity, které se nemohou odehrávat, nebo se neodehrávají v intimní, soukromé sféře.²⁴

---

²¹ ČABLOVÁ, Markéta aj. *Prostory: průvodce tvorbou a obnovou veřejných prostranství*. Brno: Partnerství, 2013, s. 8.

²² RYNDA, Ivan. Úvodní slovo. In: *Konference „Krise veřejného prostoru“*. Fakulta humanitních studií, Jionice, 2. listopadu 2013.

²³ ČABLOVÁ, Markéta aj. *Prostory: průvodce tvorbou a obnovou veřejných prostranství*. Brno: Partnerství, 2013, s. 8, 9, 30-31.

²⁴ SENNETT, Richard. Veřejný prostor. In: *Zlatý řez*. Praha: Zlatý řez, č. 32/2010, s. 5.

Podobný pohled na veřejný prostor zaujímá i většina současných odborníků zabývajících se urbanismem v čele s předním dánským architektem Janem Gehlem. Gehl s oblibou vypráví, že jeho pohled na veřejný prostor se radikálně změnil poté, co se poprvé setkal se svou současnou ženou, která je psycholožkou. Přivedla ho na myšlenku, že architekti by se při plánování veřejných prostorů měli zabývat především lidmi a jejich potřebami.²⁵ Tím se dostávám k další charakteristice veřejného prostoru, který je kromě své hmotné podoby i sociokulturním fenoménem. Pojem „veřejný prostor“ se totiž používá i pro nehmotnou rovinu prostředí, která zohledňuje např. vztahy, myšlenky, děje apod.²⁶ Veřejný prostor lze chápat jako něco, co se liší v závislosti na lidských činnostech, které jej vytvořily, protože různé prostory vznikají za různých společenských okolností. Prostor jako společenský konstrukt je tedy nutně i symbolickým prostorem.²⁷ Antropologické východisko veřejného prostoru by se dalo shrnout tak, že veřejný prostor je ovlivňován společností, její kulturou i zvyky, a naopak společnost je zpětně ovlivňována tím, jaké jsou veřejné prostory a co se v nich odehrává. V následující kapitole zmíním, jakých hmotných podob může veřejný prostor nabývat, neboť si rovněž myslím, že nelze striktně oddělovat formu od obsahu (tj. lidských činností), jedno je s druhým úzce spjato.

2.4 Typologie veřejných prostranství

Veřejné prostranství je jednoduše řečeno místo mezi budovami, kam má přístup kdokoliv bez omezení a toto místo je určeno k obecnému užívání. Mohou se zde libovolně scházet a společně trávit čas lidé různých věkových skupin, společenských tříd, pohlaví a ras.²⁸ Přístup na toto místo musí být bezplatný a až na některé výjimky časově neomezený (např. uzavření zahrady kvůli její údržbě apod.). Materiální podoba veřejného prostoru je velmi různorodá a lze ji rozdělit do několika kategorií. Nejpřehlednější je rozdělení podle typologie veřejných prostranství, která poslouží jako nástroj k ujasnění, jakých hmotných

---

²⁵ THE MONTHLY VIDEO. *Cities for people: A lecture by Jan Gehl*. In: Youtube [online]. Zveřejněno 2. 5. 2013 [vid. 2014-08-01], min. 14:00. Dostupné z: https://www.youtube.com/watch?v=KL_RYm8zs28

²⁶ MELKOVÁ, Pavla aj. *Manuál tvorby veřejných prostranství hlavního města Prahy* [online]. 2014, s. 16 [cit. 2014-08-01]. Dostupné z: <http://manual.iprpraha.cz/cs/manual-tvorby-verejnych-prostranstvi-ke-stazeni>

²⁷ AASE, Tor H. Symbolic Space: Representations of Space in Geography and Anthropology. In: *Geografiska Annaler. Series B, Human Geography* [online]. roč. 76, č. 1/1994, s. 51, 55 [cit. 2014-09-15]. Dostupné z: <http://www.jstor.org/stable/490497>

²⁸ ERBEL, Joanna. Veřejný prostor. In: *Atlas Transformace* [online]. 2010 [cit. 2014-08-02]. Dostupné z: <http://www.monumenttotransformation.org/atlas-transformace/html/v/verejny-prostor/1-verejny-prostor.html>

forem veřejný prostor nabývá. Každý typ prostranství má svůj specifický charakter a úlohu ve městě a společně tvoří jeho strukturu, přičemž základní osnovu struktury veřejných prostranství města tvoří typy, jež jsou považovány za tradiční - ulice, náměstí, nábřeží a parky.²⁹

2.4.1 Ulice

Bez ulic se neobejde žádné město. Nejspíš proto jsou pro nás něčím samozřejmým a mnohdy je ani jako veřejný prostor nevnímáme. Ulice tvoří kompaktní zástavbu, která je protipólem „sídlíštní“ zástavby, jež se vyznačuje volným umístěním budov v prostoru. Jsou lineárním prostorotvorným prvkem. Jejich úloha je silně ukotvena v historii, kdy kolem cest, které tvořily ulice, vznikala další zástavba, která poté dala vzniknout tehdejší sídlům a nyníjším městům.³⁰

Ulice se liší vizuální podobou, formou uspořádání i svou funkcí. Jinou podobu, proporce a funkci má městská třída, obytná ulice či pěší zóna. Městské třídy mají především úlohu obchodní, společenskou a dopravní. Obytné ulice jsou důležité pro obsluhu přilehlých domů a sociální interakci jejich obyvatel. Zatímco pěší zóny jsou typické pro centrální část města, kam většinou nemají přístup motorová vozidla.³¹ Jejich funkce je víc než jen obchodní a společenská. Nezřídka jsou ulice v pěších zónách součástí historického jádra města, které je i symbolickým centrem dané kultury.

Každý, kdo se ve městě narodil, bude mít pravděpodobně úzký vztah k místu a ulici, kde vyrůstal. Ulice umožňují identifikaci s prostředím. Jsou něčím, co velmi dobře známe, jsou nejcharakterističtější prvkem města a hrají proto důležitou roli v každodenním životě.

2.4.2 Náměstí

Podobně jako ulice, má i náměstí svou historickou důležitost a opodstatněnost. Má nepopiratelný význam pro život ve městě, který lze vysledovat již do starověkých Atén,

---

²⁹ MELKOVÁ, Pavla aj. *Manuál tvorby veřejných prostranství hlavního města Prahy* [online]. 2014, s. 27 [cit. 2014-08-02]. Dostupné z: <http://manual.iprpraha.cz/cs/manual-tvorby-verejnych-prostranstvi-ke-stazeni>

³⁰ ČABLOVÁ, Markéta aj. *Prostory: průvodce tvorbou a obnovou veřejných prostranství*. Brno: Partnerství, 2013, s. 12.

³¹ ČABLOVÁ, Markéta aj. *Prostory: průvodce tvorbou a obnovou veřejných prostranství*. Brno: Partnerství, 2013, s. 12-13.

kde sloužilo jako místo pro setkávání. Občané se zde shromažďovali, aby mohli rozhodovat o podstatných politických otázkách. Postupně se funkce náměstí proměňovala, přes obchodní činnost na zemědělských a řemeslných trzích, reprezentativní úlohu mocenských událostí, až do současné multifunkční podoby. Náměstí lze chápat i jako místo identifikace a potvrzování společenství, místo pro reprezentaci komunity, či celého národa.³²

Náměstí jsou formou uzlového vymezení prostoru. Jsou také důležitým orientačním bodem, který pomáhá vytvářet mentální mapu města. Obvykle jsou středem měst i jednotlivých čtvrtí, kde se soustředí důležité body veřejného života. Koncentrují se zde městské úřady, důležité historické památky, sakrální stavby, muzea, kavárny a mnoho dalších staveb, které jsou pro veřejný život podstatné. Podle Rolanda Barthes je klasický střed města, jak jej známe v západní kultuře, také symbolickým, metafyzickým středem. Soustředí se zde duchovnost, moc, peníze, zboží či slovo. Je pro nás ztělesněním dokonalého místa, o kterém můžeme snít. Střed pro nás reprezentuje smysl všech věcí, pravdu, ke které můžeme směřovat, nebo se od ní vzdalovat. Proto údajně taková města, která nemají klasické uspořádání s centrem, vyvolávají pocit tísně, neboť se v nich nemáme čemu se přibližovat.³³

Náměstí mohou mít samozřejmě různou podobu a charakter, který je ovlivněn polohou, historií, strukturou, dopravním zatížením apod. Hlavním typem je historicky určené centrální náměstí, sloužící zejména k reprezentaci. Náměstí může být ale i parkové, jehož hlavní úlohou je zprostředkovat kontakt se zelení či obytné, jež je využíváno k udržování sousedských vztahů nebo k dětským hrám. Na vesnicích všechny tyto funkce zastupuje náves.³⁴ Ačkoliv se úloha i podoba veřejných prostranství města v průběhu historie proměňovala, některé jejich funkce jsou neměnné, tj. shromažďování, obchod a doprava. Náměstí i ulice doteď fungují víceméně jako místa setkávání, výměny informací

---

³² ČABLOVÁ, Markéta aj. *Prostory: průvodce tvorbou a obnovou veřejných prostranství*. Brno: Partnerství, 2013, s. 14.

MELKOVÁ, Pavla aj. *Manuál tvorby veřejných prostranství hlavního města Prahy* [online]. 2014, s. 36 [cit. 2014-08-04]. Dostupné z: <http://manual.iprpraha.cz/cs/manual-tvorby-verejnych-prostranstvi-ke-stazeni>

³³ BARTHES, Roland. *Říše znaků*. Praha: Fra, 2012, s. 58.

³⁴ ČABLOVÁ, Markéta aj. *Prostory: průvodce tvorbou a obnovou veřejných prostranství*. Brno: Partnerství, 2013, s. 15.

nebo místa, kde se odehrávají důležité události kulturního života.³⁵ V minulosti to byly např. korunovace, dnes politické demonstrace.

2.4.3 Nábřeží

Uměle vytvořený prostor, vzniklý zpevněním a vyvýšením břehů podél řek protékajících městy, měl původně sloužit k ochraně před povodněmi, později se přidala funkce dopravní a také rekreační. Ačkoliv nábřeží poskytují atraktivní prostředí s velkým pobytovým potenciálem, vždy tomu tam nebylo. Proměnou prošly až v novodobé historii. Nábřeží, která byla zprvu budována z ryze praktických, nikoliv estetických důvodů, se začala měnit až v 19. stol. do podoby plnohodnotného veřejného prostoru. Díky regulaci řek a stavbám kamenných zdí podél řek vznikly úseky nábřeží, které poskytly obyvatelům města nové pohledy na dominanty města a celé čtvrtě, jak je do té doby znali jen lodníci, voraři a mlynáři³⁶

Nábřeží jsou neodmyslitelnou součástí prostoru řeky, která je rozdělujícím i spojujícím prvkem mezi dvěma břehy. Řeka svou dynamičností plynoucího toku vnáší do statické hmoty města pohyb.³⁷ Její břehy jsou směsicí navzájem provázaných míst, které jsou upravené do různých podob, od přírodního charakteru, po dlážděné nábřeží a přiléhající náplavky. V současnosti je veřejný prostor kolem řeky vnímán jako zóna reprezentační a vybízející k volnočasovým aktivitám. Zatímco horní část nábřeží slouží k promenádám a poskytuje výhledy na panorama města, dolní část tvořená náplavkami funguje zvláště k relaxaci a různým společenským aktivitám.³⁸ Nábřeží je také důležitým prvkem města, který zprostředkovává vizuální a fyzický kontakt s životadárnou vodou.

2.4.4 Park

Typ veřejného prostranství v podobě parku není třeba dlouze představovat. Jde o plochu zeleně, která je ztvárněná do komponovaného celku, jež je zpravidla určená pro oddech, hru i relaxaci a umožňuje obyvatelům města nezbytný kontakt s přírodou.

---

³⁵ GEHL, Jan a GEMZOE, Lars. *Nové městské prostory*. Šlapanice: ERA, 2002, s. 10.

³⁶ ČABLOVÁ, Markéta aj. *Prostory: průvodce tvorbou a obnovou veřejných prostranství*. Brno: Partnerství, 2013, s. 17.

NOVÝ, Otakar. *Architektura a město: Řeč architektury*. Praha: Academia, 1996, s. 121.

³⁷ MELKOVÁ, Pavla aj. *Manuál tvorby veřejných prostranství hlavního města Prahy* [online]. 2014, s. 37 [cit. 2014-08-12]. Dostupné z: <http://manual.iprpraha.cz/cs/manual-tvorby-verejnych-prostranstvi-ke-stazeni>

³⁸ Tamtéž, 2014, s. 37.

Vztah obyvatel města k „zeleným veřejným prostorům“ byl vždy specifický. Na rozdíl od obyvatel vsí, kteří měli víceméně odjakživa přírodu spjatou s obživou, a představovala pro ně něco samozřejmého, lidé z města tuto závislost nikdy tolik nepociťovali a mohli si tak k ní vytvořit odlišný přístup. Oslabení každodenního styku s přírodou vlivem rostoucí zástavby vyvolalo nový - estetický zájem o uchování přírody v obrazu města.³⁹ Zelených ploch, které by nebyly upraveny lidskou rukou, je ve městech minimum. Příroda představuje pro městského člověka něco vzácného, o co se musí pečovat, proto jakékoliv zásahy a změny do zelených ploch města bývají často přijímány s velkou nevolí jeho obyvatel.

Dle Institutu plánování a rozvoje hl. m. Prahy lze městské parky rozdělit do čtyř významových úrovní na metropolitní, čtvrt'ové, lokální a místní. Každý z těchto typů parků má své opodstatnění a je základním článkem území krajiny ve městě. Metropolitní park je významný pro obyvatele celého města, jednak z důvodu krajinářských hodnot, ale i možnosti širokého využití. Čtvrt'ový park plní tuto úlohu zejména pro obyvatele dané čtvrti, zatímco lokální park pro návštěvníky lokality. Místním parkem je pak myšlena malá plocha s úpravou vegetace, např. dětské hřiště či zeleň v prostoru volné zástavby sídlišť.⁴⁰ Parky mají ještě jednu důležitou funkci kromě společenské a tou je funkce environmentální. Jsou jakousi pomyslnou čističkou znečištěného ovzduší i domovem pro různé druhy zvířat. Jsou nepostradatelným živým elementem v organismu města.

2.4.5 Dílčí shrnutí

Typů veřejných prostranství je samozřejmě mnohem více, řadí se mezi ně např. i vnitrobloky, pasáže, průchody či prostory mezi panelovou zástavbou. Čtyři výše uvedené typy - ulice, náměstí, nábřeží a park - jsou však pro život ve městě zcela klíčové a tvoří jeho základní strukturu. Z tohoto důvodu jsem se také rozhodla pro analýzu procesů apropriace vybrat právě tyto typy prostranství ve veřejném prostoru Prahy, neboť si myslím, že mohou dobře reprezentovat celkový charakter města a urbánní kultury. Ačkoliv zkoumaný prostor bude antropologický, považuji za důležité jej zasadit do praktického rámce, aby bylo jasné, jakých míst se bude analýza týkat. Neboť podle současného přístupu odborníků zabývajících se urbanismem a veřejným prostorem nelze zcela

³⁹ KRATOCHVÍL, Petr. *Architektura a město: Město jako kulturní fenomén*. Praha: Academia, 1996, s. 85.

⁴⁰ KUBEŠ, Martin aj. *Topografie, krajina a parky* [online]. Praha: Institut plánování a rozvoje hl. m. Prahy, 2014, s. 34-35 [cit. 2014-08-13]. Dostupné z: <http://plan.iprpraha.cz/cs/upp-topografie-krajina-a-parky>

oddělovat lidské chování od prostředí, ve kterém se odehrává. Lidé formují veřejný prostor, který naopak zase ovlivňuje to, jak se v něm lidé chovají. Mezi veřejným prostorem a lidským chováním je vzájemně se podmiňující vztah. Vyjádřeno slovy Petra Kratochvíla: „*Sousloví „veřejný prostor“ ostatně poukazuje ke dvěma rovinám: k fyzicky definovanému tvaru a životu, který ho zaplňuje. Náměstí bez specifických aktivit, mezilidských kontaktů a vztahů veřejným prostorem není, zůstává jen fyzickým místem.*“⁴¹ Kratochvíl tímto výrokem, který navazuje na Certeaua, dokonale vystihuje podstatu veřejného prostoru.

Přestože se ozývají hlasy o tom, že fyzický veřejný prostor je v současnosti postradatelný vlivem medializace a „virtualizace“ současného světa⁴², virtuální veřejný prostor není předmětem mého zájmu. Domnívám se, že názory o postradatelnosti fyzického veřejného prostoru jsou značně přehnané. Podobně jako nástup filmu neznamenal zánik literatury, tak ani vznik kyberprostoru podle mě nezpůsobil zánik či úpadek fyzického veřejného prostoru. I když je teoreticky možné díky současným technologiím komunikovat jen na dálku, aniž bychom se museli fyzicky sejít, v praxi se to děje jen do určité míry. Člověk je sociální bytost, která potřebuje fyzický kontakt a pokud tu bude potřeba setkávání i jiných lidských aktivit, bude tu vždy i fyzický veřejný prostor. To, zda se veřejný prostor nachází momentálně v krizi, je věc jiná.

2.5 Lidský rozměr veřejného prostoru

Jak jsem již měla možnost podotknout, veřejný prostor se skládá nejenom z viditelných ploch nazývaných „veřejná prostranství“, která plní svou úlohu v urbánní struktuře města, ale má i svou ideovou rovinu. Zastává jednak funkci politickou, neboť existence a kvalita veřejného prostoru je indikátorem míry demokracie ve společnosti. Rovněž má úlohu humanistickou, neboť slouží jako prostředek pro vztahování se nás samých ke společnosti a ke světu. Dále plní sociokulturní roli, jelikož je platformou pro komunikaci a lidské interakce. A taktéž má zásluhu na rozvíjení kultury, vzhledem k tomu,

---

⁴¹ KRATOCHVÍL, Petr. *Architektura a veřejný prostor: texty o moderní a současné architektuře IV: Veřejný prostor jako předmět architektonické teorie a tvorby*. Praha: Zlatý řez, 2012, s. 10.

⁴² viz např. FLUSSER, Vilém. Fotografie jako umění ve veřejném prostoru. In: *Výtvarné umění*. Praha: OSVU, č. 3-4/1996, s. 122-127.

že veřejný prostor je rámcem a reprezentací kultury společnosti.⁴³ Všechny tyto aspekty by se daly označit jako lidský rozměr veřejného prostoru, se kterým pracuje již zmiňovaný dánský architekt Jan Gehl.

Gehl si velmi dobře uvědomuje společenskou funkci městského prostoru a svým počínáním se snaží o posílení otevřené demokratické společnosti a rozvíjení živých, zdravých a udržitelných měst. Při plánování městských prostorů klade důraz primárně na lidské potřeby, spíše než na samotný design. Poukazuje na možná trochu úsměvný paradox, a totiž, že lidé toho vědí více o tom, jaké prostředí svědčí sibiřským tygrům, spíše než o tom, jaké městské prostředí je vhodné pro lidi samotné.⁴⁴ Tuto situaci se snaží změnit společně s mezinárodním týmem Gehl Architects, který spoluzaložil. Dlouhodobě se věnuje zkoumání veřejných prostorů, sociálním aktivitám, které se v nich odehrávají a také tomu, jakou roli hrají lidské smysly ve vnímání veřejného prostoru. Na základě dlouholetých výzkumů z mnoha měst po celém světě se snaží najít klíč k tomu, jak vytvořit kvalitní veřejný prostor, tak aby podněcoval k různým aktivitám a zpříjemňoval život ve městě. Pohybuje se nejen na teoretickém poli, ale zároveň pomohl společně se svými spolupracovníky přetvořit mnoho míst podle svých idejí a vdechnout jim tak život.

Gehl rozlišuje tři typy aktivit, které se ve veřejném prostoru odehrávají. Jsou to aktivity nezbytné, volitelné a společenské.

→ **Nezbytné aktivity**

Mezi nezbytné aktivity patří např. chození do školy či do práce, čekání na autobus, nakupování apod. Jde o činnosti cílevědomé, které jsou víceméně nutné a odehrávají se za všech okolností. Velmi často jde o přesun z jednoho místa na druhé, ať již pěšky, či za pomoci dopravního prostředku. To, zda má materiální prostředí kvalitní vlastnosti, tudíž na nezbytné aktivity nemá zas až tak velký vliv.⁴⁵

---

⁴³ MELKOVÁ, Pavla aj. *STRATEGIE rozvoje veřejných prostranství hlavního města Prahy/návrh* [online]. Praha: Institut plánování a rozvoje hl. m. Prahy, 2014, s. 25 [cit. 2014-08-15]. Dostupné z: <http://manual.iprpraha.cz/cs/manual-tvorby-verejnych-prostranstvi-ke-stazeni>

⁴⁴ *The Human Scale* [film]. Režie Andreas DALSGAARD. Dánsko: Final Cut for Real, 2012, min. 02:13.

⁴⁵ GEHL, Jan. *Města pro lidi*. Brno: Partnerství, 2012, s. 20.

→ **Volitelné aktivity**

V protikladu k nezbytným aktivitám stojí aktivity volitelné, čili takové, které sice nejsou nezbytně nutné, ale výrazně zpříjemňují pobyt ve městě. Většinou jde o činnosti, které lidé rádi provozují, jako korzování na promenádách či v parcích, posezení na lavičkách nebo např. pozorování okolí. Tyto aktivity jsou výrazně ovlivněny nejenom venkovními podmínkami (za hezkého počasí jejich počet stoupá), ale i materiálními kvalitami městského prostoru.⁴⁶

→ **Společenské aktivity**

Ke společenským aktivitám dochází prostřednictvím všech druhů komunikace ve veřejném prostoru. Je tedy zapotřebí více jak jednoho účastníka. Pokud se v městském prostoru odehrává aktivní život, dochází také k mnoha sociálním interakcím. V opačném případě, kdy je městský prostor prázdný, se v něm nic neodehrává. Společenské aktivity jsou tím, co z města činí místo setkávání. Patří mezi ně celá škála činností: např. pozdravy a hovory se známými, dětské hry, průvody a také nejrozšířenější sociální činnost ve veřejném prostoru, kterou je pozorování a poslouchání ostatních lidí. Společenské aktivity se rozvíjejí na základě prvních dvou, a tudíž je pro jejich rozvoj nezbytný kvalitně navržený a fungující veřejný prostor.⁴⁷ Život ve veřejném prostoru by se totiž neměl omezovat jen na přemísťování osob, ale měl by být také „*obohacující a inspirující zábavou*“⁴⁸.

Ve špatně navrženém veřejném prostoru se odehrává jen malá škála aktivit, přičemž se jedná především o aktivity nezbytné. Lidé místy pouze procházejí a nemají důvod k zastavení či delšímu setrvání. Se zlepšením podmínek ve veřejném prostoru, roste přímo úměrně spektrum aktivit volitelných i společenských, neboť tyto prostory k těmto aktivitám přímo vybízejí.⁴⁹ Tato skutečnost je zaznamenána v následujícím přehledném grafu:

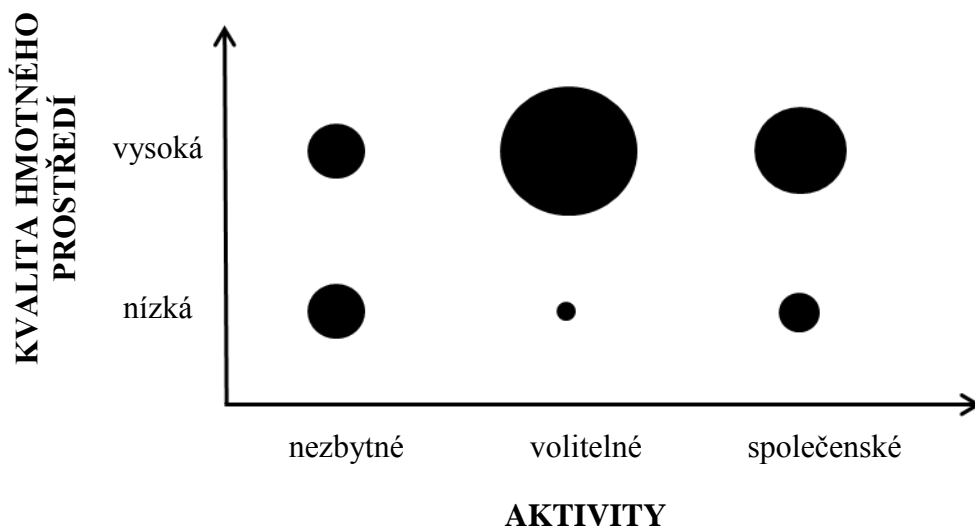
---

⁴⁶ Tamtéž, 2012, s. 20, 21.

⁴⁷ Tamtéž, 2012, s. 22, 23.

⁴⁸ Tamtéž, 2012, s. 23.

⁴⁹ GEHL, Jan. *Život mezi budovami: užívání veřejných prostranství*. Brno: Nadace Partnerství, 2000, s. 13.

Obr. 1 - znázornění vztahu mezi kvalitou hmotného prostředí a venkovními aktivitami

2.5.1 Kritéria kvality veřejného prostoru

Souvislost mezi druhy aktivit a kvalitou veřejného prostoru je evidentní. Ale jaká kritéria má tedy podle Jana Gehla kvalitní veřejný prostor splňovat?

Jako příklad vzorového veřejného prostoru Gehl uvádí náměstí Campo v italské Sieně. Pokládá jej dokonce za jeden z nejlepších veřejných prostorů na světě, který ani po sedmi stoletích nepřestává udivovat. Zároveň mu pomáhá reflektovat právě ta kritéria, která jej činí tak atraktivním, a která shrnuje do tří bodů. Jsou jimi ochrana, pohodlí a potěšení (či radost).⁵⁰

→ Ochrana

Zásadní podmínkou je ochrana proti jakémukoliv nebezpečí, nehodám a nepohodlí. A protože významnou hrozbu ve městě představuje automobilová doprava, patří její zklidnění ve prospěch chodců a cyklistů k nejpodstatnějším krokům ke zkvalitnění veřejného prostoru. Ochrana se týká také prevence kriminality, která zajišťuje potřebný pocit jistoty. Toho je dosaženo, pokud jsme obklopeni více lidmi, kteří se koncentrují na místech s různými funkcemi. Více lidí se bude pohybovat tam, kde jsou na jednom místě

⁵⁰ GEHL, Jan. *Architektura a veřejný prostor: texty o moderní a současné architektuře IV: Veřejné prostory pro proměňující se veřejný život*. Praha: Zlatý řez, 2012, s. 141-143.

zároveň např. obytné domy, kanceláře, restaurace apod., než na místech pouze s jednou z těchto funkcí. Dalším faktorem je ochrana před nepříjemnými smyslovými dojmy, které zahrnují především klimatické problémy.⁵¹

→ **Pohodlí**

Pohodlí se dostává do centra zájmu, je-li uspokojena potřeba ochrany. To je podmíněno takovými aspekty, jako jsou kvalitní povrchy chodníků, dostatek volného prostoru či zajímavá průčelí, která je možno při chůzi sledovat. Důležité je také jasné vymezení veřejného prostoru, neboť se lidé rádi pohybují na hranici určité zóny, tak aby měli dostatečný přehled, ale zároveň se cítili bezpečně. Dobré veřejné prostory by měly nabízet dostatek příležitostí k tomu, aby bylo možné pohodlně pozorovat okolí, poslouchat druhé lidi a případně si s nimi povídat. Také by měla být možnost je využívat různým způsobem, ať již pasivně či aktivně a to různými skupinami. Přičemž není nutné, aby se odehrávalo mnoho aktivit na jednom místě najednou, ale důležitá je spíše variabilita místa, např. když se z tichého náměstí stává tržiště.⁵²

→ **Potěšení (či radost)**

Pokud jsou splněna kritéria, která odpovídají měřítkům lidského vnímání a tělesnosti, mohou se lidé začít ve veřejném prostoru cítit pohodlně a těšit se z různých aktivit a vjemů, které jim poskytuje. Městský prostor by měl nabízet bohaté zážitky, vyhlídky a dojmy a také možnost užít si pozitivních projevů místního podnebí.⁵³

Tyto tři kritéria Gehl dále konkretizuje na dvanáct hlavních kvalit (viz tabulka níže), které by měly být v různé míře zastoupeny v každém veřejném prostoru. Zajištění bezpečí, atraktivity a rozvoje života, pak mohou pomoci ke vzniku zdravého a ekologicky udržitelného města.⁵⁴

---

⁵¹ Tamtéž, 2012, s. 142.

⁵² Tamtéž, 2012, s. 142, 143.

⁵³ Tamtéž, 2012, s. 143.

⁵⁴ Tamtéž, 2012, s. 144.

OCHRANA	OCHRANA PROTI DOPRAVĚ A NEHODÁM - POCIT BEZPEČÍ <ul style="list-style-type: none"> • Ochrana chodců • Eliminování strachu z dopravy 	OCHRANA PROTI KRIMINALITĚ A NÁSILÍ - POCIT JISTOTY <ul style="list-style-type: none"> • Živá veřejná sféra • Oči na ulici • Překrývání denních a nočních funkcí • Dobré osvětlení 	OCHRANA PROTI NEPŘÍJEMNÝM SMYSLOVÝM VJEMŮM <ul style="list-style-type: none"> • Vítr • Déšť • Chlad/horko • Zplodiny • Prach, hluk, oslnění
POHODLÍ	MOŽNOST CHŮZE <ul style="list-style-type: none"> • Prostor pro pěší • Žádné překážky • Dobré povrchy • Přístup pro všechny • Zajímavá průčelí 	MOŽNOST STÁT/ZŮSTAT <ul style="list-style-type: none"> • Efekt hraniční linie/atraktivní zóny pro stání/setrvání • Opy pro stání 	MOŽNOST SE POSADIT <ul style="list-style-type: none"> • Zóny k sezení • Využití výhod: výhled, slunce, lidé • Dobrá místa k sezení • Lavičky vhodné k odpočinku
	MOŽNOST VIDĚT <ul style="list-style-type: none"> • Přiměřené pohledové vzdálenosti • Neomezené výhledy • Zajímavé pohledy • Osvětlení (za tmy) 	MOŽNOST MLUVIT A POSLOUCHAT <ul style="list-style-type: none"> • Nízká hladina hluku • Městský mobiliář, který poskytne „konverzační ostrůvky“ 	MOŽNOST HRÁT SI A CVIČIT <ul style="list-style-type: none"> • Motivace k tvořivosti, fyzické aktivitě, cvičení a hrám • Ve dne i v noci • V létě i v zimě
RADOST	MĚŘÍTKO <ul style="list-style-type: none"> • Budovy a prostory navržené s ohledem na lidské měřítko 	MOŽNOST UŽÍVAT DOBRÉHO POČASÍ <ul style="list-style-type: none"> • Slunce/stín • Teplo/chlad • Vánek 	POZITIVNÍ SMYSLOVÉ ZÁŽITKY <ul style="list-style-type: none"> • Dobrý design a detaily • Kvalitní materiály • Krásné výhledy • Stromy, rostliny

Obr. 2 - 12 kvalitativních kritérií, které se týkají pěšího terénu

Gehlova kritéria kvality veřejného prostoru mohou na první pohled působit možná až trochu banálním či samozřejmým dojmem (viz např. položka „možnost užívat dobrého počasí“). Je ale potřeba podotknout, že jsou výsledkem několikaleté soustavné práce opírající se o četné výzkumy. Navíc zatím nikdo jiný, nebo alespoň o nikom takovém nevím, takto jasně a zřetelně nedefinoval, v čem spočívá podstata kvality veřejného prostoru. Gehl přišel s jednoduchým řešením složitých problémů, definoval všeobecné principy, které jsou v jistém ohledu aplikovatelné na jakékoliv prostředí. Důkazem jsou

přetvořené veřejné prostory po celém světě, jmenovitě např. prostory takových odlišných a specifických měst jako New York, Melburne či Kodaň, které na základě těchto principů znovu ožily. Z Gehlovy koncepce vychází také např. tvůrci *Manuálu tvorby veřejných prostranství hlavního města Prahy*, kteří navazují právě na onen lidský rozměr veřejného prostoru, nebo jej alespoň zohledňují. Gehlovu koncepci jsem představila také proto, neboť si myslím, že svým způsobem doplňuje antropologické pojmání veřejného prostoru, v tom smyslu, že propojuje lidské jednání s kvalitou veřejných prostranství, poukazuje na jejich vzájemnou podmíněnost. Zlepšováním kvality veřejného prostoru zároveň dochází ke zlepšování kvality života ve městě - pokud se vytvoří příležitost, dané místo přirozeně ožívá. Dále tyto kritéria využiji v aplikované části práce, kde poslouží jako metodologický nástroj pro posouzení toho, zda procesy apropriace zkvalitňují konkrétní pražské prostory a potažmo i život ve městě, přičemž se nebudu zastavovat u každé položky zvlášť, ale vyzdvihnu pouze ty, které považuji za podstatné.

2.6 Krize veřejného prostoru

Zabývám-li se veřejným prostorem, musím se také nutně dotknout v současnosti hojně diskutovaného tématu jeho krize, ačkoliv samotné slovo „krize“ se mi zdá poněkud nadsazené. Krizi všeobecně chápu jako těžkou, neúnosnou situaci, která spěje k radikální změně, pokud nedojde k jejímu zažehnutí. Může jít o manželskou krizi směřující k rozvodu či ekonomickou krizi spějící k recesi. V případě krize veřejného prostoru se přikláním k definici Ivana Ryndy, podle kterého lze krizi určit i jako „*spontánní proměnu paradigmat ve všech oblastech přírody a společnosti, jež se projevuje jednotlivě (v jednotlivých oblastech) i synergicky a má nejčastěji podobu nových, „vyrobených“ rizik.*“⁵⁵ Spíše než o vyhrocenou situaci směřující ke kolapsu, jde o důsledek vývoje veřejného prostoru a jeho chápání, který s sebou přinesl i jednotlivé problémy, jež je třeba řešit. Problémy se netýkají pouze hmotné podoby veřejného prostoru, ale jsou především odrazem společenských poměrů.

Dlouhodobě se krizi veřejného prostoru věnuje Richard Sennett, který vidí úskalí především ve dvou aspektech současného života, v přílišné tendenci k individualismu a v

---

⁵⁵ RYNDA, Ivan. Úvodní slovo. In: *Konference „Krise veřejného prostoru“*. Fakulta humanitních studií, Jinonice, 2. listopadu 2013.

nadvládě komercializace. Jedinec se podle něj už necítí jako součást veřejnosti a veřejnou sféru chápe jako prostor pro uspokojení svých individuálních potřeb.⁵⁶ Jakým způsobem se tedy krize projevuje na hmotné a nehmotné podobě veřejného prostoru a jaké jsou její hlavní příčiny?

2.6.1 Modernistické pojetí veřejného prostoru

Jednoho z hlavních iniciátorů současné krize veřejného prostoru se pokusím osvětlit pomocí malého exkurzu do historie architektury. Modernistické funkcionalistické pojetí architektury, které nastoupilo ve 20. letech 20. století, totiž ovlivňuje veřejný prostor dodnes, třebaže se nedá označit za primární příčinu současných problémů ve veřejném prostoru, ale nepochybně je jejich hybatelem. Modernisté tehdy reagovali na velký příliv obyvatel do měst a poptávku po sociálním bydlení, což řešily způsobem, jaký tenkrát shledávali nejlepším. Z dnešního pohledu se ale jejich ideologie jeví jako překonaná.

Funkcionalismus tehdy kladl důraz na vzdušnost a prosvětlenost budov, které začaly být orientovány podle slunce a nikoliv podle tradičního rozložení ulic. Začaly se stavět oddělené budovy stojící ve volném prostoru. Další snahou bylo oddělit od sebe obytné a pracovní čtvrtě tak, jak to korespondovalo s tehdejšími znalostmi a nároky na zdravé bydlení a spravedlivější rozdělení materiálních požitků. Co se týká veřejných prostorů, funkcionalismus nebral v jejich plánování ohled na lidský rozměr, tj. na psychologické a sociální hlediska, ale byl orientován pouze na materiální a fyzikální stránku. To mělo za následek, že se z nových stavebních plánů vytratily náměstí a tradičně koncipované ulice, kde měli lidé vždy ve zvyku se shromažďovat.⁵⁷ Jan Gehl k tomu kriticky poznamenává: „*Kdyby někdo chtěl někdy zaplatit profesionálům za to, aby naplánovali městskou výstavbu tak, aby zabila městský život, nedokázali by to lépe, než to udělali modernisté.*“⁵⁸ Modernisté nerespektovali tradiční funkci veřejného prostoru, jakou je shromažďování, přispěli k rozptýlení domů a rozředění lidí, čímž bylo výrazně omezeno i množství společných venkovních aktivit.

---

⁵⁶ Cituje: KRATOCHVÍL, Petr. *Architektura a veřejný prostor: texty o moderní a současné architektuře IV: Veřejný prostor jako předmět architektonické teorie a tvorby*. Praha: Zlatý řez, 2012, s. 10, 11.

⁵⁷ GEHL, Jan. *Život mezi budovami: užívání veřejných prostranství*. Brno: Nadace Partnerství, 2000, s. 45,47.

⁵⁸ *The Human Scale* [film]. Režie Andreas DALSGAARD. Dánsko: Final Cut for Real, 2012, min. 05:02.

Spolu s modernou došlo také k vzestupu dalšího podstatného problému současného veřejného prostoru, kterým je masový rozvoj automobilové dopravy. S tím, jak se města rozrůstala a vznikala četná předměstí, nastala potřeba dojíždění a plánování měst se zaměřilo na efektivitu dopravního systému. Zaměření na automobilovou dopravu s sebou přineslo i mnoho nežádoucích účinků. Ideologie, kterou nastolili modernisté, zároveň způsobila překážky ve veřejném prostoru, hluk, znečištění a obecně špatné podmínky pro život ve městě.⁵⁹ Osobní automobil se stal pro mnohé symbolem svobody pohybu jednotlivce, který se díky němu může sám rozhodnout, kdy a kam pojedje, případně jak rychle. Podle mě je to ale přesně naopak. Automobil do jisté míry zbavuje jednotlivce svobody, neboť řidič je na něm jednak fyzicky závislý, a tudíž při každé poruše ztrácí možnost se volně pohybovat. Ztrácí také možnost průjezdu ve větším provozu, kde se tvoří zácpy, o nutnosti dodržování všech pravidel a zákazů, nemožnosti zaparkovat a nezbytnosti neustálé údržby ani nemluvě.

2.6.2 Privatizace a vznik poloveřejných prostorů

Problémem současného veřejného prostoru je i jeho četná privatizace, neboť čím dál více míst přechází do soukromých rukou. To by samo o sobě nevadilo, kdyby z těchto prostorů nemizel původní smysl, který má veřejný prostor naplňovat. Vytrácí se z nich anonymita, otevřenost a demokratičnost, jež jsou jedny z typických vlastností tradičního veřejného prostoru. Nejprůhodnějším příkladem privatizace jsou v současnosti hojně rozšířená nákupní centra. Jsou pouhou napodobeninou, jakýmsi „pseudoveřejným“ či „poloveřejným“ prostorem - nedochází zde k rozvoji komunity, ani sociálním kontaktům a aktivitě, které zde lze vykonávat, jsou značně omezené. Naopak zde probíhá sociální kontrola a jsou vylučováni ti jedinci, kteří nekorespondují se spotřební politikou nákupních center, jakými jsou např. lidé bez domova. Výsledkem je homogenizovaný prostor, kde není místo pro odlišnosti. Dalším specifickým představitelem poloveřejného prostoru jsou tzv. „gated communities“. Jedná se o uzavřené rezidenční objekty, které jsou přístupné pouze pro jejich obyvatele. Vznikají tak oplocená území, která nejsou přístupná „cizím“ lidem, čímž vytvářejí prostorovou bariéru. Následkem toho je zde méně živo a opět

---

⁵⁹ GEHL, Jan. *Život mezi budovami: užívání veřejných prostranství*. Brno: Nadace Partnerství, 2000, s. 48,49.
GEHL, Jan. *Města pro lidi*. Brno: Partnerství, 2012, s. 3.

vznikají homogenizované, mrtvé, zóny.⁶⁰ Na druhou stranu lze tyto prostory také pojímat jako polarizátory společnosti, neboť oddělují majetné od nemajetných a tvoří tak jakési „ghetta bohatých“.

Za privatizaci považují i zaplňování veřejného prostoru komerčními sděleními, které opět slouží jen úzké skupině lidí. Prostor současných měst je reklamními plochami přímo zahlcen. V této souvislosti by se dalo hovořit o tzv. „vizuálním smogu“, který lidskému prostředí nikterak neprospívá. Nebezpečí reklamy tkví v tom, že vytváří naše prostředí a vsugerovává nám klamavé a zavádějící zdání o tom, kdo jsme a co chceme. Podle některých teoretiků tak může docházet k odcizování, při kterém ztrácíme kontakt se svou vlastní přirozeností a potažmo celou kulturou.⁶¹

2.6.3 Zmnožení ne-míst

Výše uvedené jevy je možné dát do souvislosti s Augého termínem „ne-místa“, jímž označuje jednak reálné prostory a také vztah, který k nim mají jejich uživatelé. Přičemž tento vztah je ambivalentní, dva různí jedinci mohou za ne-místo označit zcela jiné prostory. Jde tedy o pojem, který je relativně subjektivní, což jistě podporuje jeho popularnost, ale na druhou stranu také zapřičiňuje jeho problematičnost. Nicméně pro ne-místa je příznačné, že na rozdíl od míst nesymbolizují identitu, vztah, ani dějiny. Pro jejich uživatele je obtížné se s takovým prostředím identifikovat, nalézt v něm znaky původu a souvislosti. Jako příklad ne-míst Augé uvádí dálnice, letiště či telekomunikační zařízení. Termín „ne-místa“ ale dokonale pasuje i na výše uvedené příklady, které jsou součástí krize veřejného prostoru, ať již nákupní centra, gated communities nebo „mrtvý“ prostor, který vznikl mezi volně umístěnými budovami. Jsou to takové prostory, ve kterých lidé pouze nějakým způsobem existují nebo bydlí, ale nežijí spolu v pravém slova smyslu. Tyto prostory jsou ve velké míře odosobněné. Problémem jako takovým není pouhá existence ne-míst, ty byly vždy ve městech přítomny a poskytovaly chodcům individuální svobodu, ale ta se může v extrémním případě rozvinout v naprostou samotu.⁶² Potíž je v přílišném zmnožení ne-míst, které je pro současný veřejný prostor charakteristické, jelikož se pomalu

⁶⁰ POSPĚCH, Pavel. *Město: proměnlivá ne/samozřejmost: Cizinec opouští město: nákupní centrum jako privatizovaný prostor*. Červený Kostelec: Pavel Mervart, 2009, s. 177, 178, 184-193.

ČABLOVÁ, Markéta aj. *Prostory: průvodce tvorbou a obnovou veřejných prostranství*. Brno: Partnerství, 2013, s. 11.

⁶¹ McQUAIL, Denis. *Úvod do teorie masové komunikace*. Praha: Portál, 2002, s. 292.

⁶² AUGÉ, Marc. *Antropologie současných světů*. Vyd. 1. Brno: Atlantis, 1999, s. 109, 110, 121.

vyprazdňuje, pozbývá smyslu. Augé také připomíná, že veřejný prostor a jeho krize reprezentuje stav a atmosféru společnosti:

„Jestliže se dnes s oblibou mluví o „krizi města“, nejde tu prostě a jednoduše o urbanistické, architektonické nebo sociologické problémy, které vyvolává nebo zvětšuje rozšiřování města, nýbrž o problémy hlubší. [...] V tomto smyslu odpovídá „krize města“ obecnější krizi představ o současnosti.“⁶³

Těžko bychom hledali jen jednu příčinu mající na svědomí všechny problémy způsobující dnešní krizi města a veřejného prostoru. Ale na jejich podobě se nutně musí projevat způsob života současné společnosti, která je označována jako „konzumní“. Konzumní proto, neboť současná společnost je postavena na utváření svých členů právě prostřednictvím nutnosti hrát roli konzumenta. Schopnost a ochota hrát roli konzumenta, je pak norma, která je ve společnosti plně zaběhnutá a její členové se jí musí přizpůsobit.⁶⁴ Městské prostory jsou tak mnohdy formovány v duchu konzumerismu tím, že se podbízejí spotřebitelům a naopak vylučují ty, kteří nemohou konzumovat. Dochází v nich ke střetu ekonomických zájmů různých soukromých subjektů a skupin, což se neblaze projevuje na jejich podobě.

---

⁶³ Tamtéž, 1999, s. 109.

⁶⁴ BAUMAN, Zygmunt. *Globalizace: důsledky pro člověka*. Praha: Mladá fronta, 1999, s. 98.

3 PROCESY APROPRIACE

3.1 Definice termínu „apropriace“

Termín „apropriace“ pochází původně z latinského výrazu „appropriationem“, který vyjadřoval převzetí něčího vlastnictví. Později se výraz ukotvil v legislativní oblasti ve smyslu vyčlenění něčeho za určitým účelem. Dnes se termín používá převážně v anglické mluvě běžně a lze identifikovat tři roviny významů, přičemž k prvním dvěma, převzetí výhradního vlastnictví a vyčlenění nebo přiřazení něčeho za určitým účelem (např. peněz pro výzkumný program) se přidal ještě jeden význam, kdy někdo něco vezme nebo použije bez svolení autority, aniž by k tomu měl výlučné právo.⁶⁵ Do češtiny je anglické sloveso „appropriate“ překládáno mj. jako „přisvojit si“ či „přivlastnit si“.

Apropriace je poměrně frekventovaný jev, který lze pozorovat téměř ve všech oblastech lidské kultury. Ve všedním životě se apropiace projevuje např. v běžné mluvě přivlastněním slov z cizího jazyka, nebo slangových výrazů určité specifické skupiny, ale nevyhýbá se ani institucím, kdy např. původně pohanské svátky byly přisvojeny a převzaty do křesťanského kalendáře. Na procesech apropiace je také založena prakticky celá filosofická disciplína, která legitimizuje samu sebe tím, že filosofové navazují na předchozí filosofické myšlenky a přisvojují si pojmy, se kterými různým způsobem pracují a modifikují je. Pro tento proces se dokonce vžilo přirovnání k řetězovému dopisu, ke kterému noví filosofové připisují další poznatky, a proto nemůže být nikdy definitivně ukončen.⁶⁶ Analogicky lze apropiaci vztáhnout i na kulturu jako takovou, a tudíž i na veřejný prostor, vzhledem k tomu, že ten je lidským výtvořem. Ale možná nejpříznačněji se apropiace projevuje ve všech formách umělecké sféry, ať již hovoříme o hudbě, literatuře, výtvarném, či audiovizuálním umění. Pro bližší přiblížení a pochopení pojmu nyní představím, jak se apropiace projevuje v umění, kultuře a nakonec i ve veřejném prostoru.

---

⁶⁵ HARPER, Douglas. Appropriation. In: *Online Etymology Dictionary* [online]. 2001-14 [cit. 2014-10-26]. Dostupné z: http://www.etymonline.com/index.php?allowed_in_frame=0&search=appropriation&searchmode=none

Full Definition of APPROPRIATE. In: *Merriam-Webster*. [online]. 2014 [cit. 2014-10-26]. Dostupné z: <http://www.merriam-webster.com/dictionary/appropriate>

⁶⁶ SLOTERDIJK, Peter. *Pravidla pro lidskou ZOO: odpověď na Heideggerův dopis O humanismu* [online]. [cit. 2014-10-26]. Dostupné z: <http://www.phil.muni.cz/fil/etika/texty/sloterdijk.html>

3.2 Appropriace v umění

Z dnešního postmoderního hlediska je pojem originality pouhou iluzí a převažuje spíše názor, že jakékoliv umělecké dílo je výsledkem mnoha jiných děl, ze kterých čerpá a přebírá různé náměty, objekty, postavy apod. Procesy apropriace v umění vytváří intertextualitu, což je pojem, který se původně objevil v literárních vědách, ale dnes je vztahován i na ostatní mimolingvistické systémy. Do sémiotiky jej přinesla Julia Kristeva, která jím poukazovala na to, že každý text existuje ve vztahu k ostatním textům, a tudíž každý text a každé čtení je závislé na předchozích kódech.⁶⁷ Těžko si tak lze představit spisovatele, který napíše román jen tak z „čistého nebe“, bez toho aniž by předtím nějaký román vůbec četl a znal specifická pravidla daného žánru, stejně tak malíř jen stěží může opomíjet celou historii výtvarného umění, ať již na své předchůdce navazuje, anebo se proti nim vymezuje. Pokud jakékoliv umělecké dílo chápeme jako text, tj. systém znaků, potom pojem intertextuality narušuje představu o integritě díla, jeho pevných hranicích majících jasně definovaný začátek a konec. Apropriace může být jednak uměleckým nástrojem, jenž tvůrce používá k dosažení určitých tvůrčích cílů, ale i podvědomím či nepřiznaným procesem.

Apropriací ve výtvarném umění je převážně myšleno „*použití již existujících předmětů nebo obrazů s minimální transformací.*“⁶⁸ Takováto definice může někomu v krajním případě konotovat krádež. Přitom procesy apropriace byly již od počátku samozřejmou součástí výtvarného umění, měnil se pouze jejich účel a také pohled na ně. Reprodukovatelností děl se zabývat Walter Benjamin, podle nějž umělci vždy napodobovali své předchůdce. Původně se ovšem jednalo o reprodukci za účelem prohloubení praktických dovedností, šíření díla, ale i osobního obohacení.⁶⁹ Je pravda, že šlo zpočátku čistě o kopírování, ať již z jakéhokoliv důvodu, bez toho aniž by bylo dílo záměrně změněno, ale k přebírání různých jednotlivých prvků cizích děl docházelo v průběhu dějin prakticky nepřetržitě. Pomyslně by se procesy apropriace ve výtvarném umění daly rozdělit podle způsobu změny přebíraných prvků na dva hlavní proudy: transformaci a rekontextualizaci.

⁶⁷ KRISTEVA, Julia. *Slovo, dialog a román: texty o sémiotice*. Praha: SOFIS, 1999, s. 9.

⁶⁸ CHILVERS, Ian a GLAVES-SMITH, John. *A Dictionary of Modern and Contemporary Art*. New York: Oxford University Press, 2009. s. 27.

⁶⁹ BENJAMIN, Walter. *Literárněvědné studie: výběr z díla I: Umělecké dílo ve věku své technické reprodukovatelnosti*. Praha: Oikoymenh, 2009, s. 300.

→ Transformace

Za transformaci lze považovat takový apropriativní proces, kdy umělec přebere některé prvky z jiných uměleckých děl, které pak podle svých potřeb přetvoří, a to v různé míře. Z tohoto pohledu lze apropiaci, která vede k transformaci, považovat za jeden ze základních stavebních kamenů malířství, jež se tak jeví jako kontinuální záležitost.

Jednou z výrazných malířských osobností, která je často uváděna za příklad v souvislosti s apropiací, je Édouard Manet, jenž se ani netajil tím, že čerpá inspiraci u svých předchůdců, když se hlásil k tradici benátských malířů. Manetův styl spočíval v tom, že nechtěl pouze kopírovat skutečnost, ale spíše vzbuzovat dojem skutečnosti prostřednictvím poetického účinku. K tomu byla zapotřebí kromě umělcových schopností i velká znalost toho, co vytvořili dřívější malíři.⁷⁰

Manetova *Olympia*, jež je mnohými teoretiky považována za umělcovo vrcholné dílo, je tak mj. průsečíkem Tizianovy *Venuše Urbinské*, Goyovy *Nahé Maji* či tématu odalisky, jež často zobrazoval Ingres.⁷¹ Přičemž Manet obrazu dodal přidanou hodnotu svým osobitým pojetím, kterým převrátil tradici zobrazování nahoty v malířství, jež způsobilo pobouření. Pohoršující se jevílo především spojení mytologického námětu římské bohyně lásky se zcela realisticky pojatou nahotou, což byly tehdy dva vzájemně se vylučující sociální kódy. Obraz, ke kterému stála modelem reálná kurtizána, tuto skutečnost nezastírá, ba naopak v jednotlivých detailech, konfrontujícím pohledu apod. na ni přímo odkazuje. Samotné zobrazení kurtizány nebylo ničím novým, ale ve spojení s tradicí zobrazování ženského těla jako ideálu krásy, platilo v 19. století za porušení konvencí.⁷² Ačkoliv sám Manet o sobě neuvažoval jako o revolucionáři, je patrné, že procesy apropiace mohou být invenčním nástrojem posouvajícím hranice způsobu reprezentace ve výtvarném umění.

---

⁷⁰ PIJOAN, José. *Dějiny umění/8*. Praha: Odeon, 1985, s. 243.

⁷¹ Édouard Manet: *Olympia*. In: *Musée d'Orsay* [online]. 2006 [cit. 2014-10-29]. Dostupné z: http://www.musee-orsay.fr/en/collections/works-in-focus/search/commentaire_id/olympia-7087.html

⁷² SIMONSEN, Karen-Margrethe, HUANG, Marianne Ping a THOMSEN, Mads Rosendahl [eds.]. *Reinventioins of the Novel: histories and aesthetics of a protean genre* [online]. Amsterdam: Rodopi, 2004, s. 79, 80 [cit. 2014-10-29]. Dostupné také z: http://books.google.cz/books?id=-MBNfiqZkeIC&pg=PA79&redir_esc=v#v=onepage&q&f=false

→ **Rekontextualizace**

Rekontextualizace je mnohem radikálnější způsob apropriace v tom smyslu, že prvky či předměty, které jsou přebírány, jsou pouze zasazeny do jiného kontextu, bez toho aniž by byla změněna jejich podoba. Nejedná se tedy o transformaci samotných prvků, ale jen jejich souvislosti.

Rekontextualizace se nejmarkantněji projevila v umění na počátku 20. století spolu s dadaismem, pro který je „vypůjčování“ předmětů přímo charakteristické. Dadaisté v čele s Marcelem Duchampem hojně využívali techniky koláže a ready-made objektů.⁷³ Naprosto všední předměty povyšovaly na umělecké dílo tím, že je vytrhly z jejich původního prostředí a změnili tak jejich funkci. Lidé měli např. poprvé možnost prohlédnout si obyčejný porcelánový pisoár Duchampem nazvaný *Fontána* ve zcela nevšedním prostředí výstavní síně. V případě dadaismu, podobně jako celé poválečné avantgardy, šlo o zpochybňování umění jako takového a vymezení se vůči tradičnímu pojetí malířství, které bylo založené na technické dovednosti umělce a jeho schopnosti reprezentovat skutečnost, jak poznamenává Jean-François Lyotard.⁷⁴

V dnešní postmoderní situaci, ve věku mechanické a elektronické reprodukovatelnosti jsme se dostali do bodu, kdy se čistá originalita stala pasé. Domnívám se, že umění vychází více z umění než z reality samotné, a proto jsou už i samotné náměty spíše přisvojovány a modifikovány, než že by nějakým způsobem autory z „čista jasna“ osvítily. V oxfordském *Slovníku moderního a současného umění* se pak můžeme dočíst, že podobě jako neexistuje stoprocentní originalita, neexistuje ani absolutní apropriace a nezáleží přitom, zda se jedná o pouhou rekontextualizaci předmětu, či opatření obrazu komentářem. Dokonce i akt pojmenování může do jisté míry změnit percepci díla.⁷⁵ Pokud by nějaké dílo bylo čistou apropriací, pak by se nejspíš jednalo o plagiát či krádež.

---

⁷³ CHILVERS, Ian a GLAVES-SMITH, John. *A Dictionary of Modern and Contemporary Art*. New York: Oxford University Press, 2009. s. 27.

⁷⁴ LYOTARD, Jean-François. *Návrat a jiné eseje: Re prezentace, prezentace, nere prezentovatelné*. Praha: Herrmann, 2002, s. 56, 57, 62, 67.

⁷⁵ CHILVERS, Ian a GLAVES-SMITH, John. *A Dictionary of Modern and Contemporary Art*. New York: Oxford University Press, 2009. s. 28.

3.3 Kulturní apropiace

Neméně zajímavý jev je kulturní apropiace, spočívající v tom, že si určitá skupina lidí jedné kultury přivlastní symboly, artefakty, rituály či např. technologie příslušníků jiné kultury. Tento jev je prakticky nevyhnutelný v dnešním virtuálně propojeném světě, kde může docházet k mezikulturním kontaktům neustále, bez toho aniž by se musely dané kultury vůbec fyzicky střetnout. Jde o aktivní proces přisvojení si určitých prvků mnoha různými způsoby a za různým účelem, bez ohledu na jejich původní smysl. Kulturní apropiace je často spojená s negativními konotacemi, jako jsou klamavé mediální reprezentace či komodifikace různých prvků marginalizovaných a kolonizovaných kultur. Nicméně kulturní apropiace nemusí mít vždy negativní zabarvení, na což poukazuje Richard A. Rogers, který se snaží o její přehodnocení. Pro tyto účely vymezuje čtyři základní typy kulturní apropiace. Jsou jimi kulturní výměna, kulturní dominance, kulturní vykořisťování a transkulturační.⁷⁶

→ Kulturní výměna

Jedná se o vzájemnou výměnu symbolů, artefaktů, rituálů či technologií. Podstatné je, že obě zúčastněné kultury jsou na stejné, nebo podobné mocenské úrovni. Kulturní výměna se projevuje například vzájemným „vypůjčováním“ slov a frází, vlivem víry na praktický život a naopak, technologickou výměnou a recipročním ovlivňováním hudby a výtvarného umění. V ideálním případě jde o vyváženou apropiaci, což samozřejmě v praxi zcela nefunguje, ale alespoň je zde přítomná možnost volby.⁷⁷

→ Kulturní dominance

Kulturní dominancí je logicky myšleno vynucené přisvojení prvků dominantní kultury členy podřízené kultury, včetně případů, kde se podřízená kultura snaží vzdorovat. Příkladem kulturní dominance je institucionální asimilace, kdy se především v minulosti mnohé dominantní kultury zasazovaly prostřednictvím škol o převýchovu

---

⁷⁶ ROGERS, Richard A. From Cultural Exchange to Transculturation: A Review and Reconceptualization of Cultural Appropriation. In: *Communication Theory* [online]. č. 16/2006, s. 474, 476, 477 [cit. 2014-11-05]. Dostupné z: <http://jan.ucc.nau.edu/~rar/papers/RogersCT2006.pdf>

⁷⁷ Tamtéž, 2006, s. 477-479.

marginalizovaných a kolonizovaných kultur. V tomto případě má podrobená kultura relativně malou možnost volby.⁷⁸

→ **Kulturní vykořisťování**

Ke kulturnímu vykořisťování dochází, když jsou přisvojovány prvky podřízené kultury kulturou dominantní, bez jejího svolení či aniž by z toho měla podřízená kultura prospěch. Naopak ten, kdo z takového vztahu těží (mnohdy materiálně), jsou právě členové kultury dominantní. Často se jedná o komodifikaci kulturních prvků, jejímž příkladem je třeba přebírání elementů lidové hudby do hudby mainstreamové bez finanční kompenzace. Problémem je, že taková komodita už nemá téměř žádnou souvislost s užitnou hodnotou původního objektu či ideje a jejich osvojitelé často ani neznají jejich původní smysl.⁷⁹

→ **Transkultura**

Transkultura vzniká, když jsou kulturní prvky vytvořeny více různými kulturami, což vede k nemožnosti identifikovat jednu původní kulturu. Transkultura ukazuje kulturu v novém světle, stojícím proti statickému pojetí kultury, jako konjunkturální, relační a dialogickou; jako probíhající proces, který nepřetržitě vstřebává a transformuje nové prvky.⁸⁰ Rogers dává transkulturu do souvislosti s globalizací a mezinárodním kapitalismem, který podle něj vytváří hybridní formy. Někteří teoretikové také nazývají proces transkultury přímo hybridizací.⁸¹

Kulturní apropiace je nevyhnutelným jevem, což neznamená, že všechny akty přivlastňování jsou adekvátní, některé jsou založené na nerovnosti a absenci volby. Rogers ale ukazuje, že procesy apropiace mohou být i produktivní. Ze čtyř výše zmíněných kategorií zejména kulturní výměna připomíná, že kulturní prvky lze sdílet vzájemně a svobodně s větším porozuměním a tvořivostí. Také vzdorování podrobené kultury vůči vynucené kulturní dominanci v sobě nese invenční prvky, jež Rogers nazývá apropiativní taktikou. Appropriace je jednak vytvářena kulturou a zároveň může kulturu vytvářet.

---

⁷⁸ Tamtéž, 2006, s. 477, 479, 480.

⁷⁹ Tamtéž, 2006, s. 477, 486-488.

⁸⁰ Tamtéž, 2006, s. 477, 495.

⁸¹ viz např. BAUMAN, Zygmunt. *Globalizace: důsledky pro člověka*. Praha: Mladá fronta, 1999, s. 9, 119.

3.4 Apropriace ve veřejném prostoru

Pokud jsou procesy apropriace manifestovány ve všech oblastech kultury, pak se musí nutně projevit i ve veřejném prostoru, který je ve své ideální podobě chápán jako demokratická aréna, otevřený prostor pro seberealizaci všech (myšleno vyjma těch, kteří nějakým způsobem ohrožují či omezují bezpečí a svobodu ostatních jedinců), bez ohledu na věk, pohlaví, rasu, náboženské přesvědčení apod.

K procesům apropriace v městském veřejném prostoru dochází na všech hierarchických úrovních, skrz politiku, urbánní plánování, finanční subjekty a skupiny a také prostřednictvím samotných obyvatel. V tomto světle se město jeví jako dynamický a neustále se proměňující prostor, kterým se prolínají politické, ekonomické a sociální zájmy a dochází zde k jejich střetu. Fenomén apropriace ve veřejném prostoru zahrnuje celou škálu činností, které mohou být prospěšné, nebo naopak škodlivé pro společnost žijící ve městě. Pro potřeby této práce navrhuji základní rozlišení procesů apropriace ve veřejném prostoru vzhledem k zájmovým skupinám, kterých se týkají, na: institucionální, které reprezentuje politika a správa města; komerční, jež jsou utvářeny finančními subjekty a skupinami a nakonec občanské, které vytvářejí sami obyvatelé města.

Dále by se každá z těchto kategorií dala blíže specifikovat na základě binárních opozic (např. podle jejich účelu; důsledku, který vyvolávají; z právního hlediska, apod.) na: prospěšné/škodlivé, legální/ilegální, umělecké/všední, promyšlené/spontánní, dočasné/trvalé, objektivní/symbolické, měnící/zachovávající původní funkci prostoru, individuálního/celospolečenského charakteru atd., přičemž jednotlivé kategorie se mohou navzájem ovlivňovat a proplétat. Jejich hranice nemusí být vždy jasně definovatelná, např. pro squattery bude obydlování cizího domu prospěšnou záležitostí, neboť se snaží upozornit na špatné zacházení s veřejným, nebo soukromým majetkem, a naopak majitel této budovy to bude vnímat nejspíš negativně, jako činnost, která ho poškozuje. Jedná se tedy spíše o subjektivní kategorie. Nyní jen v krátkosti nastíním, co si představuji pod institucionální a komerční apropriací, abych mohla přejít k apropriaci občanské, které se budu blíže věnovat.

3.4.1 Institucionální apropiace

Veřejné prostory jsou v první řadě ovlivňovány patřičnými institucemi (či správou města), jimiž jsou magistráty a městské úřady, které vydávají různá povolení a zákazy, určují, kde a co se může postavit apod.

Institucionální proces apropiace lze vysvětlit na pojmu „teritoriality“, kterou Michel Foucault definuje především jako „*oblast kontrolovanou určitou mocí*“⁸². V tomto smyslu je urbánní plánování, které je kontrolováno politickou správou města, teritoriální, tzn., že vytváří určité hranice a pravidla pro to, jak bychom se v něm měli chovat. Jiná pravidla a chování musíme např. dodržovat, když se pohybujeme na dálnici, jiná na chodníku apod.⁸³ Prostřednictvím designu a městského plánování je uplatňována disciplína, což může být buď zcela evidentní, jak je tomu v případě dálnic a chodníků, které ovlivňují chování uživatelů, ale někdy se tak děje i skrz mnohdy nenápadné mocenské praktiky, jako je např. odstranění laviček či umístění různých bariér na výklenky budov, aby na nich nebylo možné sedět, čímž dochází k záměrnému vylučování „nepohodlných“ osob z veřejného prostoru.

3.4.2 Komerční apropiace

Komerční apropiace se dotýká Krzysztof Kwiatkowski, který ji vidí mj. jako proces způsobující privatizaci veřejných prostorů. Za příklad uvádí stavby obchodních center, které nazývá funkcionální uzurpací, a to z několika důvodů. Předně jde o to, že soukromí investoři přebírají části prostoru, které byly dříve plně veřejné. Dále se tyto prostory uzavírají sami do sebe a oddělují od okolního světa tím, že omezují svou funkci, limitují čas užití a také stanovují pravidla jeho užití.⁸⁴ Všeobecně by se komerční apropiace dala shrnout jako obsazování veřejného soukromým, jež vede často k materiálnímu obohacení. Proto je možné sem zařadit i zaplňování veřejného prostoru reklamou, či ohraničování veřejného prostoru stavbou gated communities, neboť z takového typu staveb opět těží hlavně soukromí investoři.

---

⁸² Cituje: KÄRRHOLM, Mattias. *Retailising Space: Architecture, Retail and the Territorialisation of Public Space*. Burlington: Ashgate Pub. Co., 2012, s. 11.

⁸³ Tamtéž, 2012, s. 12.

⁸⁴ KWIAWKOWSKI, Krzysztof. Public Space and its Usurper Appropriation. In: *Architecture. Technical Transactions* [online]. č. 5/2010, s. 281. [cit. 2014-11-12]. Dostupné z: https://suw.biblos.pk.edu.pl/resources/i2/i4/i7/i4/r2474/KwiatkowskiK_PrzestrzenPubliczna.pdf

3.4.3 Občanská apropriace

Dalším specifickým faktorem, který ovlivňuje veřejný prostor, mimo státních institucí a soukromých investorů jsou sami obyvatelé města.

Apropriace ve veřejném prostoru se totiž objevuje skrz mnohdy neformální procesy, které se neshodují s předpisy, což neznamená, že nemají určitou formu či logiku. V tomto ohledu lze hovořit o alternativním způsobu obsazování a zabydlování města, navazování vztahu s územím, za podmínek, kdy zde není dostatek formálních řešení, čímž se de facto smazávají hranice mezi tím, co je veřejné a co soukromé.⁸⁵

Praktik, kterými si lidé sami „zabydlují“ prostory ve městě, kde pobývají, je celá řada. Lze je chápat i jako jakousi praktickou schopnost obyvatel přizpůsobit se prostředí, ve kterém žijí a zároveň přizpůsobit toto prostředí svým potřebám. Městský prostor je proto nejenom dílem architekta či případně designéra, ale současně je i „výtvorem“ jeho obyvatel, kteří jej tvoří procesem zabydlování, tím, že jej neustále znovu přizpůsobují a přeměňují. Akt apropriace se neděje vždy pokojnou cestou, může jít o ničení cizího majetku či pošlapávání práv někoho jiného. Ve své nejnápadnější podobě může akt přisvojování zahrnovat v rámci českého prostředí např. street art, vandalismus či squatterství (v mnoha rozvojových zemích jde pak např. o vytváření četných slumů). Jindy ale může jít o zcela nenápadné každodenní praktiky bez náznaku ilegality. V tomto případě si lze za pojem „apropriace“ dosadit téměř jakékoliv činnosti, kterými lidé vzdorují pevnému řádu, jako např. posedávání na místech, která k tomu nejsou přímo určená, chození po nevyznačených trasách, pořádání pikniků v parku apod. Zjednodušeně řečeno jsou procesy apropriace na úrovni obyvatel takové činnosti, kterými si lidé přisvojují, osobují či uzurpují místa ve městě, jimž tak mnohdy vtiskávají jiný význam, než jaký byl původně zamýšlen. Může se tak dít organizovaně i zcela spontánně.

Na procesy apropriace občanského charakteru lze pohlížet jako na výsledek odlišných kulturních vzorců, které vytvářejí společenské jednání a reprezentace. Pierre Bourdieu tyto kulturní vzorce, na základě kterých jednáme, nazývá pojmem „habitus“. Habitus je podle něj odlišující a zároveň sjednocující princip, který vytváří životní styl. Je

---

⁸⁵ SERRANO, Cristina Dreifuss. Appropriation of public space. In: *Informality takes over* [online]. 2013 [cit. 2014-11-12]. Dostupné z: <http://informalitytakesover.blogspot.cz/2013/03/appropriation-of-public-space.html>

to jakýsi praktický smysl, který lidem pomáhá orientovat se a chovat ve společnosti. Je to schopnost vnímat, myslet a jednat ve světě určitým způsobem.⁸⁶ Habitus tak může být pojímán jako zásobárna pro vytváření společenského jednání, které zahrnuje i apropiaci prostoru. Jde o pojem, který souvisí s procesem transformace, neboť různé sféry společenského života jsou založené na neustálé přeměně již existujících prvků a současně začleňováním prvků nových. Obyvatelé jednají pod vlivem svých kulturních vzorců, v rámci kterých volí mezi různými alternativami, na základě osobních, ale i kolektivních preferencí (např. věková skupina, rodinné zázemí, náboženské vyznání atd.). Tím, že vtiskávají prostoru osobní význam, vytváří svůj životní styl. Apropiace ve veřejném prostoru se často děje v rámci subkultur či sociálních skupin, které sdílí stejný habitus. Tyto skupiny si nárokují určitá území ve městě, díky kterým se tak mohou se svou subkulturou lépe identifikovat. K přisvojování ve veřejném prostoru ale může docházet i mnohem nenápadnějším všedním způsobem, jak poukazuje Michel de Certeau, jehož postoj nyní přiblížím.

3.4.3.1 Role chodce

Certeau již v úvodu své práce *The Practice of Everyday Life* říká že: „Každodennost je vynalézána mnoha různými způsoby pytláčení na majetku ostatních.“⁸⁷ Naznačuje tím, že pozornost ve své analýze zaměřuje na taková jednání, která označuje za „antidisciplinární“, a která podle něj utvářejí prostor města. Chodce či „uživatele“ města vnímá nejen jako prosté spotřebitele, ale přisuzuje jim performativní úlohu. Přirovnává je k jakýmsi tvůrcům, kteří svým pohybem „píší urbánní text“, aniž by byli schopni ho sami přečíst, neboť si tuto svou úlohu neuvědomují. Dohromady jejich síť pohybů, střet jednotlivých textů vytváří rozmanitý příběh města.⁸⁸ Takovéto přirovnání se značně blíží pojmu intertextuality, která poukazuje na nestabilitu, neukončenost a vzájemnou provázanost jevů - v tomto případě chodců a jejich pohybu po městě. Příběh města není nikdy definitivně ukončen, ale neustále utvářen a přetvářen.

Certeau zachází ještě dále, když připodobňuje akt chůze k řečovému aktu. Podobný význam jako má pro řečový akt jazyk, má i pohyb chodců význam pro urbánní systém.

---

⁸⁶ BOURDIEU, Pierre. *Teorie jednání*. Praha: Karolinum, 1998, s. 16, 32.

⁸⁷ CERTEAU, Michel de. *The Practice of Everyday Life*. Berkeley: University of California Press, 1984, s. xii.

⁸⁸ Tamtéž, 1984, s. xiv., xv., 93.

Chodec si přivlastňuje topografický systém, stejně jako si mluvčí přivlastňuje jazyk. U chodce se jedná o prostorové ztvárnění místa, zatímco u mluvčího akustické ztvárnění jazyka. Akt chůze je tak spíše prostorovou artikulací místa, než že by mu tato činnost byla podřazena. Prostor města je chodci utvářen a reprezentován. Chodci jsou zároveň autory, ale nutně i čtenáři textu města, neboť jsou s ním každodenně konfrontováni, musí jej číst, dekódovat, aby byli schopni se v něm orientovat. Proces čtení je pro Certeaua produktivní, tvůrčí aktivita přisvojování. Čtený text nemusí být vždy pochopen ve shodě s původním významem podle strategie producentů.⁸⁹

Certeau se vymezuje vůči tradičnímu rozdělení společnosti na producenty a konzumenty, na ty, co aktivně vytvářejí (kódy, pravidla, zboží atd.) a ty, co je pasivně přijímají. Obyvatelé města si různými způsoby znovu přisvojují („reappropriate“) prostor, který je organizovaný technikami sociokulturní produkce. Certeau přitom nechce objasňovat, jak je násilí pořádku přeměňováno v disciplinární techniky, ale chce osvětlit skryté způsoby, kterými jednotlivci nebo skupiny vůči těmto technikám vzdorují. Způsoby vzdorování nazývá „taktikami“, které jsou pak vyjadřovány právě v detailech každodenního života. Aproprativní taktiky, které jsou vytvářeny běžnými obyvateli města, stojí v opozici ke strategiím, které náleží institucím a mocenským strukturám. Strategie jsou založené na objektivních kalkulacích, zatímco taktiky fungují spíše na bázi přirozené inteligence. Mnoho každodenních činností je taktických již ze své podstaty, jako např. čtení, nakupování, či pohyb po městě.⁹⁰

Setha M. Low Certeauovy teze výstižně shrnuje slovy: „*Sledováním takových činností jako chození, pojmenovávání, popisování a zapamatovávání města, vytváří teorii žitého prostoru, kde je utváření prostoru známkou vzdoru proti disciplíně a omezení způsobených urbánním plánováním.*“⁹¹ Osobně si vzdorování proti disciplíně představuji např. tím, že chodec se v praxi nemusí pohybovat pouze na chodníku, který byl primárně pro tento účel vybudován, ale může se procházet i mimo pěší zónu, po trávníku, který je

---

⁸⁹ Tamtéž, 1984, s. 97-98.

LOW, Setha M. *On the Plaza: The Politics of Public Space and Culture*. Austin: University of Texas Press, 2000, s. 129.

⁹⁰ CERTEAU, Michel de. *The Practice of Everyday Life*. Berkeley: University of California Press, 1984, s. xiv, xix, xx.

⁹¹ LOW, Setha M. *On the Plaza: The Politics of Public Space and Culture*. Austin: University of Texas Press, 2000, s. 129.

opatřený zákazem vstupu či přejít silnici na červenou. Anebo naopak na chodníku může docházet k mnoha různorodým činnostem vyjma chůze, přičemž se nemusí jednat o protizákonné jednání, ale např. pouhé vytvoření bariéry početnou skupinou turistů, proměnu ulice v dětské hřiště či obsazení chodníku nevhodně parkujícími auty.

Certeauova práce je podnětná v tom smyslu, že nabádá k analyzování města ze strany jeho uživatelů či chcete-li obyvatel (ať jednotlivců, tak skupin), kteří jej svým počínáním mění, dávají mu význam. Město bez lidí a jejich příběhů, by bylo pouhým městem duchů, městem bez smyslu. Proto je potřeba sestoupit z ptačí perspektivy, odkud se město jeví odlidštěné, dolů do ulic, kde se odehrává hlavní životní koloběh a ten podrobovat zkoumání.

3.4.3.2 Právo na město

Úvahy o přisvojování ve veřejném prostoru nutně přivádí k otázce, komu patří město a kdo na něj má větší právo? Na jedné straně tu máme instituce nastolující pravidla, investory, kteří využívají veřejný prostor jako zdroj obživy a nakonec obyvatele, kteří ve městě bydlí, pracují a tráví svůj volný čas. Jednu z možných odpovědí jsem našla v konceptu „práva na město“, který poprvé vznesl Henri Lefebvre v knize *The Right to The City*, a který se od té doby stal často citovaným heslem. Do jaké míry mají tedy obyvatelé právo přisvojovat si a přetvářet „své“ město?

Schopnost a míra přisvojování ve veřejném prostoru pro potřeby obyvatel města je závislá na jejich schopnosti podílet se na kolektivním tvůrčím procesu, na konvencích dané kultury, politicko-mocenském zřízení a daném společenském systému. Jinak budou k veřejnému prostoru přistupovat obyvatelé rozvojových zemí a naopak ekonomicky vyspělých zemí, obyvatelé států totalitních režimů, nebo demokratických zřízení apod. Lefebvre upozorňuje na to, jakým způsobem je formován prostor v kapitalistickém systému, vůči kterému staví svou ideu práva na město. Ještě než ale tuto ideu představím, ráda bych přiblížila jeho pojetí prostoru, neboť to sehrává v právu na město ústřední roli.

Lefebvre zaujímá názor, že městské prostředí je především sociálně konstruovaným prostorem, výsledkem sledu řady operací, a neměl by být tudíž redukován pouze na soubor objektů.⁹² Jeho složitost a rozporuplná povaha spočívá v tom, že není pouze kulisou pro

---

⁹² LEFEBVRE, Henri. *The Production of Space*. Oxford: Blackwell, 1991, s. 73.

probíhající sociální vztahy, ale zároveň sociální vztahy vytváří a je jimi utvářen.⁹³ Sociální prostor v Lefebvrově pojetí zahrnuje prostor vnímaný, myšlený a žitý. Vnímáním prostorem je míněn objektivní, konkrétní prostor, se kterým lidé přicházejí každodenně do styku. Myšlený prostor poukazuje na jeho reprezentace a duševní konstrukce. Zatímco žitý prostor je celým souborem a kombinací předchozích dvou. Představuje prostorovou zkušenost člověka, jak ji každodenně zakouší, přičemž nemá pouze pasivní úlohu, ale je základní součástí společenského života. Utváření městského veřejného prostoru znamená více než jen plánování jeho hmotné podoby, ale zahrnuje „*produkci a reprodukci všech aspektů městského života.*“⁹⁴

Důležitost veřejného prostoru Lefebvre zdůrazňuje vznesením dvou požadavků, kterými jsou - právo podílet se na činnostech v něm a právo na jeho přivlastnění, jenž souhrnně označuje jako právo na město. Lefebvre nevidí procesy apropriace pouze jako nástroj pro obsazení již existujícího urbánního prostoru, ale vnímá je v širším významu, jako procesy, které vytvářejí město v závislosti na potřebách jeho obyvatel. Procesy apropriace v jeho pojetí stojí především v protikladu k důsledkům kapitalistického výrobního procesu. Právo na město zdůrazňuje potřebu restrukturalizace mocenských vztahů, které jsou hlavním tvůrcem městského prostoru. V zásadě jde o přesunutí kontroly kapitálu a státu na obyvatele města.⁹⁵ Jinak řečeno, ve městě řízeném kapitalismem je prakticky vše (včetně prostoru) redukovatelné na tržní hodnotu, která je zdrojem příjmů pro určitou skupinu lidí. Tato skupina soukromých vlastníků potom velkou měrou rozhoduje o formování města. A právě vznesením práva na město chce Lefebvre přesunout rozhodovací moc na obyvatele města, neboť jsou to především oni, kdo v něm žijí a kterým město v nadneseném smyslu slova patří.

---

⁹³ Cituje: LOW, Setha M. *On the Plaza: The Politics of Public Space and Culture*. Austin: University of Texas Press, 2000, s. 130.

⁹⁴ Cituje: PURCELL, Mark. Excavating Lefebvre: The right to the city and its urban politics of the inhabitant. In: *GeoJournal*. [online]. č. 58/2002, s. 102 [cit. 2014-11-14]. Dostupné z: <http://faculty.washington.edu/mpurcell/geojournal.pdf>

⁹⁵ Tamtéž, 2002, s. 101-103.

3.5 Dílčí shrnutí

Z dosud získaných poznatků vyplývá, že procesy apropriace jsou nedílnou součástí lidského života a nelze se z nich vymanit, což platí i v kontextu města. Město je neustále přisvojováno a proměňováno novými generacemi lidí, kteří jej „dělí“ po svých předchůdcích. Ať už se člověk do města narodí, nebo přistěhuje, musí nevyhnutelně reagovat na dané prostředí, tím, že se mu přizpůsobí, nebo si jej přizpůsobí ke svým potřebám. Z tohoto pohledu je možné celou urbánní kulturu vnímat jako intertextuální, navazující na prvky vytvořené předchozí generací. Podobně jako ve filosofii není text řetězového dopisu nikdy ukončen, ani příběh města není definitivní. V opačném případě by se nejednalo o živé město, ale jen mrtvý skanzen. Ve městě nedochází pouze k mísení „starého“ s „novým“, ale také k mísení různých zájmů, vlivů, sociálních skupin, apod. Je proto možné vysledovat v něm střety těchto odlišných elementů, které si vymezují svá teritoria mnohdy právě skrz různé apropriativní taktiky a strategie.

Občanské procesy apropriace probíhající ve veřejném prostoru vyjadřují lidskou schopnost adaptability k tomu, co je staré a zároveň k dominantním vlivům, které veřejný prostor ovládají. Takovéto způsoby vzdoru nápadně připomínají fenomén kulturní dominance, kde se podřízení členové, ve smyslu obyvatel, musí přizpůsobovat dominantním členům, ve smyslu institucí, které vytvářejí pravidla. Existence pravidel ale ještě neznamená jejich striktní dodržování, v čemž tkví jedna z podstat apropriace. Certeau dává za příklad vzdoru proti dominantnímu pořádku způsob, jakým se domorodí indiáni přizpůsobili kulturním prvkům, které jim byly vnuceny španělskými kolonizátory. I přes to, že byli indiáni nuceni se podrobit a přijmout cizí rituály, reprezentace a pravidla, mnohdy je pojali jedinečným způsobem. Nešlo vyloženě o to, že by je zavrhovaly či měnily, ale spíše je používaly v jiném kontextu, který nebyl samotným kolonizátorům srozumitelný. Rozdíl tedy spočívá ve způsobu užití (či spotřeby). Podobně Certeau uvažuje i o současné společnosti města, jejíž „obyčejní“ členové užívají veřejný prostor v protikladu k elitám, jež ho vytvářejí.⁹⁶ Z tohoto příkladu také vyplývá, že přisvojování ve veřejném prostoru, stejně jako v umění, nemusí nutně vést k transformaci, ale může jít o pouhou rekontextualizaci.

---

⁹⁶ CERTEAU, Michel de. *The Practice of Everyday Life*. Berkeley: University of California Press, 1984, s. xiii.

Dalším důležitým aspektem je skutečnost, že apropiace (ať již umělecká, kulturní či ve veřejném prostoru) může být produktivní a inovativní, tím, že vytváří nové prvky v návaznosti na prvky původní. Umělec, který si přivlastní cizí objekt a použije jej ve svém díle, podrobená kultura, která je nucená si přivlastnit cizorodé zvyky a pravidla, i obyvatel města, který si přivlastňuje svým jednáním veřejný prostor, vždy přináší do tohoto procesu něco osobního, jedinečného. Vzniká tak návaznost a vzájemná provázanost, která oponuje statickému pojetí umění, kultury a města.

Občanskou apropiaci chápu v jejím nejširším kontextu, jako způsob zabydlování veřejného prostoru a prisuzování mu smyslu, který mu vtiskávají sami obyvatelé. Chápu ji jako součást procesu, kdy se z Certeauova místa stává prostor. Přičemž takto pojímaný prostor se velmi přibližuje Lefebvrovu sociálně produkovanému žitému prostoru a potažmo Augéovu antropologickému místu, ke kterému si lidé vytvářejí vazby. Mou snahou je poukázat na příkladu čtyř typů veřejných prostranství Prahy, která jsou obyvateli města různými způsoby prisvojovány na to, že tímto způsobem mohou být utvářena antropologická místa, z nichž některá byla dříve ne-místa a některá se nacházejí v jejich těsné blízkosti. Za nejpodstatnější vlastnost ne-míst považuji skutečnost, že se na první pohled jeví jako veřejné prostory, ale postrádají podstatný občanský charakter. A právě antropologická místa, která stojí v protikladu k ne-místům, pomáhají veřejnému prostoru tuto jeho základní funkci navracet, dávat mu smysl, činit z pouhé fyzické existence jedinců, existenci sociální. Proto jsem se zaměřila na takové apropiativní taktiky, které považuji za prospěšné v celospolečenském měřítku (v rámci města), i přes to že se odehrávají v konkrétních lokalitách spjatých s životem v určité čtvrti, kterou ale podle mě svým významem přesahují. Všechny se odehrávají naprosto legální cestou, přičemž některé z nich jsou značně promyšlené a mají svou pevnou organizaci. To ovšem neznamená, že je tím zabráněno projevům spontaneity, naopak si myslím, že i přes svou organizační strukturu, je ponechán dostatek prostoru pro sebevyjádření uživatelů těchto nově vzniklých antropologických míst. Než ale přistoupím k samotné analýze těchto míst, pozastavím se ještě na chvíli nad veřejným prostorem Prahy jako takovým, pokusím se zhodnotit na několika příkladech, jakým způsobem je utvářen a v jakém se nachází stavu.

4 APLIKOVANÁ ČÁST

4.1 Současný stav veřejného prostoru Prahy

Pokud jsou veřejné prostory pomyslnou „knihou urbánní kultury“, pak by mělo být možné z nich leccos „vyčíst“. Pokusím se tedy letmo načrtnout, v jakém stavu se nachází veřejný prostor Prahy, což vzhledem k její rozlehlosti a rozmanitosti není zcela snadný úkol. Tuto skutečnost neusnadňuje ani to, že reflektovat město, kde člověk celý život žije a je pro něj samozřejmým prostředím, bývá těžší, než reflektovat město, kde je pouhým nezaujatým návštěvníkem.

Jedinečným způsobem mapuje situaci v současné Praze dokumentární film *Plán* režiséra Benjaminu Tučka. Ten po dobu pěti let sledoval, jakým směrem se ubírá přístup a nakládání s veřejným prostorem Prahy na úrovni všech zúčastněných, od občanů, přes aktivisty, až po vysoké politiky. Vznikl tak poněkud nelichotivý obrázek o současném stavu veřejného prostoru Prahy a také pohled do zákulisních praktik, které jej negativně ovlivňují. Přestože lze nejspíš najít mnoho odlišností v rámci jednotlivých městských oblastí, je možné vysledovat i určité tendence, které jsou charakteristické pro celé město.

Největší problém spatřuji v již zmiňované privatizaci veřejných prostorů, kdy tyto „prostory všech“ ztrácí svůj demokratický smysl tím, že jsou „kolonizovány“ soukromými subjekty, jež je využívají pouze pro vlastní materiální obohacení. Z města se tak pomalu vytrácí mnoho cenných pozemků, které by mohly mít hodnotnější využití. Tuček přímo ukazuje na několika příkladech, jak funguje územní plán města, který by měl jasně definovat pravidla, kde a jak se může stavět, ale místo toho dává prostor spekulantům, kteří si ho mohou podle potřeby modifikovat. V praxi to neznamená nic víc, než že žádná pravidla neexistují.⁹⁷ Pokud jsou veřejné prostory присvojovány tímto způsobem, stěží z toho může vzejít něco dobrého. Je nepopiratelné, že veřejný prostor Prahy je stále více komercializován, ale důsledky mohou narůst do ještě obludnějších rozměrů. Tuto situaci Tuček demonstruje na příkladu stavby nákupního centra Palác Stromovka, který by měl vyrůst na místě, jež má pro pamětníky vysokou symbolickou hodnotu. Za druhé světové války toto místo sloužilo jako provizorní shromaždiště Židů před transportem do

---

⁹⁷ *Plán* [film]. Režie Benjamin TUČEK. Česká republika: Negativ a Česká televize, 2014.

Terezína.⁹⁸ Namísto památníku obětem holocaustu, který by mohl být důstojnou připomínkou fatálního momentu lidských dějin, zde vzniká zcela komerční projekt, který nebere ohled na pietní historii místa. To, že v pražském prostředí vznikají neustále nová obchodní centra, jen poukazuje na fungování tržní ekonomiky, která je založená na neustálém toku peněz. Je příznačné, že pro tyto prostory se vžil termín „chrámy konzumu“.

Další potíž vidím v obsazování veřejného prostoru reklamou, která je dnes prakticky všudypřítomná, čemuž nahrává i přístup Ministerstva pro místní rozvoj, které plánuje zrušit regulaci billboardů⁹⁹, jež je v současnosti sama o sobě nedostatečná. Reklama může působit jednak okázale, přímo na diváka, ale také nenápadnějším způsobem, což považuji za mnohem nebezpečnější. Marketingové strategie se stávají čím dál sofistikovanější, aby zamaskovaly svůj primární účel, a dochází tak k jejich prorůstání do jiných, např. uměleckých sfér. Takovouto strategii zvolila v nedávné době společnost Sazka, která zvala diváky na vodní projekci, spočívající v tom, že na jakési plátno vytvořené proudem vody, byly promítány různé obrazce. Projekt, který se z počátku tvářil jako umělecký, byl ve výsledku pouhou reklamní kampaní dané společnosti. Problematické se jeví i místo, které organizátoři pro projekci vybrali, a totiž náplavku na Rašínově nábřeží.

Obr. 3, 4 - reklamní spot Sazky na Vltavě u Rašínova nábřeží a jeho diváci

Toto místo je v současnosti unikátním prostorem pro společenské aktivity bez většího komerčního záměru. Organizátoři vyušili jeho potenciál a díky tomu docílili

⁹⁸ Tamtéž, 2014, min. 76:90.

⁹⁹ Ministerstvo pro místní rozvoj chce zrušit regulaci billboardů a zamezit návratu stromořadí do ulic. In: *Institut plánování a rozvoje hlavního města Prahy*. [online]. 2014 [cit. 2014-10-13]. Dostupné z: <http://www.iprpraha.cz/clanek/424/ministerstvo-pro-mistni-rozvoj-chce-zrusit-regulaci-billboardu-a-zamezit-navratu-stromoradi-do-ulic>

vysoké návštěvnosti. Právě prostor náplavky na Rašínově nábřeží podrobím důkladnější analýze.

Na veřejném prostoru města, především jeho centra, se také neblaze podepisuje rozvinutý turistický ruch. Spíše než potřeby obyvatel jsou uspokojovány potřeby turistů, kteří jsou ekonomicky výdělečnější, a tomu se uzpůsobují prostory, ve kterých se pohybují. O tom se koneckonců zmiňuje i Marc Augé, jež se zamýšlí nad proměnou francouzských měst, ale jeho závěr se dá plně přenést i do českého prostředí:

„Naše města [...] se proměňují v muzea (očistěné, vystavené, osvětlené památky, chráněné městské části a ulice pro pěší), zatímco silniční okruhy, dálnice, rychlovlaky a systémy expresních komunikací nás od nich odvádějí. Tuto okliku však doprovázejí výčitky svědomí - o čemž svědčí četná návěští, která nás vybízejí, abychom neopomíjeli krásy země a stopy dějin.“¹⁰⁰

Centrum města se postupně stává pouhou kulisou pro návštěvy turistů, místo toho aby zůstalo místem k žití, a dochází k vyliďňování jeho původních rezidentů. *Manuál tvorby veřejných prostranství hlavního města Prahy* v této souvislosti hovoří dokonce o degradování veřejných prostranství prvoplánovou podbízivou turistickou komercí.¹⁰¹ Typickým příkladem je Celetná ulice spojující náměstí Republiky představující komerční centrum s historickým a turistickým jádrem, jakým je Staroměstské náměstí. Jedna z nejstarších obytných pražských ulic, je v současnosti přeměněna pod tlakem masové turistiky v komerční prostor, kde jsou jedním z posledních zbývajících „útočišť“ pro místní obyvatele budovy Karlovy univerzity.

Praha je také důležitým dopravním uzlem, což není dáno jen tím, že je hlavním městem, ale také její středovou polohou v rámci Evropy. Je zároveň důležitým cílem cest, ale i tranzitním prostorem.¹⁰² Z toho důvodu jsou dnes ulice běžně vnímány jen jako dopravní koridory, které navíc na mnoha místech přetínají kontinuitu města. Snad

---

¹⁰⁰ AUGÉ, Marc. Ne-místa: úvod do antropologie super-modernosti. In: *Antologie francouzských společenských věd: Město* [online]. Praha: Cefres, č. 10/1996, s. 103 [cit. 2014-10-14]. Dostupné z: <http://www.cefres.cz/No10-Mesto-1996>

¹⁰¹ MELKOVÁ, Pavla aj. *Manuál tvorby veřejných prostranství hlavního města Prahy* [online]. 2014, s. 20 [cit. 2014-10-14]. Dostupné z: <http://manual.iprpraha.cz/cs/manual-tvorby-verejnych-prostranstvi-ke-stazeni>

¹⁰² Charakteristika hl. m. Prahy. In: *Český statistický úřad* [online]. 2014 [cit. 2014-10-14]. Dostupné z: <http://www.czso.cz/xa/redakce.nsf/i/kraj>

nejpalčivějším příkladem urbanistického plánování, které necitlivě změnilo tvář města, je stavba severojižní magistrály. Tuto stavbu považují za triumf dehumanizace veřejného prostoru a neblahý odkaz minulého komunistického režimu. Magistrála jednak protíná důležité veřejné stavby, jakými jsou např. Národní muzeum a hlavní nádraží, činí z nich izolované objekty a vzhledem k její přetíženosti je i významným zdrojem hluku a emisí. Pokud Jan Gehl považuje ochranu proti nepříjemným smyslovým vjemům za podstatný faktor kvality veřejného prostoru¹⁰³, potom severojižní magistrála přispívá k jejímu výraznému zhoršení. Ke zlepšení přitom podle Gehla stačí málo, a totiž automobilovou dopravu více omezovat ve prospěch veřejné dopravy a pěších zón. V tomto případě platí jednoduchá rovnice, která říká, že čím více silnic postavíme, tím více poroste automobilová doprava.¹⁰⁴

Praha disponuje všemi negativními jevy projevujícími se na veřejném prostoru, které lze vysledovat ve vyspělých zemích, souhrnně jsou jimi zvýšení automobilové dopravy, vznik poloveřejných prostorů, privatizace a přílišná komercializace veřejného prostoru. Tyto tendence vedou ke zvýšení počtu ne-míst, tedy takových prostorů, které jsou odosobněné, a pro které je typické, že se s nimi obyvatelé města mohou jen obtížně ztotožnit. Oproti jiným západním městům má však Praha jedno specifikum, které se dá shrnout do jednoho bodu, jímž je absence konceptu urbanistického plánování. *Manuál tvorby veřejných prostranství hlavního města Prahy* jej rozvádí ještě do několika dílčích bodů, jedná se především o problém politický. Chybí „*vize politiky města, která by definovala cíle rozvoje kvality veřejného prostoru a veřejných prostranství, [...] koncepce priorit, [...] koordinace jednotlivých složek utvářejících veřejná prostranství, [...] kontinuita záměrů*“¹⁰⁵ (vlivem často se střídající politické reprezentace) atd. Rozhodování o podobě veřejných prostranství bývají často výsledkem partikulárních zájmů jednotlivých subjektů a nikoliv vyšších zájmů na zkvalitnění daného místa. Potenciál Prahy tudíž není v plné míře využit. Nelze samozřejmě veškerou vinu svádět na politiky, jde totiž i o problém společenský. Tvář města je přetvářena do té míry, do jaké to jeho obyvatelé umožní. V porovnání s ostatními vyspělými metropolemi je povědomí o kvalitě veřejných

---

¹⁰³ GEHL, Jan. *Města pro lidi*. Brno: Partnerství, 2012, s. 239.

¹⁰⁴ Tamtéž, 2012, s. 9.

¹⁰⁵ MELKOVÁ, Pavla aj. *Manuál tvorby veřejných prostranství hlavního města Prahy* [online]. 2014, s. 17, 18 [cit. 2014-10-15]. Dostupné z: <http://manual.iprpraha.cz/cs/manual-tvorby-verejnych-prostranstvi-ke-stazeni>

prostranství u nás velmi malé. Obyvatelé města nejsou zapojeni v procesu plánování a přeměně veřejných prostranství. Mohu se jen domnívat, že si mnohdy lidé ani neuvědomují své pravomoci, kterými by mohli do rozhodování zasahovat. Dalším faktorem může být také nedostatek času a také to, že jsou v současnosti osobní zájmy stavěny nad ty veřejné. Soustředění se na soukromou sféru je nejspíše z části zapříčiněno vlivem minulého komunistického režimu, který po několik desetiletí formoval mentalitu lidí a tím i jejich pohled na veřejný prostor. Jakékoliv shromažďování občanů bylo tehdy nežádoucí, v důsledku čehož se funkce veřejného prostoru degradovala víceméně na funkci tranzitní. Ačkoliv je komunistický režim již minulostí, mám za to, že zanechal hluboký otisk jednak na podobě veřejného prostoru Prahy, jehož příkladem je právě severojižní magistrála, ale i na způsobu myšlení, kterého se nyní jen těžko zbavujeme.

Na druhou stranu je ale potřeba zdůraznit, že se situace postupně mění k lepšímu. Převážně u mladší generace lidí v posledních letech zaznamenávám zvýšení zájmu o veřejný prostor a podílení se na dialogu mezi politiky a občany. Koneckonců podnětem k natočení dokumentárního filmu *Plán* byla režisérovi Benjaminu Tučkovi skutečnost, že se proti konceptu nového územního plánu Prahy minulého vedení magistrátu vzedmula obrovská vlna kritiky a nesouhlasu ze strany občanů.¹⁰⁶ V posledních letech také přibývá mnoho nových organizací a občanských sdružení, které se snaží proti různým defektům ve veřejném prostoru bojovat nebo na ně alespoň upozorňovat

Mezi významná uskupení, která se dlouhodobě zasazují o zlepšení kvality života ve městě, je občanské sdružení *Auto*Mat*. Tým složený z odborníků z různých odvětví se primárně zaměřuje na podporu pěší a cyklistické dopravy, ale jeho činnost je mnohem rozsáhlejší.¹⁰⁷ *Auto*Mat* např. pořádá dnes již mezi Pražany oblíbenou událost *Zažít město jinak* s podtitulem „sousedské slavnosti“, jejíž centrální myšlenkou je „*přetvářet ulice a veřejné plochy v místa kulturního a společenského života, v místa pro setkávání a rozvíjení sousedských vztahů.*“¹⁰⁸ Důležitost této kulturní akce spatřuji v tom, že přináší obyvatelům města možnost přehodnotit způsob užívání veřejného prostoru, na chvíli se zastavit a uvědomit si jeho skutečný význam. Letošní ročník se uskutečnil celkem ve dvanácti

---

¹⁰⁶ Plán: O filmu. In: *Česká televize* [online]. 2014 [cit. 2014-10-15]. Dostupné z: <http://www.ceskatelevize.cz/porady/10310684638-plan/>

¹⁰⁷ Kdo jsme. In: *Auto*Mat* [online]. [cit. 2014-10-16]. Dostupné z: <http://www.auto-mat.cz/o-nas/kdo-jsme/>

¹⁰⁸ O ZMJ. In: *Zažít město jinak* [online]. 2014 [cit. 2014-10-16]. Dostupné z: <http://zazitmestojinak.cz/o-nas>

pražských čtvrtích, což svědčí o tom, že se jedná o událost celoplošného a nikoliv jen lokálního významu.

Obr. 5, 6 - momentky z letošní akce *Zažít město jinak* na Malé Straně

V průběhu jednoho zářijového dne měli Pražané možnost na několika místech mj. zakusit výhod bezautomobilových zón, dopřát si různé domácí pochoutky, shlédnout hudební vystoupení, semináře nebo jen posedět a pohovořit s přáteli. Podstatné je, že program i podobu jednotlivých slavností si určují sami místní obyvatelé a organizace. Nejde o akci, která by byla nějakým způsobem „naroubovaná“ do daných lokalit někým „shora“, ale „jde o proces, který dává prostor se aktivně podílet na spolupráci v rámci místního společenství, s důrazem na otázky udržitelného rozvoje a komunitní spolupráce“¹⁰⁹. Událost *Zažít město jinak* lze také chápat jako jakési proškolení místních obyvatel s cílem probudit v nich zájem o podílení se na veřejném životě. Další činnosti sdružení *Auto*Mat*, která zprostředkovává jiný prožitek veřejného prostoru města, jsou tzv. cyklojízdy, o kterých ještě bude řeč, neboť jsou dalším předmětem analýzy této práce.

Upozorňování na nedostatky veřejného prostoru se nemusí dít jen oficiální cestou, ale i na pomezí illegality skrz různé intervence aktivistů. Tomuto tématu je věnován jeden díl pořadu České televize *ProStory: Načerno veřejně*.¹¹⁰ Tvůrkyně pořadu oslovily dvě

¹⁰⁹ Tamtéž, 2014.

¹¹⁰ KRÁLOVÁ, Lucie a REICHOVÁ, Tereza. *ProStory: Načerno veřejně* [tv pořad]. Televizní studio Brno: Česká televize, 2011. Dostupné také z: <http://www.ceskatelevize.cz/porady/10319060206-prostory/>

skupiny architektů a dvě výrazné osobnosti, které invenčním způsobem přeměňují svými zásahy tvář veřejného prostoru Prahy. Jsou jimi Mjölck architekti, H3T architekti, Epos 257 a Vladimír Turner. Nejprve proběhl průzkum mezi Pražany o tom, jaký prostor považují v současnosti za nejhorší. Výsledkem byly čtyři místa hodná změny: křížení královské cesty se Smetanovým nábřežím, střed Václavského náměstí, Branické náměstí a okolí stanice metra Vltavská, s čímž se nelze než ztotožnit. Posléze si tato místa aktéři rozdělili a měli do nich nějakým způsobem zasáhnout. Tím vznikl jednak zajímavý pohled do procesu tvorby projektů a také záznam reakcí veřejnosti na tyto změny.

K nejradikálnějšímu zákroku se odhodlal aktivista vystupující pod pseudonymem Epos 257. Aktivista, který je velkým kritikem konzumerismu, se rozhodl přemalovat billboard u zastávky Vltavská technikou, kterou sám na svých internetových stránkách nazývá „*urban (shoot) painting*“¹¹¹, reklamní plocha pak pro něj představuje pomyslné plátno v urbanistické krajině. Urban (shoot) painting spočívá v tom, že se na plochu billboardu natřeného na bílo, střílí náboje naplněné barvou z vlastnoručně vyrobené pistole. Podle Epose 257 je tento akt dle jeho vlastních slov „*gesto vyjadřující názor a zároveň akční abstraktní malba v městském prostředí*“¹¹². Vymezuje se tak vůči invazivní povaze reklamy a vychází z přesvědčení, že by se sice měly ve veřejném prostoru objevovat kvalitní prvky, ale současně by mělo být mnoho defektů odstraněno.¹¹³

To, že se lidé staví ke svému okolí spíše lhostejně, dokazuje Eposův dřívější projekt nazvaný *50 m2 veřejného prostoru*, který byl realizován na Palackého náměstí v Praze. Toto místo bylo vybráno záměrně, neboť reprezentuje „nejsvobodnější“ místo v zemi, v tom smyslu, že se zde mohou lidé shromažďovat bez ohlášení. Uprostřed náměstí vyrostla ohrada, kterou lidé bez většího zaujetí obcházeli necelé dva měsíce, než si někdo vůbec všiml, že je něco v nepořádku a úřady začaly situaci řešit. Epos 257 si tuto skutečnost interpretuje tak, že lidé jsou na nedostatky ve veřejném prostoru již natolik

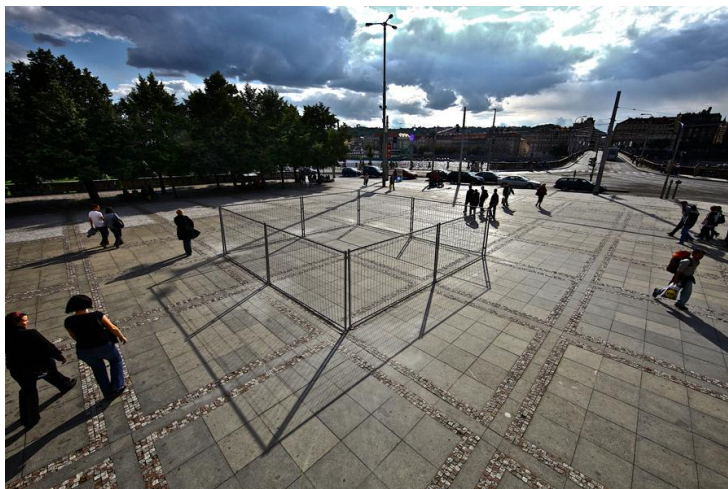
---

¹¹¹ EPOS 257. Blog: Urban (shoot) paintings 2011. In: *Epos 257* [online]. 2011 [cit. 2014-10-20]. Dostupné z: <http://epos257.cz/blog/cz/>

¹¹² EPOS 257. Works: Urban paintings. In: *Epos 257* [online]. 2009 [cit. 2014-10-20]. Dostupné z: <http://epos257.cz/?lng=cz&s=works&t=/urbanpaintings>

¹¹³ KRÁLOVÁ, Lucie a REICHOVÁ, Tereza. *ProStory: Načerno veřejně* [tv pořad]. Televizní studio Brno: Česká televize, 2011, min. 23:27. Dostupné také z: <http://www.ceskatelevize.cz/porady/10319060206-prostory/>

zvyklí, že je přijali jako součást života či běžnou normu.¹¹⁴ Epos 257 se svými kreativními intervencemi snaží proti této netečnosti bojovat a přimět kolemjdoucí k zamyšlení.

Obr. 7 - 50 m² veřejného prostoru na Palackého náměstí

O svůj veřejný prostor by město, potažmo jeho obyvatelé měli patřičně pečovat. Je sice patrné, že se potýká s mnoha nesnáze, které je třeba řešit, ale jak jsem již předeslala, dochází také k mnoha dílčím změnám k lepšímu a situace se začíná postupně měnit. Na problémy nás upozorňují aktivisté, vznikají různé komunitní spolky, které se zasazují o zpestření a zlepšení podmínek života ve městě, ale nakonec i politika města je dnes přehodnocována. Jako velmi významnou okolnost hodnotím krok dnes již bývalého primátora Tomáše Hudečka, který se zasadil o vznik nového *Metropolitního plánu Prahy*, jež by měl jasně definovat hranice toho, jakým způsobem by se mělo město rozvíjet. Je proto možné, že se můžeme v blízké budoucnosti dočkat „renesance“ veřejného prostoru. K tomu, aby mohlo město a život v něm vzkvétat, je ale kromě jasného politického plánu zapotřebí do procesu přeměny aktivně zapojit jeho obyvatele.

4.2 Apropriativní taktiky ve čtyřech typech prostranství Prahy

Uvedla jsem pod jakými vlivy je současný veřejný prostor Prahy formován či někdy spíše deformován a tím se dostávám k úkolu, který jsem si na začátku práce stanovila, a

---

¹¹⁴ Tamtéž, 2011, min. 5:50.

totiž představit takové pražské prostory, které jasně dokazují, že jejich přeměna se může dít takzvaně „odspodu“ a tímto způsobem mohou zlepšovat život ve městě. Z množství různých akcí, projektů a typů prostorů jsem se rozhodla vybrat takové, které se odehrávají ve čtyřech základních typech veřejných prostranství, kterými jsou ulice, náměstí, nábřeží a park. Učinila jsem tak jednak proto, abych dala analýze určitý rámeček. Dále mě zajímalo, zda bude mít typologie prostoru velkou roli ve způsobu jeho užívání. A nakonec i z toho důvodu, aby bylo patrné, že apropriativní taktiky nejsou limitovány hmotnou podobou prostředí a mohou se odehrávat prakticky kdekoliv. Příklady jsem vybírala na základě vlastních sympatií, osobní zainteresovanosti a také s ohledem na jejich aktuálnost.

Prvním příkladem, kterým se budu zabývat, je *Velká jarní cyklojízda*, které jsem se měla možnost osobně zúčastnit jako redaktorka portálu *Prahou na kole*, díky tomu jsem se mohla na celou událost dívat okem zúčastněné pozorovatelky, nasbírat fotografický materiál a rozhovory. Druhým příkladem je konkrétní akt instalace pian na náměstí Míru, který je součástí celé série instalací pian po Praze, jež s velkou oblibou sleduji. Náměstí Míru je také přítomné na mé mentální mapě města, neboť se zde pravidelně pohybuji. Třetím příkladem je náplavka na Rašínově nábřeží, která je podle mě jedinečná svým současným fungováním a způsobem, jakým ji obyvatelé používají. A nakonec posledním příkladem, který zastupuje v typologii prostranství park, je *Přístav 18600*, který jsem objevila zcela náhodně při jedné ze svých cest na kole, když byl slavnostně otevírán. Od té doby jsem se stala jeho pravidelnou návštěvnicí. Každý z těchto případů je nějakým způsobem specifický a заслужuje proto specifický přístup. U každého z nich nejprve uvedu, jakým způsobem jsem se s ním setkala a přiblížím historii s ním spojenou. U příkladů trvalejšího rázu se budu zabývat minulostí dané lokality, avšak u cyklojízdy, která je ze své povahy dočasná, se zaměřím na vývoj cyklojízdy jako takových, neboť to může pomoci k lepšímu pochopení jejího významu. Dále mě budou zajímat i charakteristické významotvorné prvky dané lokality - např. architektura, přírodní prvky, či u cyklojízdy její trasa - které uvedu do souvislosti Augého teorie ne-míst. Poté přiblížím, jakým způsobem jsou tyto konkrétní lokality ve veřejném prostoru obyvateli přisvojovány a jaký to na ně má dopad. V závěru každé kapitoly věnované jednomu příkladu se pokusím zhodnotit jeho význam v kontextu celého města. Spojujícím prvkem mezi těmito odlišnými „vzorky“ je jednak to, že se všechny odehrávají tzv. „zdola“ a také to, že jsou situovány v centrální Praze, kde, jak věřím, pomáhají zlepšit kvalitu života.

4.2.1 Velká jarní cyklojízda

Cyklojízdou je označován druh kolektivní jízdy velké skupiny cyklistů po předem naplánované trase po městě. Jedná se o organizovaný typ akce, která se koná několikrát v roce na různých místech po celé zemi pod záštitou různých spolků. Cyklojízdy největšího rozsahu u nás pořádá sdružení *Auto*Mat* již několik let. Zpočátku se jednalo o tzv. malé a velké cyklojízdy, v současnosti se však sdružení orientuje výhradně na cyklojízdy velké, které se tradičně odehrávají na jaře a na podzim. *Velká jarní cyklojízda*, které jsem se zúčastnila, proběhla jedno sobotní odpoledne, dne 26. 4. 2014.

Již od samého příchodu na místo srazu bylo patrné, že zájem o tuto akci je velký. Před kostelem na náměstí Jiřího z Poděbrad bylo možné pozorovat různorodé skupinky lidí i jednotlivce, jak se postupně shromažďují, posedávají, baví a netrpělivě očekávají start. I když složení účastníků bylo rozmanité, letným pohledem jsem vypožorovala, že nejpočetněji je zastoupena, nikterak překvapivě, spíše mladší generace lidí - současných dvacátníků a třicátníků, jak mužů, tak žen v podobném počtu. V davu bylo možné rozlišit i několik rodin s dětmi. V hojném zastoupení tu byli studenti z různých vysokých škol, které bylo možné rozpoznat podle různobarevných kostýmů včetně krále nadcházejícího Majálesu. Celkově přívětivou atmosféru ještě podtrhlo neočekávaně dobré počasí. Cyklisté vyrazili s malým zpožděním mezi třetí a čtvrtou hodinou směrem do pražských ulic. Kromě klasických kol jsem v pelotonu zahlédla i různá atypická vozítka, jako „lehokola“, „jednokolky“, ale např. i koloběžky. Rozmanitost zájmových skupin, charakterů lidí, jejich kostýmů i dopravních prostředků jen potvrzuje svobodomyšlnost celé akce. Dalším projevem svobody pro mne byla skutečnost, že mnozí z účastníků neměli helmy, které mohou být považovány za symbol útlaku.

Cyklojízda projížděla pomalejším tempem bez větších potíží městem. Zaznamenala jsem dokonce i kladné ohlasy ze strany řidičů aut, kteří na peloton s nadšením mávali, i když jsou obvykle považováni za největší odpůrce cyklojízdy. Na samotném závěru jízdy, v parku Stromovka, kam poslední z cyklistů dorazili zhruba po páté hodině odpoledne, pak měli všichni možnost zúčastnit se tradičního rituálu - hromadného zvedání kol nad hlavu. Poté někteří účastníci začali možná vlivem blížícího se deště spontánně odjíždět, jiní se rozptýlili po celém parku. Součástí akce byl také vzdělávací a kulturní program, kde bylo např. možné podepsat zásady slušné jízdy a připojit se tak k těm, kteří chtějí šířit pozitivní povědomí o jízdě na kole v městských ulicích.

Obr. 8, 9 - momentky z *Velké jarní cyklojízdy*

Obr. 10 - tradiční rituál zvedání kol nad hlavu

Ještě než byla událost zpečetěna deštěm, stihla jsem udělat malý průzkum mezi jejími účastníky (k nahlédnutí zde: <http://prahounakole.cz/2014/05/jak-jezdim-anketa-z-cyklojizdy/>). Ukázalo se, že většina z dotazovaných účastníků cyklojízdy využívá kolo jako běžný dopravní prostředek po městě. Pouze jedna z respondentek uvedla, že na kole po městě nejedí, neboť jí to nepřipadá bezpečné. Zajímavé byly reakce na otázku ohledně kol respondentů, kdy u některých bylo možné vysledovat při detailním popisu velmi silnou náklonnost, kterou k vlastnímu kolu chovají. Jeden účastník dokonce přijel na kole vlastní výroby, které vytvořil jako prototyp elektrického Choppera. Mezi respondenty jsem také

zjišťovala, co je motivuje k ježdění na kole po městě. Mezi obvyklými odpověďmi, že jde o rychlý a levný způsob dopravy, mne zaujala jedna, kde respondentka uvádí, že si nechce kupovat Opencard, což chápu jako způsob vzdoru proti zavedenému systému. Téměř všichni dotazovaní se pak shodli na tom, že podmínky pro cyklistiku ve městě jsou silně nedostatečné a měly by být stále zlepšovány. Jeden z účastníků shrnul současnou situaci pražské cyklistické subkultury takto: „Ubral bych auta a přidal kola.auta jsou všude a kola se nevejdou nikam - teď, jak je to nastavené. Stezky začínají v ničem a končí nikde, dost často nenavazují. Pak se musí jezdit po chodnících a to se lidem nelíbí.“ Tento výrok by se dal považovat za jakési heslo cyklojízdy, které se snaží poukázat na alternativy v dopravě, ačkoliv tomu tak vždy nebylo, jak dokládá jedna z prvních cyklojízdy.

4.2.1.1 Historie cyklojízdy

Za předchůdce cyklojízdy lze považovat první zdokumentovanou událost tohoto charakteru, která se odehrála již v roce 1896 dne 25. července v ulicích města San Francisko. Uvádí se, že tehdy vyjelo do ulic na 5 tisíc cyklistů, kteří tím chtěli dát najevo svou nespokojenost se špatným stavem komunikací. Cyklistika tehdy byla nejrozšířenějším individuálním druhem dopravy, která symbolizovala jistou svobodu pohybu. Paradoxně však toto počínání nevědomky připravilo podmínky pro to, aby se mohla rozvíjet doprava automobilová, jež cyklistickou brzy nahradila. Další vlna cyklistického aktivismu už byla přímo spojená právě s automobilovou dopravou a došlo k ní v 70. letech 20. století, přičemž častým požadavkem byly lepší podmínky pro cyklistiku ve velkých městech. Příkladem může být cyklojízda konaná roku 1971 v Berkeley, která byla součástí ekologického aktivismu. V dalších letech následovaly cyklistické demonstrace v New Yorku, Paříži či Stockholmu. Od té doby se fenomén cyklojízdy rozšířil prakticky po celém světě. Za historicky první akci tohoto druhu v Čechách lze pravděpodobně považovat brněnskou cyklojízdu, která se uskutečnila roku 1990 na *Den Země*. V pražském prostředí se cyklojízdy, jež byly z počátku iniciovány anarchistickým a squatterským hnutím, začaly etablovat až o několik let později. Od roku 2001 pak probíhaly v pražském prostředí cyklojízdy pravidelně každý poslední čtvrtek v měsíci.¹¹⁵ Přičemž pražské cyklojízdy patří v současnosti v rámci České republiky k těm nejmasovějším.

---

¹¹⁵ MACH, Václav. *Myšlenkové základy, organizační struktura a míra environmentalismu cyklistického hnutí ve Velké Británii a v České republice*. Brno: Masarykova univerzita v Brně, Fakulta sociálních studií, 2010, s 13, 36, 37. Vedoucí diplomové práce Mgr. Bohuslav Binka, Ph.D.

San Francisko také sehrálo důležitou roli ve vzniku tzv. *Critical Mass rides*, kde se uskutečnila první z nich dne 25. září 1992. *Critical Mass rides* se od cyklojízdy liší především tím, že mají spontánnější charakter a proměnlivou trasu, kterou si upravují samotní účastníci. Od roku 2001 v tomtéž městě probíhají jízdy pravidelně každý poslední pátek v měsíci a mohou tím pádem být považovány za počátek cyklistického hnutí.¹¹⁶ V současnosti jsou podobné jízdy rozšířené v různých podobách po celém světě, v českém prostředí se však vzhledem k organizační struktuře jedná spíše o cyklojízdy, neboť probíhají zcela oficiálně, ve spolupráci s městem a policií. Vratislav Filler, jenž je aktivním členem sdružení *Auto*Mat*, k tomu příhodně poznamenává: „*Naše cyklojízdy jsou tak učesané a konformní, jako je naše povaha. Jejich transformace do akcí promyšlených Auto*Matem je striktně definuje a dost popírá původního ducha Critical Mass.*“¹¹⁷ V českém kontextu tak nenajdeme žádný dramatický zásah proti účastníkům cyklojízdy, jaký je znám např. z roku 1997, který se odehrál v San Francisku, kde tehdejší vedení města násilně akci potlačilo a došlo i na zatýkání cyklistů.¹¹⁸

4.2.1.2 Charakteristika trasy Velké jarní cyklojízdy

Velká jarní cyklojízda tradičně odstartovala z náměstí Jiřího z Poděbrad na pražském Žižkově, který je v současnosti považován za jednu z „nejživějších“ bohémských pražských čtvrtí. Zhruba třináctikilometrová trasa pokračovala Vinohradskou třídou na náměstí Míru, poté Žitnou ulicí na jedno z nejžalostnějších veřejných prostranství města - Václavské náměstí. Pomyslný had dosahující na různých místech různé šířky, dále projížděl ulicemi Opletalova a napojil se na krátkou chvíli na severojižní magistrálu, ze které sjel do ulice Ke Štvanici, projel Těšnovským tunelem a dostal se tak na nábřeží, kudy pokračoval do historické zástavby města - čtvrti Josefov, aby tak jasně ukázal, že cyklistika do historického centra patří, i když se jí dlouhodobě snaží městští zastupitelé z centra vytlačovat. Přejezdem Mánesova mostu se cyklojízda dostala na opačný vltavský břeh, po jehož nábřeží pokračovala dále, aby přejela opět na pravý břeh přes Štefáníkův most, odkud už vedla cesta po Hlávkově mostě až do cílového bodu - parku Stromovka.

---

¹¹⁶ Tamtéž, 2010, s 14.

¹¹⁷ FILLER, Vratislav. Critical Mass slaví dvacáté narozeniny. In: *Prahou na kole*. [online]. 2013 [cit. 2014-12-01]. Dostupné z: <http://prahounakole.cz/2013/01/critical-mass-slavi-dvacate-narozeniny/>

¹¹⁸ MACH, Václav. *Myšlenkové základy, organizační struktura a míra environmentalismu cyklistického hnutí ve Velké Británii a v České republice*. Brno: Masarykova univerzita v Brně, Fakulta sociálních studií, 2010, s 14. Vedoucí diplomové práce Mgr. Bohuslav Binka, Ph.D.

Obr. 11 - znázornění trasy *Velké jarní cyklojízdy*

Typologicky byla *Velká jarní cyklojízda* situována do pražských ulic nejrůznějšího charakteru od městských tříd po obytné ulice a projížděla celkem 3 městskými částmi (Prahou 2, 1 a 7). Odehrávala se na silničních komunikacích, které jsou součástí veřejného prostranství, ačkoliv ty už takto mnohdy vnímány nejsou a jsou uvažovány spíše jako spojnice mezi dvěma body, mezi startem a cílem cest. Čím větších dosahuje komunikace rozměrů, tím více veřejný prostor odlidšťuje a tím více se vzdaluje jeho ideálu. Nejradikálněji se v tomto směru jeví krátký úsek severojižní magistrály, který peloton *Velké jarní cyklojízdy* absolvoval. Na tento prostor, který je obvykle výhradní doménou automobilové dopravy, lze nahlížet z perspektivy Augého termínu „ne-místa“. Augé již tímto samotným termínem vyjadřuje určitou povahu prostředí, kde se do popředí dostává nepřítomnost identity, sociálních vztahů a vazeb k minulosti. Ne-místa jsou podle něj produktem nadmodernity, která se vyznačuje zrychlováním historie, zmenšováním prostoru a individualizací vztahů.¹¹⁹ Nárůst automobilové dopravy je svým způsobem také zrychlujícím, individualizujícím prvkem zmenšující prostor. Podle Jana Kellera masová automobilová doprava problematizuje prostorovou a funkční podstatu města tím, že vytváří amorfní prostor vhodný pouze k anonymnímu míjení. Podle něj už cílem není se setkat, ale vyhnout se druhým.¹²⁰ Řidič automobilu je situován do role osamělého pasažéra, uzavřeného od okolního prostředí, na rozdíl např. od pasažérů městské hromadné dopravy, kteří mají při svých cestách větší možnost interakce a navazování vztahů, ať chtěných, tak nechtěných.

¹¹⁹ AUGÉ, Marc. *Antropologie současných světů*. Vyd. 1. Brno: Atlantis, 1999, s. 109.

¹²⁰ KELLER, Jan. *Naše cesta do prvohor: o povaze automobilové kultury*. Praha: Sociologické Nakl., 1998, s.12.

Dalším důsledkem nadmodernity je také uniformizace prostorů měst. Ne-místa se totiž vyznačují mj. i tím, že jsou v různých městech velmi obdobná.¹²¹ Silnice podobně jako supermarkety či letiště vykazují po celém světě jen pramálo odlišností. Je proto možné, že obzvláště cizinci se mohou v těchto prostorech cítit více zabydleně, protože jim mohou připadat povědomě. Nicméně jen málokdo by se nejspíš dokázal identifikovat s něčím tak neosobním, jako je rychlostní komunikace. A právě takový typ akce, jakým je masový průjezd cyklistů po magistrále a jiných městských komunikacích, může z ne-místa učinit alespoň na chvíli místo, které tak dostává symbolický význam. Účastníci cyklojízdy z jindy zcela neosobního prostoru jednak činí místo setkání a také svou jízdou manifestují společný záměr. Chtějí poukázat na to, že město nemusí patřit jen automobilům, ale i jiným humánnějším dopravním prostředkům, které mají přinejmenším stejné právo na pohyb po městě jako automobily.

4.2.1.3 Urbánní cyklistická subkultura versus automobilová kultura

Způsob, jakým lidé přistupují k urbánní cyklistice, např. to že ji někteří motoristé odsuzují, nebo to, že vznikají různé spolky, které ji naopak prosazují, je součástí urbánní cyklistické kultury. Urbánní cyklistická kultura zahrnuje takové aspekty, jako jsou sociální a politicko-ekonomické organizace, kulturní významy, dovednosti, praktiky či např. různé normy ježdění na kole po městě.¹²² Cyklistická kultura se liší napříč státy a městy, podle míry integrace cyklistiky do systému mobility. Za nejsilnější cyklistickou kulturu jsou v evropském měřítku považována taková města jako Amsterdam, Kodaň či Berlín, kde je kolo běžným dopravním prostředkem a nedílnou součástí života ve městě. Např. v Amsterdamu se ani příliš nepoužívá výraz „cyklista“, podobně jako se jinde nepoužívá výraz „motorista“, což svědčí o dokonalé integraci kola v dopravním systému. Kolo je v Amsterdamu vnímáno spíše jako rutina každodenního života, než vědomě vytvářený životní styl.

Oproti tomu urbánní cyklistiku v Praze lze považovat za subkulturu, neboť je zastoupená v menšinové míře, zatímco automobilová doprava tvoří kulturu dominantní. Všeobecně cyklistika v českém prostředí konotuje spíše sportovní, volnočasovou aktivitu. O tom svědčí i obliba českých cyklistů ve sportovně funkčních dresech, na rozdíl např. od

---

¹²¹ AUGÉ, Marc. *Antropologie současných světů*. Vyd. 1. Brno: Atlantis, 1999, s. 110.

¹²² VIVANCO, Luis A. *Reconsidering the Bicycle: An Anthropological Perspective on a New (old) Thing*. London: Routledge, 2013, s. 58.

obyvatel Amsterdamu, kteří mají ve zvyku jezdit na kole ve zcela civilním oblečení. Pražští cyklisté potom, i přes vzrůstající povědomí a zájem o cyklistiku jako dopravního prostředku, nejsou stále považováni za plnohodnotné účastníky provozu, ale spíše za podřadnou menšinu, na kterou není třeba brát větší ohled. V mediálním diskursu jsem dokonce zaznamenala označení „cyklofašisté“, kterým se jistý novinář snažil cyklisty degradovat a naznačit tak, že cyklistika do města nepatří. Svým článkem přispěl k anti-cyklistické kampani, která většinou poukazuje na to, že cyklisté svým chováním ohrožují bezpečí chodců. Přitom už samotné rozdělování na cyklisty a chodce je svým způsobem nepřesné, neboť neexistuje cyklista, který by se pohyboval výhradně na kole. Každý cyklista se stává zároveň i chodcem. Za největší „nepřátele“ cyklistiky jsou však považováni motoristé, i když se zde opět nabízí zpochybnění zjednodušujícího rozdělení na „motoristy“ a „cyklisty“. Nicméně automobilová doprava tvoří většinový podíl na městské dopravě, pokud nepočítám systém veřejné hromadné dopravy.

Někteří teoretikové nazývají současné podmínky nahrávající výhradně automobilům „hyperautomobilitou“,¹²³ jež by se jistě dala najít i v pražských ulicích. Dosavadní vedení města je více orientováno na automobilový provoz a naopak zvyšující se poptávku po urbánní cyklistice zohledňuje jen v malé míře. Mnohdy pak vznikají zcela nesmyslná opatření, kdy např. různé cyklopruhy končí uprostřed silnice. Podobných příkladů by se po Praze dala najít celá řada, což jen ukazuje na to, že městští zastupitelé stále neberou urbánní cyklistiku příliš vážně. Musím ale podotknout, že hlavně díky sdružení *Auto*Mat* a jeho soustavné práci, je cyklistika mírně na vzestupu, např. *Velké jarní cyklojízdy* se podle ČTK zúčastnilo až na 5 tisíc lidí,¹²⁴ ale v porovnání se zahraničními městy, které jsou považovány za cyklistické velmoci, je stále co dohánět.

4.2.1.4 Význam Velké jarní cyklojízdy v kontextu města

Město se všemi svými koncentrovanými funkcemi operuje se značně omezeným prostorem. A vzhledem k tomu, že pohyb je esenciální složkou lidského života, dopravní infrastruktura s hustou silniční sítí zaujímá ve veřejném prostoru města výraznou část.

---

¹²³ VIVANCO, Luis A. *Reconsidering the Bicycle: An Anthropological Perspective on a New (old) Thing*. London: Routledge, 2013, s. 3.

¹²⁴ Centrem Prahy projela jarní cyklojízda, zúčastnilo se 5000 lidí. In: *České noviny.cz*. [online]. 2014 [cit. 2014-12-05]. Dostupné z: <http://www.ceskenoviny.cz/regiony/zpravy/centrem-prahy-projela-jarni-cyklojizda-zucastnilo-se-5000-lidi/1072444>

Veřejný prostor Prahy je přesycen automobilovou dopravou, která jednak přerušuje jeho kontinuitu, takže už nemůže být pojmán jako kompaktní celek, činí z něj prostředí, které je pro člověka vysoce nepříznivé a vytlačuje z ulic společenské aktivity. Proti těmto nepříznivým skutečnostem stojí právě takový typ akcí, jako je *Velká jarní cyklojízda*, kterou považují za jednu z apropriativních taktik. Primárním smyslem cyklojízdy je ukázat cyklistiku v pozitivním světle, podnítit k veřejné diskusi o tom, že cyklistika by měla mít ve městě své místo jako jeden ze způsobů dopravy, který je ohleduplný k životnímu prostředí a k lidem všeobecně. Je to jakási forma občanského protestu proti tomu, jak málo pozornosti je věnováno potřebám obyvatel a jejich poptávce po alternativním pohybu po městě. Zároveň je možné cyklojízdy vnímat i jako oslavu svobodného pohybu či příležitost pro cyklisty se navzájem setkat a identifikovat s urbánní cyklistickou subkulturou. Je to společenská událost, která umožňuje zažít ulice města zcela jiným způsobem, zaplnit je alespoň na chvíli životem, který je jindy vytlačován automobily.

Cyklistika všeobecně nezatěžuje prostor tolik, jako jiné formy dopravy. Často využívá již postavených komunikací a tím si přisvojuje prostor, který byl primárně určen právě automobilům. Pozitiva, která plynou z cyklistiky pro životní prostředí, jsou neoddiskutovatelná. Jan Gehl, jeden z velkých příznivců urbánní cyklistiky, považuje její rozvoj za jednu z podmínek živého, bezpečného a udržitelného města. Zajímavé jsou jeho úvahy o percepci města v závislosti na formě dopravy. Při chůzi nebo jízdě na kole jsou lidé jednoduše schopni přijímat a zpracovávat smyslové vjemy. Nepřicházejí o kontakt s okolím a jinými lidmi. Zatímco při jízdě autem ztrácejí příležitost zachycovat detaily a tím pádem i potřebný kontakt s lidmi.¹²⁵ A právě během cyklojízdy mají lidé možnost vnímat ulice, které za jiných okolností jen rychle projedou, odlišně, z jiné perspektivy. Mohou si při jízdě všimnout mnoha detailů a také se dostat na místa, na která by se za jiných okolností sami na kole neodvážili. Cyklisté se pohybují v tzv. „bublině“, která jim zaručuje bezpečí. Zároveň může během jízdy i po ní, na závěrečném shromáždění, docházet k mnoha sociálním interakcím. V tomto ohledu stojí cyklojízdy proti přílišnému individualismu. Pražské cyklojízdy se také v posledních letech profilují jako druh zábavné akce, která vytrhává ze všednosti. Pokud je podle Jana Gehla jedno z podstatných kritérií kvality veřejného prostoru potěšení či radost, pak je možné cyklojízdu vnímat i jako jednu z akcí, která přispívá ke zkvalitnění veřejného prostoru města a života v něm.

---

¹²⁵ GEHL, Jan. *Města pro lidi*. Brno: Partnerství, 2012, s. 42, 43, 105, 115.

4.2.2 Instalace pianu na náměstí Míru

Piano instalované na veřejném prostranství náměstí Míru je poměrně novou záležitostí, jejíž počátek je datován do srpna roku 2013. I přesto, že je zde relativně krátkou dobu, si na něj lidé rychle zvykli, a působí tak dojmem, že je zde umístěno od nepaměti. Ve veřejném prostoru Prahy se ovšem nenachází jen jedno piano, ale je jich celá řada. V Praze je možné piana najít také např. ve vestibulu hlavního nádraží, před budovou Filozofické fakulty Univerzity Karlovy, či ve Františkánské zahradě, postupně se navíc začala šířit i za hranice Prahy a v současnosti je možné je vidět v téměř třech desítkách českých měst. Všechny mají společného jmenovatele, jsou součástí projektu *Piána na ulici* iniciovaného Ondřejem Kobzou, který je dnes již dobře známou veřejnou osobou.

Piana v ulicích města jsem začala registrovat postupně a vždy pro mě pro mě bylo velkým překvapením, když jsem na některé z nich náhodou narazila. S vinohradským pianem jsem se setkala poprvé při tradičním spěchu na cestě do práce vedoucí přes náměstí Míru. Jako většina ostatních lidí v tuto ranní hodinu, jsem se soustředila na co možná nejrychlejší překonání plochy náměstí, včetně vyhýbání se ostatním kolemjdoucím a jejich očním kontaktům. Rutinu každodenní cesty ale jedno srpnové ráno narušil malý hlouček lidí, který postával uprostřed chodníku a vytvořil tak bariéru. Lidé se zde sdružili, aby si poslechli pouliční koncert náhodného kolemjdoucího, který se osmělil zahrát na piano ve veřejném prostoru skladbu *Comptine d'Un Autre Été*. Prvotní rozmrzelost z nemožnosti projít vystřídalo nadšení z tohoto nečekaného oživení při jinak všedním a stereotypním aktu přemísťování. Neúmyslné zpomalení se stalo příjemnou zastávkou nad poslechem slavné filmové melodie. Poté, co neznámý pianista dohrál svůj malý „koncert“, byl obdařen vřelým potleskem a hlouček lidí se začal samovolně rozptylovat po okolí. Lidé pokračovali ve svých každodenních trajektoriích, s tím rozdílem, že na jejich tvářích bylo možné vyčíst lehký úsměv. Podobný pozitivní dojem zanechal koncert i ve mně, který nezkazil ani pozdní příchod do práce způsobený tímto krátkým pozdržením. Tehdy jsem měla za to, že se jedná o krátkodobou záležitost, jakýsi umělecký happening či součást reklamy na koncert vážné hudby. Od té doby už uplynul více jak rok a z jednoho náhodného koncertu se stala téměř pravidelná záležitost. Během celého dne, obzvláště pak v letních měsících, je možné zde potkat neznámé „virtuosy“ hrající své party rozličných kvalit. Náměstí Míru tak získalo kromě svých tradičních funkcí ještě jednu - stalo se koncertním sálem zpestřujícím každodenní zaběhlou rutinu kolemjdoucích.

4.2.2.1 Urbanisticko-historický vývoj území

Náměstí Míru je neodmyslitelně spjaté s pražskou čtvrtí Vinohrady, jejíž název je odvozen od královského vinohradu, který zde nechal ve 14. století založit Karel IV. Jelikož vinice nebyly příliš úrodné a postupem času pustly, začaly na jejich místě vznikat usedlosti a letohrádky. Dlouhou dobu mělo území dnešních Vinohrad, včetně náměstí Míru, příměstský poklidný charakter, kde se rozkládaly pole, zahrady a vinice. Zásadní urbanistický vývoj nastal až v 80. letech 19. století, který trval až do 20. let 20. století.¹²⁶

Náměstí Míru vznikalo v 2. polovině 19. století společně s výstavbou Královských Vinohrad. Bylo vybudováno podél staré silnice vedoucí do Vršovic, na místě dřívějších sadů Jakuba Wimmera a postupně se stalo skutečným centrem Vinohrad.¹²⁷ V průběhu let bylo dle dobové situace několikrát přejmenováno. V období let 1884-1926 se nazývalo „Purkyňovo náměstí“ podle slavného českého biologa. V r. 1926 dostalo na připomínku mírového uspořádání Evropy po první světové válce nový název „Mírové náměstí“, který se používal až do roku 1933, kdy byl opět změněn na „Vinohradské náměstí“. Za války, v roce 1940, bylo náměstí přejmenováno na „Říšské“. Po osvobození byl však navrácen původní předválečný název „Vinohradské náměstí“, který vydržel pouze do roku 1948, kdy byl zaveden současný název „náměstí Míru“ jako připomínka úsilí Československa o zachování světového míru.¹²⁸

Ve východní části náměstí byl v letech 1888-1892 vybudován kostel sv. Ludmily v novogotickém stylu, který projektoval architekt Josef Mocker. Zajímavostí je, že v průběhu stavby se ještě r. 1884 na tomto území nacházely lány žita, později např. cirkus či zvěřinec a kostel tak vznikl prakticky na zelené louce. Přestože je kostel svými rozměry nevelký, působí svou polohou a tvarovou ušlechtilostí honosněji než mnohé evropské novogotické chrámy. Na jeho výzdobě se podíleli tehdejší významní umělci, za všechny zmiňme např. sochaře Josefa Václava Myslbeka či malíře Josefa Čapka. Kostel byl vysvěcen rok po dostavbě a poté do něj byly obřadně přeneseny ostatky sv. Ludmily a sv.

---

¹²⁶ Historie. In: *Oficiální webový Portál Prahy 2* [online]. 2014 [cit. 2014-12-22]. Dostupné z: <http://www.praha2.cz/Historie-Prahy-2>

¹²⁷ LEJSALOVÁ, Ivana Filipová. Pražské zahrady, zastavení třicáté páté - park na náměstí Míru. In: *Cestovatel.cz* [online]. 2008 [cit. 2014-12-22]. Dostupné z: <http://www.cestovatel.cz/clanky/prazske-zahrady-park-na-namesti-miru/>

¹²⁸ POLÁK, Milan a Jitka SLAVÍKOVÁ. *Město Královské Vinohrady*. Praha: Milpo media, 2009, s. 18.

Václava. Kostel má proto vysokou symbolickou hodnotu, kterou ještě umocňují dvě vysoké věže připomínající ruce sepjaté k modlitbě. Kromě duchovního centra bylo na náměstí Míru vystavěno začátkem 20. stol. i několik budov se společenskou funkcí, např. Národní dům, či Divadlo na Vinohradech.¹²⁹ Náměstí Míru vznikalo podle tradičního urbanistického modelu, který zohledňoval jeho výjimečné postavení v životě města. V současnosti se po jeho obvodu koncentrují stavby důležité pro veřejný život, kromě zmiňovaného Divadla na Vinohradech a Národního domu je to např. budova Úřadu městské části Praha 2 či početné obchody, restaurace a služby.

4.2.2.2 Charakteristika území

Náměstí Míru je umístěno v kompaktním městě, v západní části pražské čtvrti Vinohrady, jež územně náleží k městské části Praha 2. Typologicky se řadí mezi historicky určená centrální náměstí, ale je možné jej pojímat i jako náměstí parkové, neboť jeho vnitřní část s mnoha vzrostlými stromy má charakter parku.

Náměstí má obdélníkový půdorys, který je z jedné strany zaoblen do půlkruhu, a po jeho celém obvodu se nachází dvě desítky domů. Centrální část náměstí má podobu symetricky upraveného parku, který je protnut několika cestami, jež vedou do všech světových stran a střetávají se uprostřed náměstí na volné ploše před kostelem. Park je tedy prostorem průchozím, ale zároveň i setkávacím, neboť všechny cesty vedou do jeho středu a jsou také vybaveny lavičkami.

Neoddiskutovatelnou dominantou náměstí s nadmořskou výškou Vinohrad (235-255 m n. m.), ke které se ještě přičítají dvě 60 m vysoké věže, je kostel sv. Ludmily. Je postaven z řezných cihel, které mu propůjčují charakteristickou podobu. Architektonicky jde o trojlodní basiliku, jejíž příčná loď má tvar kříže, což je nejlépe patrné z ptačí perspektivy. Obě věže mají v průčelí vysoký trojúhelníkový štít osazený hodinami. Hlavní vstupní portál, ke kterému vede široké schodiště, je zdoben tympanonem s motivy Krista, sv. Václava a Ludmily, nad ním je posazeno velkorysé růžicové okno. Pod úpatím schodiště je vymezena volná plocha veřejného prostranství, na kterou symetricky navazují plochy zeleně. Po bočních stranách kostela i po celém obvodu náměstí jsou vysázeny

---

¹²⁹ Tamtéž, 2009, s. 18.

BLÁHOVÁ Petra a ZICH Petr. *Praha 2: Prague city line*. Praha: Admen Tour, 2008, s. 45.

stromy, např. javory, buky a břízy. V pomyslném středu se rozprostírá velká čtvercová plocha, která je určena ke shromažďování většího počtu lidí.

Obr. 12 - půdorys náměstí Míru s kostelem sv. Ludmily

Kromě dominanty kostela a parkové úpravy výrazně určuje podobu náměstí i silniční komunikace, která vede podél celého náměstí, odkud se rozděluje a ústí do různých stran, a zprostředkovává tak kontakt s ostatními městskými částmi. Na Žižkov odtud vede Italská ulice, do Vršovic ulice Francouzská a k severojižní magistrále se lze dostat Rumunskou ulicí. Kromě osobní automobilové dopravy je náměstí také podstatné pro městskou hromadnou dopravu, neboť je důležitým přestupním bodem. V jihovýchodní části náměstí Míru se nachází vstup do stejnojmenné stanice metra linky A, poblíž které je vpravo od kostela situována tramvajová zastávka téhož názvu. Náměstí je tedy vysoce exponovaným dopravním uzlem, který zajišťuje přemístovací funkci, jež by se měla v budoucnu ještě navýšit, neboť by zde měla vzniknout přestupní stanice plánované linky metra D. I přes to, že je náměstí taktéž dějištěm mnoha společenských akcí (např. trhů, výstav, koncertů apod.), jeho dopravní funkce je výrazně zastoupena a přetváří podobu náměstí v území míjejících se pasažérů. Náměstí je zároveň místem i ne-místem. Uvnitř jeho středu, kde stojí kostel (duchovní centrum) a park s volnou plochou (společenské centrum), se lidé sdružují a mohou si utvářet vazby s tímto místem i mezi sebou, zatímco na okraji náměstí, po jeho obvodu nepřetržitě proudí tok prostředků osobní i hromadné dopravy a je tak neosobním transitním prostorem vzájemného míjení. Náměstí může být cílem, ale i prostředkem cest.

4.2.2.3 Současné využití

Zmínila jsem, že kromě přemísťovacích aktivit na náměstí také probíhají organizované akce občanského charakteru, které jsou tradiční pro tento typ veřejného prostranství. Různé trhy, jarmarky, bazary, vystoupení apod. se zde odehrávají prakticky celoročně a výrazně zvyšují sociabilitu místa. Již osmým rokem je na náměstí Míru pořádáno např. *Vinobraní na Grébovce*, které je oslavou úrody vína a odkazuje k minulosti spojené s vinohradskou čtvrtí. Je to jeden z typů akcí, která má význam pro celé město, neboť se jedná o jednu z největších oslav tohoto charakteru v Praze. Krom toho má náměstí Míru svůj specifický význam pro lokální obyvatele, např. kostel sv. Ludmily je významným orientačním bodem a také častým místem schůzek. Fráze „sejdeme se u kostela“ mezi místními lidmi zpravidla odkazuje právě ke kostelu sv. Ludmily, aniž by bylo nutné místo jakkoliv specifikovat. Celý prostor schodiště i prostor pod ním je téměř neustále zaplněn čekajícími lidmi vyhlížejícími své protějšky. Využití celého území náměstí je polyfunkční, tak jak to tradiční urbanistický model vyžaduje. Střídají se zde všechny druhy aktivit - nezbytné, volitelné i společenské, které mají svůj časový plán i každodenní rytmus, např. aktivita přemísťování podléhá jízdnímu řádu a společenské aktivity se nejvíce koncentrují během organizovaných akcí, které se pravidelně během roku opakují (např. vinobraní v září, vánoční trhy v prosinci apod.). Piano, které zde bylo instalováno, tento pravidelný a každodenní rytmus narušuje. Podobně jak jsem to zažila na cestě do práce, může Pražanům, kteří okolo rychle procházejí, hudba linoucí se z piana rozhodit rytmus kroků a rutinu zaběhlých trajektorií. Zároveň zde může docházet k improvizovaným koncertům, které na rozdíl od organizovaných akcí, nemají pevný řád.

Piano je součástí procesu apropriace, kterého se snaží dosáhnout Ondřej Kobza, jež si tím vysloužil nálepku „urbánní aktivista“. Akt instalace piana ve veřejném prostoru se řadí do procesu apropriace jednak proto, že nebyl originálním nápadem, který by se zrodil v hlavě tohoto aktivisty, ale byl převzat z jiných měst, kde již několik let funguje, a také proto že svým způsobem pomáhá zabydlovat malou plochu veřejného prostoru a podněcovat neznámé lidi, aby si jej na chvíli sami přivlastnili. Sám Kobza o sobě říká, že chce být pouze „*prošťouchávačem lidí k aktivitám*“¹³⁰. Zdůrazňuje svou roli prostředníka,

---

¹³⁰ KAŠPAROVÁ, Bára Alex. Prošťouchávač posedlý veřejným prostorem. In: *Artikl*. Praha, roč. 1, č. 1/2014, s. 4.

kteřou v tomto procesu hraje, nesnaží se vzbudit dojem, že jde o jeho výhradní nápad a naopak sám nabádá k tomu, aby lidé přebírali cizí prvky, neboť to podle něj podněcuje kreativitu. K tomu ještě dodává, že je přirozené zabydlovat si prostředí, ve kterém člověk žije, podobně jako když si lidé zabydlují nový byt, do kterého se nastěhují, aby se tam cítili dobře. Město vnímá obdobně jako krajinu v přírodě, není to pro něj odlidštěný prostor. Stejně tak, jako si člověk může v přírodě lehnout do trávy a pozorovat okolí, může se posadit na schody u kostela sv. Ludmily a poslouchat zvony.¹³¹ Pražané zatím nejsou příliš zvyklí využívat možností, které jim město poskytuje a piano na náměstí Míru se to snaží změnit. Jakým způsobem piano tedy funguje?

Původně zde mělo piano vydržet jeden měsíc, ale lidé se s ním natolik sžili, že zde zůstalo natrvalo, což může být indikátorem toho, že by Pražané rádi trávili více času ve veřejném prostoru, ale potřebují k tomu dostatek podnětů. Rám piana je opatřen textem vybízejícím k tomu, aby kdokoliv má zájem, bez váhání usedl a zahrál. Piano má i svého správce, který ho každý večer zamyká, aby ho neničili vandalové. Po celý den je ale přístupné nepřetržitě, navíc bylo opatřeno dřevěným krytem, aby mohlo vzdorovat nepřízní počasí. Všechna piana včetně toho na náměstí Míru jsou starší vyřazené kusy, které jejich majitelé už nepoužívali a věnovali je někdy zdarma, někdy za nízkou cenu pro tyto účely. Stará piana tak dostala nový účel. Odvoz pián a jejich instalaci zajistila firma za pouhý zlomek ceny. Celý proces instalace pián po Praze tak funguje na základě solidarity různých lidí, kteří svou troškou přispěli ke společnému dílu.

Piano si může kdokoliv přivlastnit dle libosti, což se také ve velké míře děje. Dosvědčuje tomu i množství videí, které je možné na internetu shlédnout. Mimoto je tu ještě jedna specifická skupina, která si piana oblíbila a tou jsou lidé žijící na ulici, pro které je veřejný prostor existenciální nutností. Piano na náměstí Míru si oblíbil bezdomovec přezdívaný „Letenský George“, který často baví kolemjdoucí svou hrou. Je jedním z těch, díky kterým se může posilovat vztah Pražanů k lidem bez domova, kteří jsou vnímáni většinou v negativním světle, jako ti co se propadli na dno společnosti vlastním zaviněním. To, že se i tito lidé mohou ve veřejném prostoru realizovat, je jediné dobře. Lidé bez domova hrající na piana na ulicích po celém světě se již stali fenoménem internetu a získali si značnou popularitu a respekt.

---

¹³¹ Tamtéž, 2014, s. 3.

Obr. 13 - pianista na náměstí Míru

Obr. 14 - spontánní koncert na náměstí Míru

4.2.2.4 Význam instalace piana na náměstí Míru v kontextu města

Využití náměstí Míru je v současnosti polyfunkční, umožňuje různou volbu činností a pohybu. Splňuje podstatná kritéria kvality, je zde dostatek míst k sezení, plocha, na které se může shromažďovat větší počet lidí, dále jsou zde prvky, ať již přírodní či vytvořené lidskou rukou, které obohacují vnímání a užívání prostředí, jsou zde stinná místa, kde je možné sedět a pozorovat okolí apod. Z tohoto pohledu se náměstí samo o sobě jeví jako kvalitní veřejný prostor, který ovšem narušuje výrazná dopravní funkce a náměstí tak může být vnímáno mnoha obyvateli jen jako transitní prostor. Tím, že zde bylo naaranžováno piano, byla narušena rutina každodenního apatického míjení a také rutina organizovaných

akcí. Piano je totiž naopak spouštěč akcí spontánních a improvizovaných. Je jakousi návnadou či záminkou pro to, aby mohla vzniknout neočekávaná situace, aby mohlo docházet k interakcím a lidé si uvědomili, že veřejný prostor je tu primárně pro ně. Pražané zatím nejsou příliš zvyklí přisvojovat si místa ve městě sami od sebe, potřebují k tomu nějaký podnět a piano na ulici je jeden z takových příkladů, kdy úspěšně došlo k apropriaci ze strany obyvatel na základě tohoto podnětu. Lidé si tak sami mohou určit kdy za piano usednout a zahrát, kdy si poslechnout skladbu, vše je v jejich režii. Zároveň ale nejde jen o to, že si každý může zahrát pro radost, nebo si naopak poslechnout hudbu ve venkovních prostorách, ale podstatné je i to, že se tak výrazně zvyšuje image města v očích obyvatel i návštěvníků. Kdokoliv, kdo projde kolem, může získat pocit, že žije v přátelském městě.

Piano pomáhá překonávat bariéry mezi lidmi, např. z různých sociálních vrstev. Je přístupné všem bez rozdílu, včetně lidí bez domova, čímž přispívá k tomu, aby se lidé naučili tyto jedince respektovat. Může ale např. spojovat i zcela protichůdné osobnostní typy lidí jakými jsou introverti a extroverti. O introvertech se někdy mylně uvažuje jako o samotářích, kteří nemají rádi společnost, opak je ale pravdou. Introverti mají rádi společnost a různé podněty stejně jako extroverti, jen potřebují více osobního prostoru a možnost volby. Piana na ulici jsou pro ně jedním z takových podnětů, který umožňuje libovolně přijít a odejít, navazovat kontakty či nikoliv, jsou jednou z možností.

Piano na náměstí Míru pomohlo zlidštit část veřejného prostoru, kde si lidé mohou poslechnout hudbu vyvažující hluk ulice. Je to způsob, jakým vytvořit přívětivější prostředí, způsob jakým zlikvidovat fádnot a městskou šed' a to nejen pro obyvatele žijící v okolí náměstí, ale pro obyvatele celého města. Tento příklad totiž ukazuje, že zásahy do veřejného prostoru jsou uskutečnitelné, což může inspirovat jiné jedince k podobným projektům, k tomu, aby více využívali potenciálu veřejného prostoru a přivlastňovali si místa v něm ve větší míře. Inspirativní je i celý proces projektu, od prvotního nápadu, po realizaci, kdy se na něm podílelo mnoho lidí na dobrovolnické bázi. Na počátku stál jeden člověk, který vše uvedl do chodu a prolomil tak prvotní bariéru, kterou mohou lidé vůči přisvojování ve veřejném prostoru mít. I takovýto malý zásah může strhnout vlnu událostí, i malý funkční detail ve veřejném prostoru může učinit město přívětivějším, přátelštějším místem pro život.

4.2.3 Náplavka na Rašínově nábřeží

Náplavka na Rašínově nábřeží je Pražanům dnes již dobře známým prostorem, který si u nich v posledních letech vydobyl své specifické místo a značnou oblibu. Zpevněný břeh, který je z jedné strany lemován vodním tokem, z druhé nábřežní zdí, oficiálně náleží k pražské čtvrti Nové město. V současnosti je prostor tvarován mnoha subjekty s různými záměry (včetně komerčních), i přesto si myslím, že se mu stále daří zachovat si jedinečnou, lehce anarchistickou tvář. Náplavka je přístupná po celý rok, ale její využití kulminuje přirozeně v letní sezóně, od června do září, kdy klimatické podmínky dovolují trávit delší dobu ve venkovních prostorech.

U mladých Pražanů se náplavka těší takové oblibě, že se mezi nimi stala téměř kultem a její užívání tak může být považováno za součást sociálního statusu. Kdo ještě nebyl na náplavce, jako by snad vůbec nebyl. Přiznám se, že u mne si musela své místo nejprve vydobýt, jak to bývá u všeho, co se těší příliš velké popularitě, zvykem. Stalo se tak z čistě nostalgických důvodů, poté, co se mi zastesklo po jedinečné atmosféře portugalského města Porto, které jsem měla možnost navštívit, a které ve mně zanechalo hluboký dojem. Kromě středověké architektury a celkového koloritu města, mě okouzlo především nábřeží řeky Douro - Cais da Ribeira v historickém jádru města. Abych byla přesnější, zaujal mě zejména způsob užití či utváření tohoto prostoru. Předně je totiž toto místo turistickým centrem, kam směřují kroky všech návštěvníků. Je proto zřejmé, že se zde nachází mnoho restaurací a stánků se suvenýry, které jsou pro tuto skupinu lidí uzpůsobené. Krom toho je ale prostor utvářen i místní komunitou mladých lidí, kteří se zde každý večer schází na „kus řeči“ pod širým nebem. Tyto dva neslučitelné světy, svět turistického ruchu a místních „obyčejných“ lidí, zde fungují na základě přirozeně utvářeného časového harmonogramu. Turistům tento prostor „patří“ zhruba do 11 hodin večer, kdy jsou otevřené všechny restaurace a obchody. Poté, co jsou tyto podniky uzavřeny a turisté „zmizí ze scény“, je prostor postupně zaplňován místní mládeží, která je zvyklá na zcela jiný způsob trávení volného času. Lidé zde jednoduše postávají, posedávají na chodníku, popíjejí vlastní alkohol a konverzují. Svým nekonformním chováním si přisvojují překvapivě zrovna tu oblast města, která se vyznačuje nejvyšší koncentrací turistů. Místním lidem se zde navzdory konzumerismu daří utvářet centrum přirozeného dne, které je jasně časově ohraničitelné. Je zde uplatňována variabilita místa, o které

hovoří Jan Gehl - vyprázdňený „teatralizovaný“ prostor turistů se stává živým, kontaktním místem lokálních obyvatel.

Abych se ale vrátila zpět do pražského prostoru, důvod, proč tento příklad zmiňuji, je ten, neboť jsem přesvědčena, že podobným způsobem funguje právě náplavka na Rašínově nábřeží, ačkoliv zdaleka ne tak systematicky. Nicméně přinejmenším atmosféra těchto dvou nábřežních prostorů se zdá být při troše fantazie velmi blízká. Architektonicky jsou nejspíš tyto dva prostory neporovnatelné, např. pražský Železniční most přirovnávat k dvoupatrovému mostu Ponte de Dom Luís I., by bylo velmi troufalé. Ale důležité je to, co tyto dva prostory spojuje, což je jednak blízký kontakt s řekou a také to, jakým způsobem si tato prostranství lidé přivlastňují. Nyní si dovolím pár slov o tom, jak se místo vyvíjelo a jak jej lidé v minulosti užívali.

4.2.3.1 Urbanisticko-historický vývoj území

Systém zpevněných nábřeží a přilehlých náplavek, jak je známe v dnešní podobě, je relativně novodobou záležitostí. První široká podběžní, jak byly dříve náplavky nazývány, byly budovány až v prvním desetiletí 20. století, do té doby spadaly vltavské břehy přirozenými výspami pozvolna do řeky.¹³² Nábřeží měla v životě města vždy velký význam, ale jejich funkce a podoba se postupem let pochopitelně měnila a vyvíjela.

Původně měla řeka pro Pražany v první řadě hospodářskou funkci. Sloužila jako zdroj energie pro průmyslovou a dílenskou výrobu a také jako prostředí pro obchodování. Dopravovaly se po ní suroviny a zboží na vorech a lodích. Úsek Vltavy, kde se nachází současná náplavka náležící k Rašínovu nábřeží, sloužil dříve členům svébytné osady Podskalí, která se zde nacházela ještě před založením Nového města r. 1384. Hlavní obživu zde zajišťoval obchod se dřevem, ledařství, vorařství a těžba písku ze dna řeky. Způsob života a obživy také tvaroval podobu celého nábřeží, které bylo tvořeno Podskalskou třídou. Ta byla přístupná jen z jedné strany, neboť druhá zajišťovala přístup k řece. Pobřeží pak sloužilo k překládce zboží a materiálu z lodí. Podskalí zaniklo v důsledku budování vyvýšeného nábřeží v letech 1876-1926, jež bylo iniciováno častými ničivými povodněmi. Důvodem pro zpevňování břehů byl také měnící se způsob života a slábnoucí hospodářská

---

¹³² JANDÁČEK, Václav. Hlubiny a výšiny. In: *Za starou Prahu: věstník Klubu Za starou Prahu*. Praha, roč. XLII. (XIII.), č. 3/2012, s. 4-9.

funkce řeky, na níž lidé přestávali být postupně závislí.¹³³ Na místě vorařských domků byly vybudovány bloky několikapatrových činžovních domů a zřízen přístav parníků. Posledním odkazem k podskalské minulosti je gotická budova staré celnice, kde bylo dříve vybíráno mýto ze dřeva, dnes však slouží jako muzeum zaniklé osady a jejího života. Budova je také jasným ukazatelem toho, do jaké výšky byl zvednut terén při regulaci Vltavy a budování nábřeží.¹³⁴

Obr. 15, 16 - minulost a současnost náplavky na Rašínově nábřeží (vpravo budova staré celnice)

Dnešní Rašínovo nábřeží vzniklo sloučením dřívějšího Palackého nábřeží a části nábřeží Vyšehradského. Palackého nábřeží, jehož stavba úzce souvisela s výstavbou stejnojmenného mostu, bylo dokončeno r. 1879. Náplavka k tomuto úseku nábřeží byla vystavěna až dodatečně v letech 1904-1905, za účelem obnovení přístupu k vodě. Již od počátku vzniku byla náplavka určena ke kotvení výletních lodí. V době minulého komunistického režimu však většina náplavek pozbyla veškeré atraktivity a získala spíše periferní charakter. Břehy řeky byly buď zanedbané, nebo na vydlážděných částech pod zpevněnými nábřežími plné parkovišť, nepořádku a bez místa k posezení. Vznikla tak zvláštní směs nepříliš přitažlivého, poloveřejného prostoru. V letech 1995-2008 byla postupně náplavka na Rašínově nábřeží v rámci větších oprav rekonstruována a nabídnuta k veřejnému užívání. Město zrušilo velkou část parkovacích míst, pronajalo zde místo stánkařům a opravilo povrch náplavek tak, aby tudy mohly vést páteřní cyklostezky. S

¹³³ Tamtéž, 2012, s. 8.

BEČKOVÁ, Kateřina. Pražské břehy před výstavbou nábřeží. In: *Za starou Prahu: věstník Klubu Za starou Prahu*. Praha, roč. XLII. (XIII.), č. 3/2012, s. 15.

BEČKOVÁ, Kateřina. Pražské nábřeží - řeka ve svěrací kazajce. In: *Za starou Prahu: věstník Klubu Za starou Prahu*. Praha, roč. XLII. (XIII.), č. 3/2012, s. 35.

¹³⁴ Podskalská Celnice na Výtoni a muzeum vorařství. In: *Prague city line* [online]. [cit. 2014-12-16]. Dostupné z: <http://www.praguecityline.cz/prazske-pamatky/podskalska-celnice-na-vytoni>

podporou radnice Prahy 2 a díky místním sdružením, zejména *Dvojky sobě*, začala náplavka na Rašínově nábřeží znovu ožít.¹³⁵ Dne 24. května 2014 se navíc náplavka dočkala svého historicky prvního Městského správce nábřeží, Daniěla Hagena, který by měl její další vývoj korigovat a usměrňovat.

4.2.3.2 Charakteristika území

Náplavka se nalézá v jižní části jádra města, jež je součástí vnitřního urbanizovaného území spadajícího pod městskou část Praha 2. Typologicky je řazena jako součást nábřeží, tedy lidskou rukou vybudovaný prostor vyvýšením a zpevněním břehů. V hierarchii nábřeží zastává celoměstský význam.

Nové Město, ke kterému náplavka náleží, se rozprostírá na svazích stoupajících říčních teras. Nachází se na pravém břehu Vltavy, kde zaujímá z celkové 30 km délky jejího průtoku Prahou přibližně 1 km dlouhý úsek. Její rozhraní je na jihu stanoveno výběžkem vyšehradské skály, na severu pak funkcionalistickou galerií Mánes. Lze ji pomyslně rozdělit na dvě části podle dřívějšího rozlišení nábřeží na Vyšehradské a Palackého. Jižní část náplavky je situována v oblasti bývalého Vyšehradského nábřeží - zhruba od Železničního mostu po Palackého most. Zatímco severní část je umístěna od Palackého mostu k Mánesu, tedy bývalého Palackého nábřeží. Přičemž nejatraktivnější a společensky nejvytíženější se v dnešní době jeví především jižní část náplavky.

Náplavka je svou podélnou osou orientována od severu k jihu s nábřežní stěnou na východní straně, čímž se otevírá západním směrem a má proto tu výhodu, že je zde světlo déle, než na opačné straně řeky. To, že je její pravostrannou slunnou částí, je jistě jeden z faktorů přispívající k její oblíbenosti. Další výhodou je velmi dobrá dopravní dostupnost, kterou zajišťuje dopravní infrastrukturní síť v horní úrovni nábřeží. I přesto, že horní část nábřeží je dopravně velmi vytížená, náplavka je od dopravního ruchu oddělena a částečně odhlučněna vysokou zdí, která na některých místech dosahuje až 10 m výšky. Prostor horního a dolního nábřeží nejspíš nelze jednoznačně definovat z hlediska Augého teorie míst a ne-míst. Ale charakteru ne-míst se pravděpodobně více přibližuje vrchní část

---

¹³⁵ BEČKOVÁ, Kateřina. Pražské nábřeží - řeka ve svěrací kazajce. In: *Za starou Prahu: věstník Klubu Za starou Prahu*. Praha, roč. XLII. (XIII.), č. 3/2012, s. 39, 40, 44.

BACHTÍK, Jakub. Pražské náplavky: nekonečné námluvy Prahy s Vltavou. In: *Za starou Prahu: věstník Klubu Za starou Prahu*. Praha, roč. XLII. (XIII.), č. 3/2012, s. 66, 68.

nábřeží, která je determinována svým účelem jasněji než spodní část a je tedy zasažena nadmodernitou ve větší míře. Vrchní část slouží především pro uspokojení potřeb přemísťování, přesunu po městě a je tomu do značné míry uzpůsobena. Nachází se zde sice historické obytné domy, jejich průčelí je ale penetrováno rušnou silniční komunikací. Tato skutečnost výrazně omezuje schopnost jednotlivce vytvořit si k tomuto prostředí vztah a také schopnost lidí vytvářet zde vztahy mezi sebou, neboť se zde tolik nesdružují. Dolní část nábřeží je pak ztělesněním antropologického místa, neboť je vztahová, má svou symboliku a její využití je polyfunkční.

Území charakterizuje také přírodní krajinářský prvek - vodní tok Vltavy, který plní mnoho funkcí. Je jednak důležitým orientačním bodem při pohybu městem, neboť protéká jeho skutečným středem a tvoří tak jakousi osu města. Dále plní oživovací úlohu, obzvláště v letních měsících, kdy zprostředkovává osvěžení ulic vlhkým vzduchem. Má také svůj symbolický význam, jak příhodně poznamenává Pavla Melková: „*Řeka je paměť. Řeka zde byla dřív než město. Zůstává stopou původní krajiny, otiskem zemětvorných procesů, stejně jako lidských zásahů.*“¹³⁶ I přes četné regulace a uměle vybudované břehy je řeka stále určitým přírodním prvkem uvnitř urbanizovaného prostředí, což se nejzřetelněji projevuje při občasných záplavách. Je spojujícím prvkem mezi minulostí a současností, mezi přírodní a uměle vytvořenou krajinou. Vzhledem k tomu, že protéká celou Prahou, může být také chápána jako spojující prvek jednotlivých komunit, které se většinou identifikují s prostředím na základě daných lokalit. Podle Melkové může řeka zastávat roli celoměstsky sdíleného prostoru, kde každý v její blízkosti může získat pocit, že je zde „doma“ a že toto místo náleží všem.¹³⁷ A právě tento proces „zdomácnění“ probíhá v současnosti na náplavce na Rašínově nábřeží a je možné, že řeka na tom má zásadní podíl.

4.2.3.3 Současné využití

To, jakým způsobem si dnes lidé náplavku přisvojují a přijali ji za svou, se liší od původního účelu, za jakým byla vybudována. V současnosti je náplavka využívána primárně pro volnočasové aktivity a volný čas je novodobý fenomén, který nastal vlivem modernizace světa. Už samotná skutečnost, že lidé pojali toto území jinak, než za jakým

¹³⁶ MELKOVÁ, Pavla. Význam řeky ve městě: řeka jako veřejný prostor současného města. In: *Architekt*. Praha: Obec architektů, roč. LIX., č. 1/2013, s. 71.

¹³⁷ Tamtéž, 2013, s. 72.

účelem bylo původně zbudováno, a přiřkli mu jinou funkci, je součástí procesu apropriace. Je to ukazatel adaptability lidí, kteří tímto způsobem reagují na potřebu trávení volného času v centrální části města u řeky, která jakožto přírodní element ještě umocňuje atraktivitu místa.

Dovolím si vrátit se o pár stránek nazpět, kde zmiňuji utváření prostoru na nábřeží v Portu. Jak jsem uvedla, funguje zde pomyslný harmonogram, kdy dvě odlišné sociální skupiny utváří prostor v jinou denní dobu. Podobné je to i na náplavce v Praze, ačkoliv je zde mnohem více odlišných skupin a jejich aktivity nejsou možná až tak jasně časově ohraničitelné, i přesto lze určitý všeobecný řád vytušit. Pan Hagen, současný správce náplavky, popisuje nepsaný harmonogram náplavky takto: *„Brzy ráno je břeh Vltavy obsypán rybáři a „rychlými“ cyklisty. Během dopoledne se tam procházejí převážně maminky s dětmi a senioři. Přes odpoledne se zde za pěkného počasí schází výletníci z parníků, loďaři a především mladí lidé. Večer náplavka žije nejrůznějšími akcemi.“*¹³⁸ Takovéto rozvržení je samozřejmě pouze schematické a neznamena to, že je přísně dodržováno, ale na druhou stranu má svou určitou logiku. Např. cyklisté, kteří se zde pohybují ráno, nejspíš používají kolo jako dopravní prostředek do práce, nebo jako ranní rozcvičku, maminky s dětmi mají čas přes den, a mohou tak náplavku využívat, když je zde nejméně lidí a noční život se pochopitelně odehrává ve večerních hodinách. Problémem zůstává, že v současnosti je zde přetlak aktivit, obzvláště pak o víkend, kdy se zde nachází největší koncentrace lidí. Dochází zde ke střetu odlišných skupin, které si kladou na toto území nárok. Nejpalčivěji se projevuje střet dvou skupin, které rozděluje forma pohybu - střet cyklistů a chodců. Cyklisté si nárokují úzký pruh hladké dlažby, který je označen cyklo-piktogramem. Považují ho za výhradně své území a těžce snáší, když se na něm pohybují chodci, kteří jim tak brání v pohybu. Argumentem, který jejich přesvědčení umocňuje, je skutečnost, že tento pruh dlažby zde vzniknul v r. 2007 na popud cyklokomise pro usnadnění jízdy na kole v době, kdy ještě nebyla náplavka vytížená tak, jako dnes.¹³⁹ Naopak chodci mají pocit, že celé území náplavky je jejich doménou, neboť je označeno jako pěší zóna a cyklisty příliš nerespektují, což se projevuje tím, že zabraňují

---

¹³⁸ KABÁTOVÁ, Šárka. Odsun cyklistů i více toalet. 10 změn, které čekají pražskou náplavku. In: *Lidovky.cz* [online]. 2014 [cit. 2014-12-19]. Dostupné z: http://www.lidovky.cz/odsun-cyklistu-i-vice-toalet-10-zmen-ktete-cekaji-prazskou-naplavku-1dn-/zpravy-domov.aspx?c=A140615_180557_In_domov_sk

¹³⁹ FILLER, Vratislav. Řešení pro náplavku. In: *Prahou na kole* [online]. 2014 [cit. 2014-12-20]. Dostupné z: <http://prahounakole.cz/2014/06/reseni-pro-naplavku/>

jejich hladkému průjezdu. Ve skutečnosti mají obě tyto skupiny stejný nárok se zde pohybovat, neboť současný režim funguje jako pěší zóna s provozem cyklistů. Tento konflikt a jeho případné řešení může být indikátorem míry tolerance mezi pražskou urbánní společností. Může být jakýmsi proškolujícím kursem pro zvýšení adaptability mezi odlišnými skupinami lidí.

Náplavka je platformou pro organizované i spontánní akce, má svou oficiální i neoficiální tvář. Mezi hlavní katalyzátory volitelných a společenských aktivit na náplavce řadím především pravidelně pořádané farmářské trhy, které jsou spojením společenského dění a obchodu, společenské centrum *Bajkazyl*, umělecké centrum *(A)void Gallery* a navazující plovoucí *(A)void Floating Gallery*.

Farmářské trhy byly jedny z prvních pravidelných akcí, které se zde objevily a také jedny z prvních akcí, které rozšířily povědomí o náplavce mezi obyvateli. Podstatné je, že jde o přímý prodej českých surovin, bez obchodního zprostředkovatele. Lidé se zde mohou dostat do kontaktu s pěstiteli a výrobci nabízeného zboží a vzniká tak alternativa k velkým obchodním řetězcům, které jsou symbolem konzumerismu. Zákazníci se tímto způsobem podílí na ovlivňování a spoluvytváření nabídky na trhu. Tradiční tržnice, ve které se prodávají české suroviny, navíc může posilovat národní identitu a autonomii.

Dalším důležitým společenským bodem je bar a půjčovna kol v jednom pojmenovaná *Bajkazyl*, aneb azyl pro kola. Tento podnik, který je umístěn v jedné z nábřežních „kobek“ poblíž Palackého mostu, se stal oblíbeným cílem mladých teenagerů i dospělých, kteří se zde koncentrují hlavně ve večerních hodinách. Jedna z dominantních skupin, která si území kolem *Bajkazylu* přivlastnila a „zdomácněla“ zde, jsou členové hipsterské subkultury. Hipsterská subkultura je typickým produktem procesu transkulturacy či hybridizace. Je založená na absorbování prvků a znaků, které jsou příznačné pro jiné subkultury, jež si přivlastňuje a využívá v jiném kontextu. Jeden z nejcharakterističtějších hipsterských vizuálních znaků jsou brýle s tlustými obroučky a kšilt „vypůjčený“ od amerických truckerů. Hipsterská subkultura, nebyla původně založená jen na módním stylu, ale na sdílení hodnotových preferencí, na podobném myšlenkovém základě, kterým je zavrhování produktů „mainstreamové“ kultury (např. hlavního hudebního proudu), příklonu k alternativním způsobům života (např. veganství) a pohybu po městě (na kole). Podobně jako jakákoliv jiná subkultura se však v posledním

desetiletí přetransformovala v trendovou záležitost a módní styl mládeže¹⁴⁰, jejichž základnou je náplavka a na ní se nalézající *Bajkazyl*.

Za dalšího iniciátora oživení prostoru a uměleckého života považují *(A)void Gallery* a *(A)void Floating Gallery*, která se nachází ve zrekonstruovaném trupu staré lodi. Označení „galerie“ je lehce zavádějící, neboť se zde neodehrávají pouze výstavy, ale i jiné kulturní akce, např. pouliční koncerty, divadlo, literární čtení, letní kino apod. Zkrátka jde o uměleckou scénu, která nabízí zajímavý, „alternativní“ obsah, který je protipólem hlavnímu komerčnímu proudu, jehož primární účel je dosažení co možná nejvyššího zisku. *(A)void Gallery*, ale např. i *Bajkazyl*, zprostředkovávají koncerty, které se odehrávají ve venkovních prostorách náplavky, kde se neplatí vstup. Díky tomu zde nedochází k exkluzi sociálně slabších a chodí sem i lidé bez domova. Je potom zajímavé sledovat, jakým způsobem dochází k interakci mezi jednotlivými sociálními skupinami. Byla jsem např. svědkem, kdy dva jedinci, soudě podle vzezření bez domova a v podnapilém stavu, velmi nevybíravě kritizovali probíhající koncert dvou mladých umělkyní hrajících na harmoniky. Tehdy mi takové chování přišlo nepřipustné a mařící dojem z koncertu. Později jsem si ale uvědomila, že je to jeden z příznaků demokraticky fungujícího veřejného prostoru, kde nemusí vždy docházet ke konsenzu.

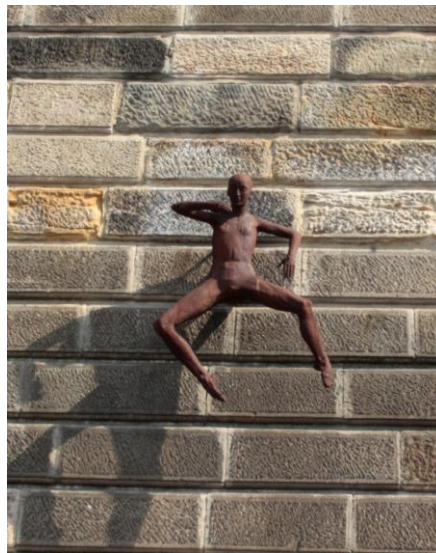

Obr. 17 - noční život před *Bajkazylem* na náplavce

---

¹⁴⁰ VESELÝ, Karel. *Kmeny: současné městské subkultury: Člověkem ve věku ironie*. Praha: Bigg Boss a Yinachi, 2011, s. 494-503.

Na náplavce se nachází mnoho jiných zajímavých objektů, za zmínku jistě stojí např. *Divadlo bratří Formanů* na palubě lodi *Tajemství*, ale tři výše zmíněné příklady - farmářské trhy, *Bajkazyl* a *(A)void Gallery* (včetně *(A)void Floating Gallery*), považuji za klíčové pro nastartování procesu apropriace, který se zde odehrává. Tyto podniky jsou důkazem toho, že pokud se vytvoří příležitost pro trávení volného času venku, lidé se s místem rychle ztotožní a přijmou ho za své. Děje se tak oficiální cestou, která je ovšem zaštitěná „zdola“ občanskými spolky i jednotlivci. Dovolím si ale ještě v krátkosti zmínit neoficiální způsoby přivlastňování, ke kterým zde dochází, nebo docházelo, a které souvisí s jasně definovaným architektonickým prvkem - nábrežní zdí. Zeď byla v minulosti, před zpopularizováním náplavky, využívána skupinou horolezců pro tzv. „street-bouldering“, neboli pouliční lezení bez jištění. Nábrežní zeď v celé délce od Mánesa až po Železniční most sloužila jako jedna dlouhá traverza, na některých místech přerušena klenutími, které bylo třeba překonat. Poté, co zde byly zbudovány bary, a náplavka se zaplnila lidmi, byla tato činnost vytlačena.¹⁴¹ Za další apropriativní taktiku považuji využití zdi jako umělecké galerie. Jsou zde patrné jednak stopy drobného street artu, ale i napevno nainstalované sochy. Některá street artová díla se navíc svým motivem různých vodních živočichů tematicky vztahují k řece. Oba tyto typy objektů jsou jednak důkazem „zabydlování“ prostoru a také přispívají k dotváření celkové atmosféry místa.

Obr. 18, 19 - nábrežní zeď jako umělecká galerie

¹⁴¹ *Tajemství street boulderingu*. In: *Outfanatic.com* [online]. 2014 [cit. 2014-12-21]. Dostupné z: <http://www.outfanatic.com/clanek-504-Tajemstvi-street-boulderingu>

4.2.3.4 Význam náplavky na Rašínově nábřeží v kontextu města

Náplavka na Rašínově nábřeží je v současnosti pro obyvatele Prahy ohniskem společenského dění. Stalo se tak vlivem procesu apropriace, kdy ze zanedbaného území vzniklo osobité místo, kde Pražané „zdomácněli“. Náplavka je platformou pro rozmanité spektrum aktivit, ať již organizovaných, tak neplánovaných. Kromě volnočasových a společenských aktivit je také místem pro aktivitu spadající do kategorie nezbytné, a totiž pro dopravu na kole, která je alternativou masové automobilové dopravy.

Jako jeden z největších přínosů tohoto prostoru hodnotím skutečnost, že zde může docházet a také ve velké míře dochází ke střetu různých odlišností, přičemž nemám na mysli pouze rozdílnosti sociální, genderové, nebo náboženské, ale také rozdíly názorové a rozdíly v činnostech, které se příliš neslučují. Osobně jsem měla možnost se s názorovou neshodou setkat na onom koncertě, který byl nešetřně kritizován dvěma muži bez domova. Jakkoliv se můj názor neslučoval s tím jejich, považuji to za jeden z příkladů projevu demokracie v praxi. Ve veřejném prostoru by si v ideálním případě měli být všichni „hráči“ rovni, nikdo by neměl být za svou odlišnost trestán např. vyloučením (pokud se zrovna nejedná o nebezpečnou trestnou činnost). To že se ve veřejném prostoru setkáváme s jinými názory, které nám nejsou vlastní, považuji za přínosné, neboť se tím učíme zároveň něco sami o sobě, dostáváme se mimo vlastní komfortní zónu a učíme se tak zvládat konfliktní situace a akceptovat ostatní. Dalším podstatným střetem je kolize mezi chodci a cyklisty. Mezi těmito dvěma skupinami panuje poměrně velká nevraživost, která je ještě přiživována mediálním diskursem. Já v tom ale vidím jen další příležitost pro pražskou společnost, která není považována za příliš otevřenou, naučit se vzájemné toleranci. Důležité je, aby náplavka fungovala jako sdílený prostor, nikoliv aby zde tyto činnosti pouze existovaly vedle sebe. Roli sjednocovatele těchto dvou odlišných činností podle mě sehrává *Bajkazył*, který je jednak barem - společenským centrem a zároveň půjčovnou kol.

Náplavka má mnoho kvalit. Za jednu z největších považuji lokalitu, ve které se nachází, čili centrum města, které je navrženo s ohledem na lidské měřítko. Pražané tak mají jedinečnou možnost trávit volný čas v exteriérech města u vody s přímou vizuální vazbou na symbol české státnosti - Pražský hrad. Taktéž je zajištěna dobrá dopravní dostupnost a přímá návaznost na významná veřejná prostranství Nového Města. Díky tomu může být prostor využíván obyvateli celé Prahy a má tudíž celoměstský význam.

4.2.4 Přístav 18600

Přístav 18600 nesoucí podtitul „park, kavárna a hřiště“ je nově vzniklým multifunkčním prostorem nacházejícím se na území Rohanského ostrova, který náleží k pražské čtvrti Karlín. Je kolektivním dílem několika „karlínských patriotů“ sdružených do společnosti s příznačným názvem *Místo*. Původní ideou podle jednoho ze zakladatelů, Michaela Tošovského, bylo vytvořit pobytové místo u řeky v Karlíně. Celému projektu byl vdechnut život v létě tohoto roku, kdy byl prostor slavnostně otevřen dne 12. 6. 2014, první sezóna se poté rozběhla na plno od 7. 8. a byla zakončena 28. 10. 2014.

Poprvé jsem se dostala s tímto prostorem do kontaktu, když jsem se vracela po jedné z pražských cyklostezek vedoucí z Troji podél řeky skrz centrum města až na Zbraslav. Jindy zcela prázdný prostor, kde bylo možné občas potkat jen „pejskaře“, cyklisty, popřípadě maminky s kočárkem na procházce, byl zaplněn množstvím lidí oděných ve formálních šatech. Přemohla mne zvědavost a rozhodla jsem se na místě chvíli zdržet. Zafungoval tak princip náhody, kdy jsem se o místě dozvěděla bezprostředně a nikoliv prostřednictvím reklamy, což je jedna ze zásad, kterou si autoři kladli, a totiž, aby se lidé o místu dozvěděli přirozenou cestou. Z tohoto důvodu také nemají žádnou marketingovou strategii, která by povědomí o místě systematicky šířila. Prostor přijel slavnostně otevřít japonský avantgardní a experimentální tanečník Min Tanaka. Jeho osobité vystoupení, při kterém mj. „roztančoval“ strom a zapojoval do své performance i diváky, působilo téměř jako z jiného světa. Možná nejlépe Tanakovo vystoupení vystihují jeho vlastní slova: „*Netančím na místě; tančím místo*“¹⁴². Tímto pojetím místa, které je ztvárňováno pohybem se přibližuje antropologické koncepci prostoru, který je utvářen lidskými činnostmi, v tomto případě tancem. Kdyby byl Tanaka seznámen s Certeauovou filosofií, nejspíš by řekl, že netančí v prostoru, ale tančí prostor. Každopádně si organizátoři nemohli vybrat vhodnějšího umělce, který by místo pokřtil příhodnějším způsobem.

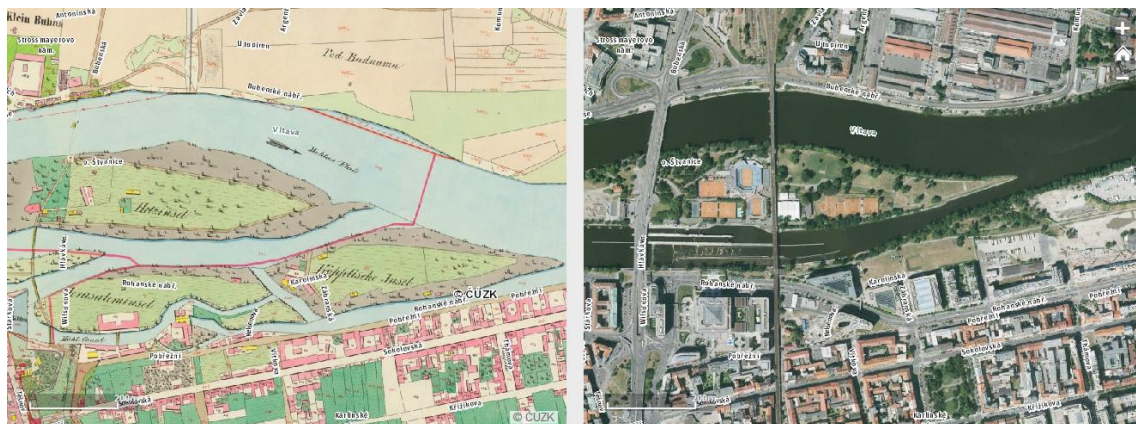
4.2.4.1 Urbanisticko-historický vývoj území

Dnešní podoba jedinečného pražského území, nazývaného Rohanský ostrov, prodělala v průběhu historie mnoho výrazných urbanistických změn. Předně je potřeba uvést na pravou míru, že se jedná o ostrov bývalý, a jeho možná poněkud zavádějící název

---

¹⁴² Quotations: Min Tanaka. In: *Min Tanaka Official Web Site* [online]. 2014 [cit. 2014-12-09]. Dostupné z: http://www.min-tanaka.com/wp/?page_id=45

je už jen připomínkou minulosti. V průběhu let 1920-1930 byl totiž napojen na karlínské pobřeží a na východě spojen s Libeňským ostrovem, čímž ztratil status ostrova.¹⁴³

Obr. 20, 21 - porovnání podoby Rohanského ostrova na mapách z r. 1842 a 2013

Původ ostrova je datován do 16. století, kdy jej nechal vybudovat úpravou starého říčního nánosu mlynář Martin Šašek, po kterém také získal svůj původní název - Šaškovský. Název poté změnil ještě několikrát v závislosti na jeho momentálním majiteli. Od 17. do 18. století, kdy byl ostrov ve vlastnictví obce, dostal název Primátorský staroměstský, podle primátorů, kteří jej spravovali. V r. 1774 ho staroměstská obec vzhledem k námitkám o špatném hospodaření prodala do soukromých rukou a ostrovu se tak na nějaký čas říkalo např. Rottenhanský či Köpplův, podle toho, kdo jej vlastnil. V r. 1850 jej nakonec získal pražský měšťan a tesařský mistr Josef Rohan, po kterém nese území jméno dodnes. Na současném Rohanském ostrově se původně nenacházel pouze jeden ostrov, ale hned několik menších ostrovů, na nichž stály mlýny.¹⁴⁴

Kudy původně vedlo rameno Vltavy obtékající Rohanský ostrov zprava, je možné vytušit podle dnešních názvů ulic Pobřežní a Rohanské nábřeží. V těchto místech se také nacházel svého času rušný karlínský přístav, který byl vybudován v 19. století. Lodě odtud vyplouvaly po Vltavě a Labi do Hamburku a přístav tak měl velký význam pro hospodářský rozvoj Karlína. Dnešní území stále nese nepatrné stopy této pozoruhodné etapy historie, např. v podobě empírového domu U Města Hamburku v Sokolovské ulici, který kdysi sloužil jako ubytovací hostinec pro lodníky. Zajímavou historickou událostí, kterou přístav zažil, bylo dne 1. května 1841 vypravení prvního českého parníku se

¹⁴³ HRUBEŠ, Josef a Eva HRUBEŠOVÁ. *Pražské ostrovy*. Praha: Milpo media, 2007, s. 103.

¹⁴⁴ Tamtéž, 2007, s. 103 - 105.

symbolickým názvem Bohemia, kterému s nadšením přihlíželo množství diváků. Zánik karlínského přístavu i Rohanského ostrova byl započat v roce 1893 zahájením regulace Vltavy a stavbou velkého obchodního Holešovického přístavu. Ve 20. letech 19. století potom přístav spolu s ostrovem postupně zanikl. Avšak až do 50. let 19. století bylo území stále rozdělené slepým ramenem Vltavy, jež bylo pozůstatkem původního koryta řeky. Dnes jsou veškeré tyto plochy zasypány a území tak tvoří kompaktní celek. Nicméně se stále uvažuje o částečném obnovení říčních ramen, které by vytvořily dva nové ostrovy.¹⁴⁵ Tvář Rohanského ostrova byla ještě výrazně proměněna v letech 1875-1984, kdy zde fungovalo velké nákladové nádraží, které ovšem po přeložení trati a přerušení železničního provozu bylo zlikvidováno.¹⁴⁶

Ve 20. století území sloužilo jako nelegální skládka a také skladiště materiálu ze stavby pražského metra. Na území celého Rohanského nábřeží tak postupně vznikly skladové a výrobní haly, betonárna, pila, či např. ubytovny pro zaměstnance. V současnosti však probíhá na území rozsáhlá revitalizace a mnoho opuštěných budov, které donedávna sloužily jako útočiště lidem bez domova a narkomanům, bylo zdemolováno. Do budoucna se počítá s kultivací parku a výstavbou nových obytných, kancelářských budov a obchodů, přičemž už se postupně realizuje pás urbanizovaného území podél ulice Rohanské nábřeží.

4.2.4.2 Charakteristika území

Současný Rohanský ostrov se nachází ve vnitřním urbanizovaném území městské části Praha 8. Typologicky je oblast, na které je *Přístav 18600* situován, pojmána jako park, čili plocha upravené zeleně, která měla do nedávna spíše charakter městské džungle. Z hlediska významové hierarchizace je tento park možné identifikovat primárně jako čtvrt'ový, sloužící obyvatelům Karlína, ale jeho tvůrci mají ambice jej učinit parkem pro co možná nejširší veřejnost, tedy parkem metropolitním.

Území *Přístavu 18600*, se nachází na jednom z nejlukrativnějších pozemků Prahy z hlediska možnosti budoucího rozvoje, je situováno na severním cípu bývalého Rohanského ostrova, kde dříve stála vlaková zastávka Karlín-přístav. Malý úsek zelené

---

¹⁴⁵ Tamtéž, 2007, s. 105, 106.

NOVOTNÝ, František a ŠIMČÍKOVÁ, Alena. Nové parky na Rohanském ostrově. In: *Zeleň ve městě - město v zeleni: sborník ze semináře AUÚ, Praha - Troja, 7. -8. října 2010*. Brno: Ústav územního rozvoje, 2011, s. 33.

¹⁴⁶ MÍKA, Zdeněk. *Karlín: nejstarší předměstí Prahy*. Praha: Muzeum hlavního města Prahy, 2011, s. 135.

plochy, který je z jedné strany vymezen řekou a z druhé cyklostezkou, je chráněným, nezastavitelným pásmem. Je (respektive byl) součástí brownfieldu, tedy opuštěného, nevyužitého území, které zaujímá celkovou plochu přibližně 20 ha, jehož pomyslné hranice vytváří z jedné strany Hlávkův a z druhé Libeňský most. V kontrastu s neupravenými plochami zeleně nejvíce vyčnívá golfové hřiště nacházející se u Libeňského mostu a komplex nových staveb *River City Prague* s kosmopolitními názvy jako *Danube House*, *River Diamond*, či *Amazon Court*, jejichž výstavba byla iniciována po rozsáhlých povodních v r. 2002. Názory na komplex se různí, na jednu stranu je vysoce ceněna architektonická hodnota jednotlivých budov, což dokládají četná vítězství v odborných soutěžích, na druhou stranu je ale zmiňována určitá monolitčnost staveb a jejich nesouvislost s okolím a historií daného místa. Již ze samotných názvů je možné vytušit, že účelem nebylo postavit budovy, které by se nějakým způsobem vztahovaly ke karlínské čtvrti, ale spíše budovy univerzálně platného charakteru. Svým způsobem tak vykazují atributy ne-míst, neboť nejsou závislé na geografii, ani historii. Stejně stavby by mohly jednoduše vzniknout v kterémkoliv jiném městě. Většinou jde o obchodně-administrativní centra, jejichž funkce a způsob užití je jasně daný. Součástí komplexu jsou i bytové jednotky, ty ale pro běžné obyvatele Karlína představují nedostupný luxus. Je proto možné předpokládat, že celý komplex *River City Prague* je vnímán jako ne-místo i samotnými obyvateli této čtvrti. Usuzuji tak i z toho důvodu, že lidé příliš nevyužívají přilehlých ploch upravené zeleně k trávení volného času, a tím pádem se s tímto prostředím nejspíš plně neidentifikovali. Pokaždé, když se tu pohybují, je prostor prázdný a působí tak odosobněným dojmem. *Přístav 18600* se svou koncepcí snaží tuto skutečnost změnit a učinit z malé plochy o výměře několika metrů čtverečních místo, kde by měli lidé důvod setrvat delší čas a kam by měli chuť se vracet; místo, které by s oblibou přijali za své.

Celá neudržovaná přírodní plocha Rohanského ostrova a částečně udržovaná zeleň v *Přístavu 18600* působí jako protipól k nově vzniklým budovám. Tvůrci tohoto prostoru záměrně zachovali prvky divoké přírody, které utvářejí celkovou atmosféru místa, jehož přírodní rámec tvoří svahy vltavské kotliny. Důležitým krajinářským prvkem je pak meandr Vltavy na pomezí Karlína a Libně, z čehož tvůrci prostoru vycházeli. Chtěli zprostředkovat obyvatelům Karlína kontakt s řekou, který ztratili a tím i kontakt s minulostí, vzhledem k tomu, že se zde dříve nacházel přístav. Odtud také pramení název, který prostoru přisoudili a zkonkretizovali ho popisným číslem.

Obr. 22, 23 - kontrast vyprázdněné zóny *River City Prague* a živého prostoru *Přístavu 18600*

Území je také výrazně formováno přírodními procesy. Je možné zde pozorovat střídání ročních období, které je výrazněji patrné, než v husté městské zástavbě. Nachází se zde mnoho druhů rostlin, včetně ovocných stromů, např. jabloň či švestka. Dominantní přírodní prvek, který dotváří charakter místa je stará lípa. Je zde také možné pozorovat stopy divoké zvěře, žijí zde např. bažanti a zajíci. Dochází zde k vzájemnému spolupůsobení přírody a člověka.

4.2.4.3 Současné využití

Jak jsem již naznačila, území bylo po nějakou dobu zabydleno lidmi bez domova, kteří se po vytvoření nového prostoru přesunuli o něco dále, za jeho pomyslné hranice. Ty jsou vymezeny pouze posekanou plochou trávníku a také vyčištěním plochy od odpadků. Ačkoliv nebyli cíleně vytlačeni, jejich prostor byl tímto způsobem narušen, znovu přisvojen jinou skupinou lidí, a byli tak nuceni místo opustit. Další skupinou, která prostor často utvářela, byli narkomani, kteří se na místo stále vrací, což je jeden z problémů, který musí realizátoři projektu řešit. Na místě se objevují injekční stříkačky, které je nutné neustále odklízet. Ačkoliv tyto menšinové skupiny přišli o své teritorium, není jim přístup na místo zakázán, stejně jako jakýmkoliv jiným lidem s odlišným životním stylem, různým věkovým skupinám apod. Záměrem nebylo vytvořit prostor pro jednu cílovou skupinu, která by si jej určitým způsobem přisvojila, ale spíše podnítit lidi, aby sami vytvářeli tento prostor podle svých odlišných potřeb a přístupů. Jakým způsobem je tedy v současnosti prostor lidmi utvářen a využíván?

Předně zde funguje nepravidelně (během letní sezóny) večerní kulturní program, který zahrnuje koncerty, divadlo, happeningy, či promítání filmů. Akce jsou financovány z provozu baru, a tudíž se na žádnou kulturní událost neplatí vstupné, díky tomu nejsou

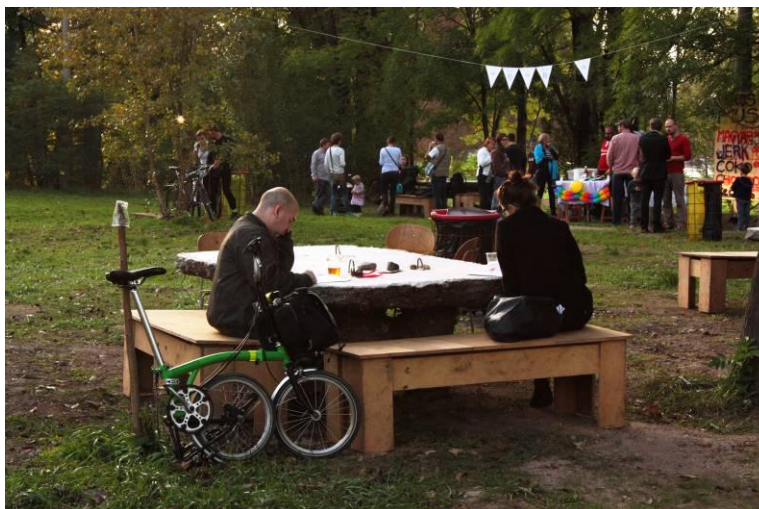
vyloučeni sociálně slabší lidé. Program je navíc zaměřen na alternativní umělecký proud, nikoliv na prvoplánové komerční žánry. Tyto plánované akce mají jednak zkulturnit místo a také fungují jako způsob, jak o místě šířit povědomí mezi lidmi a nastartovat tak koloběh aktivit. Do budoucna chtějí realizátoři projektu najít balanc mezi organizovanými akcemi a neočekávaným užíváním lidmi samotnými. Chtějí, aby si lidé prostor utvářeli sami, aby místo zabydleli svým osobitým způsobem. Proto také není prostor nijak oplocen, je volně přístupný po celý den a postrádá jakýkoliv návštěvní řád. Kromě toho, že jeho užívání není nikterak omezené, je tu po domluvě s realizátory možnost si prostor přivlastnit na určitou dobu pro soukromé účely (např. pořádání oslav), za podmínky, že poté bude místo uklizeno.

Pro co možná nejširší využití je uzpůsoben i mobiliář, který byl vyhotoven z odolného betonu, aby vzdoroval vandalům a také vlivům nepříznivého počasí. To, že je zde mobiliář kdykoliv k dispozici, považuji za jednu z důležitých podmínek k tomu, aby prostor lákal k delšímu setrvání, k čemuž zde také dochází. Lidé jej využívají dokonce i mimo sezónu, kdy zde nejsou organizované akce. Odehrává se zde celá škála aktivit, lidé zde např. pořádají pikniky, chodí sem posedět, číst, odpočinout si, dochází zde k dětským hrám, apod. Nemá smysl zde vyjmenovávat všechny druhy aktivit, které se zde odehrávají, nejspíš by samy o sobě vydaly na velmi dlouhý seznam. Souhrnně však lze zdejší druhy aktivit charakterizovat jako volitelné a společenské. Využití místa je omezené prakticky jen fantazií jeho uživatelů.

Za podstatný významotvorný prvek celého prostoru považuji ohniště, které výrazně zvyšuje sociabilitu místa. Je pomyslným centrálním bodem, kde se mohou potkávat a dostávat do kontaktu zcela cizí lidé, mohou zde navazovat vztahy, komunikovat, nebo naopak jen přihlížet okolnímu dění. Tím, že zde vzniká potřeba udržovat oheň, aby nevyhasl, a tato činnost není nijak organizovaná, musí se lidé, kteří se navzájem neznají, domluvit mezi sebou, jak budou postupovat, např. rozdělit si role, kdo přinese dřevo, kdo bude přikládat, jak chtějí mít oheň silný apod. Přítomnost volně přístupného ohniště ve veřejném prostoru, považuji v rámci celé Prahy za unikátní. Pokud vím, žádné podobné místo, kde by bylo možné legálně zakládat oheň, vyjma soukromých pozemků, v Praze není. Ohniště je příkladem vzájemné podmíněnosti architektonického prostoru a lidských činností. U ohně je možné opékat buřty, komunikovat s ostatními, nebo se jen ohřát. Aktivity jsou závislé na individuální domluvě lidí a zvyšují proto i adaptabilitu - schopnost

lidí přizpůsobit se ostatním jedincům. Ohniště umožňuje mnohost setkání, jednak může lidi spojovat, ale zároveň učí tolerovat odlišnosti.

V budoucnu zde chtějí realizátoři projektu vytvořit komunitní zahradu, která všeobecně podporuje komunitní život a vztahy. Chtějí vybudovat hřiště pro děti i dospělé, zvyšovat sportovní aktivity, zavést přívoz, který by zprostředkoval kontakt s protější čtvrtí Holešovice či např. zavést na území osvětlení, aby mohl být zvyšován pocit bezpečí a lidé se zde cítili příjemně. Zároveň ale chtějí zachovat určitou jednoduchost a divokost místa, jeho jedinečnou atmosféru. Chtějí zachovat princip náhody, aby mohlo místo žít svým vlastním životem. Prostor je záměrně nedokončený, tak aby si ho lidé mohli libovolně přisvojovat podle svých potřeb.

Obr. 24 - do parku se lidé chodí bavit, ale i číst

Obr. 25 - park je určen všem věkovým skupinám včetně dětí

4.2.4.4 Význam Přístavu 18600 v kontextu města

Pokud mám shrnout, jaký je význam prostoru *Přístavu 18600*, který si lidé sami utvářejí a přisvojují, pak je to především sdílené místo, které pomáhá utvářet komunitu. Tomu dosvědčuje i fakt, že stránky na sociální síti, prostřednictvím kterých tvůrci prostoru komunikují, mají v současnosti téměř 3 tisíce členů. Navíc při vyklízení a úpravě prostoru se zapojili a pomohli i lokální lidé. Je zřejmé, že se s místem snadno identifikovali a často jej užívají. Je to přirozené centrum společenského dění, místo kontempace, ale i akce, místo setkávání, rekreace, trávení volného času všemi možnými způsoby. Je určené pro lidi z různých sociálních vrstev, různých věkových skupin a jiných odlišností, proto také pomáhá zvyšovat toleranci mezi lidmi. Není zde jedna definitivní vize, jakým směrem se bude prostor ubírat. Tvůrci prostoru chtějí, aby se lidé sami zapojili do procesu proměny, z toho důvodu také pořádají komunitní srazy pro veřejnost, kde může docházet k dialogu o jeho dalším směřování.

Přístav 18600 pomáhá vzdorovat proti přílišné komercionalizaci veřejného prostoru, neboť je prost jakékoliv reklamy. Jediným poutačem, který se ovšem nedá považovat za reklamu v pravém slova smyslu, je banner s názvem prostoru, který má pouze informativní, navigační funkci, nic neprodává, nepodsouvá. Na místě je sice občerstvovací bar, nicméně nikdo není nucen, aby si zde něco kupoval. Kdokoliv přijde, může si sebou přinést své vlastní jídlo i pití a není z prostoru vyloučen. Nedochozí zde k sociální exkluzi těch, co nemohou nebo nechtějí konzumovat.

Ze všech Gehlových kritérií kvality jsou všechna podstatná splněna. Předně je zajištěna ochrana proti nehodám, neboť se prostor nachází v dostatečné vzdálenosti od silniční komunikace. Ochranu proti nepříjemným smyslovým vjemům a nepříznivým vlivům počasí zajišťuje hustý porost stromů. Nejslabším článkem prostoru je absence osvětlení, což může zvyšovat pocit ohrožení, ale tuto skutečnost chtějí tvůrci v budoucnu napravit. Navíc v prostoru se díky častým kulturním akcím v letní sezóně koncentrovalo hodně lidí, což naopak zvyšuje pocit bezpečí. Největší předností je, že prostor umožňuje vysokou variabilitu užití, lze jej užívat pasivně i aktivně. Je zde dostatek mobiliáře, který poskytuje konverzační ostrůvky, ale jsou tu i solitérní místa k sezení, jako např. houpací síť, odkud je naopak možné pozorovat dění z povzdálí. Mezi pozitivní smyslové zážitky se řadí dostatek stromů, rostlin a blízkost řeky.

Z výše uvedených skutečností vyplývá, že proces apropriace v tomto případě pomohl zkvalitnit část veřejného prostoru. Došlo zde k oživení zanedbaných a nevyužitých zelených ploch mezi Vltavou a cyklostezkou na Rohanském ostrově a to přímo samotnými obyvateli města. Vznik prostoru byl jednak iniciován skupinkou přátel, kteří v přilehlé čtvrti žijí, a také se na jeho utváření mohl a stále může podílet kdokoliv, kdo má zájem. Místo je primárně určeno obyvatelům Karlína a sousedních čtvrtí, ale vzhledem k dobrým dopravním vazbám na celoměstské systémy, je možné, že park získá význam i pro ostatní obyvatele z jiných městských částí. Vzhledem ke způsobu utváření a užívání tohoto „živého“ parku je také svobodným místem, kde se může projevat demokracie.

5 PROJEKT VE VEŘEJNÉM PROSTORU

5.1 Popis projektu a místa vzniku projektu

V průběhu psaní práce vyvstala otázka, do jaké míry je obyvatelům pražské metropole umožněno, aby si přisvojovali místa ve veřejném prostoru, a také jakým způsobem různé zásahy ve veřejném prostoru následně vnímají. Rozhodla jsem se proto otestovat veřejný prostor v praxi, přisvojit si a přeměnit jeho malou část a poté zkoumat reakce místní komunity. Zásadní bylo v první řadě vybrat konkrétní místo hodné změny a způsob, jakým tak učinit. Nakonec jsem se rozhodla proces apropriace realizovat tam, kde to nejlépe znám, tedy v ulici, ve které bydlím, a která sama přirozeně nabídla plochu pro jeho uskutečnění, a totiž průčelí přízemního bytu, který je dlouhodobě neobydlený. Jedná se o sociální byt, který byl posledními nájemníky opuštěn před několika měsíci, a jeho okna byla zakryta dřevěnými panely proti nájezdům vandalů. Toto místo se ukázalo jako vhodné i ze strategických důvodů, pro následný průzkum mezi obyvateli domu, kteří byli ochotní se na něm podílet.

Při hledání způsobu, jakým místo přetvořit, jsem se inspirovala experimentálním street artovým projektem *Ukradená galerie*, který je založen na vystavování uměleckých děl na starých opuštěných nástěnkách v různých městech. Rozhodla jsem se vtisknout nevyužitému vyprázdněnému místu nový smysl a instalovat na plochu zabarikádovaných oken umělecký komiks, který by se nějakým způsobem k ulici vztahoval. A protože ulice byly vždy tradičně pojmenovávány po významných osobnostech veřejného života, za téma komiksu jsem zvolila Vojtěcha Lannu, jehož jméno ulice nese. Mým cílem bylo mimo jiné tímto způsobem zprostředkovat obyvatelům domu malý náhled do historie a prohloubit jejich vztah k místu, kde bydlí. Vycházela jsem z předpokladu, že většina lidí nejspíš nebude osobu Vojtěcha Lanny vůbec znát.

Nyní připojím pár slov o místě vzniku projektu a Vojtěchu Lannovi, který zde zanechal výraznou stopu. Ulice byla pojmenována „Lannova“ až r. 1997, kdy byla oddělena od nábřeží Ludvíka Svobody, po kterém do té doby nesla svůj název. Ulice se nalézá na Novém Městě, v městské části Praha 1. Je ohraničená z jedné strany rušnou Revoluční ulicí, z druhé ulicí Barvířská. Svou délkou 250 m není nikterak významná,

avšak komplex navazujících šestipatrových činžovních domů, který zde byl postaven, je prostorově velkorysý a poskytuje bydlení stovkám lidí. Původně zde stál objekt továrních budov postavených v druhé polovině 19. stol. Po nové parcelaci nábřeží zde architekt Fritz Lehmann navrhl největší nájemní dům v Petřské čtvrti. Přesněji šlo o celý soubor budov, které byly postupně vybudovány v letech 1936-1938. Dům v Lannově ulici, kde jsem projekt realizovala, byl posledním z nich. Tato novoklasicistní stavba má tři křídla budov, které zakončují celý východní blok domů, přičemž jednotlivá křídla mají samostatné vchody z různých ulic. Dům je se svými působivě řešenými nárožími, zdobnou kamennou fasádou, balkony a terasami umístěnými po celém obvodu budovy, ale i propracovanými řemeslnými prvky v interiéru, ukázkou luxusního bydlení tehdejší doby. Dům byl svědkem nechvalné proměny společenských poměrů ve válečném a poválečném období. Původně byl obýván převážně vyšší vrstvou židovských nájemníků, kteří byli za okupace nuceni odejít. Poté v domě bydlelo množství členů gestapa a po válce sloužil prominentním členům komunistického režimu.¹⁴⁷ V současnosti je byt v přízemí domu, kterého se projekt týká, spravován a pronajímán městskou částí Praha 1.

Vojtěch Lanna (1805-1866), jehož jménem je ulice označena, byl významným průmyslníkem a podnikatelem v oboru lodní dopravy a obchodu, mimoto podnikal také ve stavebnictví. Již od dětství byl jeho život úzce spjat s řekou, neboť se narodil v loděnici v Českých Budějovicích, kde se podílel na životě otcovy firmy - od stavby lodí a sestavování vorů až po plavby po řece. Např. již ve 20 ti letech podnikl dobrodružnou cestu na voru s nákladem až do Hamburku. Později převzal otcův obchod a po Vltavě přepravoval sůl, jihočeskou tuhu a dřevo. Proto, aby se mohl obchod po vodě rozvíjet, nechal upravit koryta řek mj. např. Vltavy a Labe, čímž se zasloužil o rozvoj moderního průmyslu v Čechách. Převratný byl také jeho vztah k zaměstnancům, s nimiž jednal jako s rovnocennými a poskytoval jim mnoho zaměstnaneckých výhod. V r. 1840-1841 se podílel na stavbě řetězového mostu císaře Františka I., který byl ve své době teprve druhým vltavským mostem v Praze. Podporoval výstavbu koněspřežné a později i parní dráhy, podílel se např. na výstavbě Masarykova nádraží či Negrelliho viaduktu. Jeho společenský přínos nezůstal bez odezvy a za celoživotní podnikatelskou činnost byl císařem povýšen do šlechtického stavu. Ulice nacházející se na Novém Městě po něm nebyla pojmenována náhodně, neboť se výrazně podílel na přeměně podoby přilehlého nábřeží a vodních děl na

---

¹⁴⁷ NOVOTNÝ, Pavel. *Petrská čtvrť dům od domu*. Praha: Libri, 2008, s. 164.

Štvanici. Za podstatné také považuji jeho štědré mecenášství. Podporoval např. Josefa Mánesa, jako štědrý příznivec také věnoval každoročně množství předmětů Uměleckoprůmyslovému museu, např. rozsáhlou sbírku skla, která je zde k vidění dodnes.¹⁴⁸

Téměř 80 let starý dům v Lannově ulici má za sebou období slávy i úpadku. Název ulice, který dostala, odkazuje na pozitivní stránky minulosti, které jsem se rozhodla zdůraznit. Za účelem zvýšení umělecké hodnoty projektu jsem oslovila studentku ilustrace na Vysoké škole uměleckoprůmyslové v Praze, Nikolu Logosovou, která má již se zásahem do veřejného prostoru zkušenosti. Osobně jsem tak v projektu hrála roli iniciátorky či koordinátorky, umělecká stránka je zásluhou Nikoly Logosové. S realizací ještě pomohla Markéta Michalčíková, která je též studentkou ilustrace na stejné škole. Příběh komiksu se odvíjí od skutečnosti, že Vojtěch Lanna stál u zrodu mostu, který byl ve své době důležitou spojnici mezi dvěma pražskými břehy. Kromě poučné stránky jsme se také snažili komiks pojmout vtipně a vytvořit jej co nejjednodušší, aby bylo možné ho za běžné chůze snadno přečíst, proto jsme komiks rozdělili na čtyři části, z nichž poslední je věnována Lannovým zásluhám. Každé komiksové okno tak pokrylo jedno okno reálné. Před samotnou instalací bylo ještě zapotřebí získat povolení od Úřadu městské části Praha 1, který byt spravuje. Po krátkém vyjednávání jsme mohli dne 29. 10. komiks na dobu tří týdnů nainstalovat. V následující kapitole přináším jeho fotodokumentaci.

5.2 Záznam realizace

Obr. 26, 27 - dům v Lannově ulici a průčelí prázdného bytu, kde byl komiks instalován

¹⁴⁸ Tamtéž, 2008, s. 34, 35.

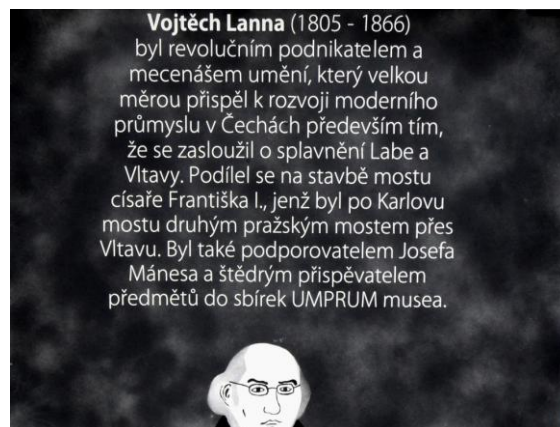
HLAVAČKA, Milan. Vojtěch Lanna. In: *Akademický bulletin* [online]. 2010 [cit. 2014-12-29]. Dostupné z: <http://abicko.avcr.cz/2010/07/03/>

Obr. 28 - instalovaný komiks

Obr. 29, 30 - detail 1. a 2. okna komiksu

Obr. 31, 32 - detail 3. a 4. okna komiksu

Obr. 33 - panorama ulice s instalovaným komiksem

5.3 Reakce na projekt

Po realizaci projektu mě zajímala zpětná vazba místních lidí. Již při samotné instalaci vzbudil komiks velký zájem u obyvatel domu. Někteří si zvědavě komiks prohlíželi a vyptávali se, oč se jedná, jiní vyjadřovali obavy nad tím, zda máme k tomuto zásahu patřičná povolení. Navzdory mému prvotnímu předpokladu, že se lidé s tímto úsekem veřejného prostoru nikterak neidentifikují, neboť není v jejich výhradním vlastnictví, bylo už od počátku patrné, že tato část veřejného prostoru jim není zcela lhostejná. Pomocí malého dotazníkového šetření jsem se rozhodla získat podrobnější informace o tom, jak se lidé k proměně místa staví. Uskutečnila jsem jej zhruba po dvou týdnech od realizace projektu, aby měli obyvatelé dostatek času komiks zaregistrovat. Dotazníky jsem rozdala ve dvou etapách - během jednoho všedního a jednoho víkendového dne (14. a 15. 11.) - abych maximalizovala počet dotazovaných. Celkem se v domě nachází 55 bytových jednotek, z čehož 3 byty jsou prázdné. Návratnost dotazníků byla nadpoloviční, z 58 rozdaných jich bylo vyplněno a navráceno 36. Už to samo o sobě hodnotím pozitivně, neboť jsem nepředpokládala nikterak velkou ochotu participace na průzkumu.

Dotazník jsem pojala anonymně, aby mohly být odpovědi co nejobektivnější. Nejprve mě zajímal vztah lidí k domu, ve kterém bydlí a jeho okolí, čili přilehlému veřejnému prostoru. Další otázky jsem směřovala na komiks, přičemž poslední otázku jsem koncipovala ve všeobecné rovině, k zásahům ve veřejném prostoru jako takovým. Z celkem 13 otázek vyberu pouze několik, které vhodně reprezentují cíl průzkumu, a ty budu interpretovat. Primárně jsem zjišťovala, zda lidé tento zásah vnímají pozitivně, či negativně, nebo zda jsou jim podobné zásahy zcela lhostejné. Vycházela jsem

z předpokladu, že obyvatelé domu tento roh ulice pouze míjejí a nemají k němu žádné hlubší vazby. Zároveň jsem vycházela z toho, že lidé nejspíš neznají osobu Vojtěcha Lanny, který propůjčil ulici jméno, a tímto způsobem se o něm něco dozví.

Soubor respondentů se skládal z 12 mužů a 24 žen, které jsem dále rozdělila do dvou věkových kategorií - mladší generaci (do 49 let) zastupuje 11, starší generaci (50 let a více) pak 25 respondentů. Tyto faktory ovšem nepovažuji v tomto průzkumu za nikterak rozhodující. Nyní k samotnému vyhodnocení a interpretaci zvolených otázek.

První okruh otázek se týkal toho, jakým způsobem se obyvatelé vztahují k místu, kde bydlí. Téměř všichni odpověděli, že znají alespoň některé obyvatele domu, kromě 3 novousedlíků, kteří nikoho neznají. Ve většině případů také všichni uvedli, že v domě bydlí rádi, pouze 1 dotazovaný uvedl, že v domě rád nebydlí a 1 dotazovaný, že neví. Na otázku, zda respondentům vadí, že je byt v přízemí domu dlouhodobě neobydlený, odpovědělo 29 dotazovaných, že ano či spíše ano, naopak záporně odpovědělo pouze 7 dotazovaných, z toho 2 lidé odpověděli, že ne či spíše ne a 5 lidem to bylo jedno. Z těchto odpovědí lze usuzovat, že většina obyvatel má kladný vztah k místu, kde žijí a zajímá je i veřejný prostor v jeho bezprostřední blízkosti.

Další otázky se týkaly komiksu a jeho účinku. Všichni účastníci shodně uvedli, že komiks zaregistrovali, přičemž vzbudil téměř u všech kladné ohlasy. Pouze 1 dotazovaná, reprezentující starší generaci, uvedla, že se jí komiks příliš nelíbil, což odůvodnila tím, že všeobecně komiksům nerozumí vzhledem ke svému pokročilejšímu věku. Dále mě zajímalo, čím komiks respondenty zaujal. U této otázky byla možnost tří předdefinovaných odpovědí, z nichž někteří vybrali více možností. Nejvíce si cenili výtvarné stránky komiksu (22 odpovědí), dále příběhu (20 odpovědí) a někteří ocenili již jen to, že se něco změnilo (10 odpovědí). Dále měli možnost vlastního vyjádření k tomu, proč se jim komiks líbil, či nelíbil. V tomto směru si lidé často považovali toho, že se komiks historicky vztahuje k ulici, také vtipného pojetí a celkového zpracování. Pouze jedna žena vyjádřila znepokojení nad tím, že tento projekt je pouze provizorním řešením, které nijak situaci prázdného bytu neřeší, ačkoliv předtím odpověděla, že se jí komiks líbí. Překvapení přinesla otázka, zda dotazovaní předtím znali Vojtěcha Lannu, kdy celkem 22 jich uvedlo, že ano a pouze 13 že nikoliv (1 neodpověděl). Původní domněnka se tudíž nepotvrdila. Nicméně všichni, kdo Vojtěcha Lannu neznali, shodně odpověděli, že se díky komiksu o

tomto člověku něco dozvěděli. Celkem 32 lidí si pak myslelo, že místo bylo tímto způsobem oživeno. Nejzajímavější zjištění přinesla poslední otázka, kde se měli lidé vyjádřit k tomu, zda podle nich mají podobné zásahy do veřejného prostoru smysl. Pouze 1 dotazovaná odpověděla, že neví a 1 dotazovaná odpověděla negativně, což odůvodnila tím, že v podobné situaci, kdy dílo pouze zakrývá to, co by mělo mít jinou funkci, to smysl nemá. Ostatní respondenti odpověděli kladně. Jedna odpověď např. zdůrazňovala podnětnost podobných zásahů, které oživují prostor, činí ho zajímavějším a veselejším, což přímo koresponduje s primárním účelem projektu. Lidé si také všímali toho, že tento projekt sloužil širšímu okolí a nikoliv jen jednotlivci, jak je tomu např. u graffiti či pouliční reklamy. Ukázalo se, že pokud proces přisvojování nezasahuje do něčích práv a je kontextuální, může pomoci posílit vztah k danému místu. U komiksu dokonce docházelo k interakcím mezi lidmi. Jeden muž k tomu např. poznamenal, že se u komiksu zastavovali místí lidé i cizinci a rozváděli nad ním debaty.

Cílem projektu bylo „zútulnit“ malý úsek veřejného prostoru, aby se zvýšila schopnost lidí se s tímto místem lépe ztotožnit. Na základě reakcí místních lidí se domnívám, že se tak alespoň na malou chvíli stalo. Alespoň na určitou dobu byla oživena část veřejného prostoru, která dala lidem podnět se zde na chvíli zastavit a např. navazovat vztahy s ostatními kolemjdoucími. Zároveň se tímto mikroprojektem potvrdilo, že přisvojovat si místa ve veřejném prostoru Prahy na úrovni jednotlivce je možné i legální cestou, kdy úřady nemusí být vždy v tomto procesu překážkou.

ZÁVĚR

Pražská urbánní společnost postupně mění své návyky. Stále více spojuje trávení volného času s městem a jeho veřejným prostorem. V minulosti zanedbané a prázdné prostory ožívají a stávají se ohnisky dění. Děje se tak vlivem kreativních apropriativních taktik, které pozitivně proměňují tvář města. V práci jsem poukázala na příkladech čtyř veřejných prostranství, kde se apropriativní taktiky odehrávají, že tyto taktiky mohou být produktivní a prospěšné pro celé město. Ačkoliv jsou mezi příklady rozdílnosti, mají i mnoho společného. Všechny se dějí legální cestou a jsou částečně organizované, nikoliv však správou města, politiky, či úředníky, ale vycházejí „odspodu“, z řad obyvatel v závislosti na jejich aktuálních potřebách. Všechny také pomáhají zkvalitňovat život ve městě. Jakým způsobem se tak děje?

Jeden z faktorů kvality života ve městě jsou podle mě kvalitní veřejné prostory. Pokud mají lidé dostatek podnětů a příležitostí trávit svůj volný čas v ulicích, na náměstích, nábřežích či v parcích, může se naplňovat jedna z podstatných funkcí města, kterou je funkce společenská. Společenské dění je totiž základem živého města. Pokud ve městě není dostatek formálních řešení, nastupují obyvatelé se svými apropriativními taktikami a utvářejí si příležitosti pro trávení volného času v exteriérech města sami. Tímto způsobem je uplatňováno právo na město, o kterém hovoří Henri Lefebvre. Lefebvre při formulování práva na město nezachází do konkrétností, neuvádí příklady, jakými lidé mohou tohoto práva dosáhnout a výše uvedené příklady se mi zdají jako jedny z možných řešení, jak práva na město nabýt. Ať se jedná o pouhou rekontextualizaci, kdy si v případě cyklojízdy lidé přisvojují topografický systém silnic, který je jindy doménou automobilů, či přímo transformaci místa, jako v případě *Přístavu 18600*, který byl lidmi zútulněn, tyto způsoby přisvojování dávají do rukou lidí moc ovlivňovat podobu veřejného prostoru a aktivit v něm. Navíc díky tomu může docházet k mnoha interakcím, posilování komunity města a k usnadnění identifikace s prostředím.

Procesy apropriace přímo souvisí s utvářením antropologických míst. V tomto směru všechny příklady apropriativních taktik reagují na jeden z faktorů krize veřejného prostoru, kterým je zmnožení ne-míst, tedy především zón konzumu a transportu. Pražané si začínají uvědomovat, že veřejný prostor nemusí sloužit pouze k přemísťování z bodu A do bodu B.

Nechtější být pouhými konzumenty, ale chtějí sami utvářet prostor města. Nejmarkantněji se potřeba utváření sdíleného prostoru projevuje na náplavce na Rašínově nábřeží, která je momentálně jedním ze společenských center dění. Proti konzumerismu a také komercializaci zase nejlépe vystupuje *Přístav 18600*, který je založen na volném vstupu a absenci reklamy. Všechny uvedené příklady apropriativních taktik také spojuje to, že stojí proti přílišnému individualismu, proti stavění osobních zájmů nad všechny ostatní. Tyto taktiky mají totiž kolektivní povahu, jsou sdílené větším počtem lidí. Neslouží jen jednotlivci, ale různým lidem z odlišných vrstev. S tím souvisí i privatizace veřejného prostoru, kdy jednotlivec či úzká skupina lidí využije část tohoto prostoru pro vlastní obohacení. Příkladem apropriativní taktiky, která trendu privatizace vzdoruje, je piáno na náměstí Míru, neboť jasně ukazuje, že zásahy do veřejného prostoru se nemusí dít vždy za účelem zisku, ale i zcela nezištně, např. pro potěšení kolemjdoucích. Příklad *Velké jarní cyklijízdy* zase poukazuje na přesycení města automobilovou dopravou, která generuje mnoho problémů a tímto způsobem usiluje o změnu. Apropriativní taktiky tak mohou být způsobem, jakým se obyvatelé města vyrovnávají s krizí veřejného prostoru.

Za přínosný aspekt apropriativních taktik považují také to, že pomáhají přetvářet ideál veřejného prostoru, kterým je jeho demokratická povaha, v realitu. Připomínají, že veřejný prostor není jen doménou „elit“, ale patří i „obyčejným“ lidem, kteří začínají objevovat a stále více naplňovat jeho potenciál.

SEZNAM POUŽITÝCH ZDROJŮ

Tištěné zdroje

- AUGÉ, Marc. *Antropologie současných světů*. Brno: Atlantis, 1999, 127 s. ISBN 80-710-8154-X.
- AJVAZ, Michal, HAVEL, Ivan M. a MITÁŠOVÁ, Monika [eds.]. *Prostor a jeho člověk*. Praha: Vesmír, 2004, 327 s. ISBN 80-859-7760-5.
- ARENDDT, Hannah. *The Human Condition*. Chicago: University of Chicago Press, 1998, 349 s. ISBN 02-260-2598-5.
- ARENDDT, Hannah. *Vita activa neboli O činném životě*. Praha: Oikoymenh, 2007, 431 s. ISBN 978-807-2981-854.
- BACHTÍK, Jakub. Pražské náplavky: nekonečné námluvy Prahy s Vltavou. In: *Za starou Prahu: věstník Klubu Za starou Prahu*. Praha, roč. XLII. (XIII.), č. 3/2012, s. 66-73. ISSN 1213-4228.
- BARTHES, Roland. *Říše znaků*. Praha: Fra, 2012, 168 s. ISBN 978-808-7429-259.
- BAUMAN, Zygmunt. *Globalizace: důsledky pro člověka*. Praha: Mladá fronta, 1999, 157 s. ISBN 80-204-0817-7.
- BEČKOVÁ, Kateřina. Pražské břehy před výstavbou nábřeží. In: *Za starou Prahu: věstník Klubu Za starou Prahu*. Praha, roč. XLII. (XIII.), č. 3/2012, s. 14-22. ISSN 1213-4228.
- BEČKOVÁ, Kateřina. Pražské nábřeží - řeka ve svěrací kazajce. In: *Za starou Prahu: věstník Klubu Za starou Prahu*. Praha, roč. XLII. (XIII.), č. 3/2012, s. 35-45. ISSN 1213-4228.
- BENJAMIN, Walter. *Literárněvědné studie: výběr z díla I*. Praha: Oikoymenh, 2009, 335 s. ISBN 978-80-7298-278-3.
- BLÁHOVÁ Petra a ZICH Petr. *Praha 2: Prague city line*. Praha: Admen Tour, 2008, 48 s. ISBN 978-80-254-3540-3.
- BOURDIEU, Pierre. *Teorie jednání*. Praha: Karolinum, 1998, 179 s. ISBN 80-718-4518-3.
- CERTEAU, Michel de. *The Practice of Everyday Life*. Berkeley: University of California Press, 1984, 229 s. ISBN 978-052-0271-456.
- ČABLOVÁ, Markéta aj. *Prostory: průvodce tvorbou a obnovou veřejných prostranství*. Brno: Partnerství, 2013, 123 s. ISBN 978-80-904918-6-1.

- DAY, Christopher. *Duch a místo: uzdravování našeho prostředí, uzdravující prostředí*. Brno: ERA, 2004, 273 s. ISBN 80-865-1795-0.
- EAMES, Edwin a Judith GOODE. *Anthropology of The City: An Introduction to Urban Anthropology*. N.J.: Prentice-Hall, 1977, 344 s. ISBN 01-303-8414-3.
- FLUSSER, Vilém. Fotografie jako umění ve veřejném prostoru. In: *Výtvarné umění*. Praha: OSVU, č. 3-4/1996, s. 122-127. ISSN 0862-9927.
- FRENČUHOVÁ, Slavomíra [ed.]. *Město: proměnlivá ne/samozřejmost*. Červený Kostelec: Pavel Mervart, 2009, 252 s. ISBN 978-802-1048-669.
- GEHL, Jan. *Města pro lidi*. Brno: Partnerství, 2012, 261 s. ISBN 978-80-260-2080-6.
- GEHL, Jan. *Život mezi budovami: užívání veřejných prostranství*. Brno: Nadace Partnerství, 2000, 202 s. ISBN 80-858-3479-0.
- GEHL, Jan a GEMZOE, Lars. *Nové městské prostory*. Šlapanice: ERA, 2002, 263 s. ISBN 80-865-1709-8.
- HABERMAS, Jürgen. *Strukturální přeměna veřejnosti: zkoumání jedné kategorie občanské společnosti*. Praha: Filosofia, 2000, 418 s. ISBN 80-700-7134-6.
- HALÍK, Pavel, KRATOCHVÍL, Pavel a NOVÝ, Otakar. *Architektura a město*. Praha: Academia, 1996, 204 s. ISBN 80-200-0245-6.
- HRUBEŠ, Josef a Eva HRUBEŠOVÁ. *Pražské ostrovy*. Praha: Milpo media, 2007, 183 s. ISBN 80-870-4006-6.
- CHILVERS, Ian a GLAVES-SMITH, John. *A Dictionary of Modern and Contemporary Art*. New York: Oxford University Press, 2009. 776 s. ISBN 978-019-9239-665.
- JANDÁČEK, Václav. Hlubiny a výšiny. In: *Za starou Prahu: věstník Klubu Za starou Prahu*. Praha, roč. XLII. (XIII.), č. 3/2012, s. 4-9. ISSN 1213-4228.
- KÄRRHOLM, Mattias. *Retailising Space: Architecture, Retail and the Territorialisation of Public Space*. Burlington: Ashgate Pub. Co., 2012, 161 s. ISBN 978-140-9430-995.
- KAŠPAROVÁ, Bára Alex. Prošťouchávač posedlý veřejným prostorem. In: *Artikl*. Praha, roč. 1, č. 1/2014, s. 3-4. ISSN 2336-2405.
- KELLER, Jan. *Naše cesta do prvohor: o povaze automobilové kultury*. Praha: Sociologické Nakl., 1998, 170 s. ISBN 80-858-5064-8.
- KRATOCHVÍL, Petr [ed.]. *Architektura a veřejný prostor: texty o moderní a současné architektuře IV*. Praha: Zlatý řez, 2012, 164 s. ISBN 978-80-903826-4-0.
- KRISTEVA, Julia. *Slovo, dialog a román: texty o sémiotice*. Praha: SOFIS, 1999, 81 s. ISBN 80-902-4393-2.

- LEFEBVRE, Henri. *The Production of Space*. Oxford: Blackwell, 1991, 454 s. ISBN 978-0-6311-8177-4.
- LOW, Setha M. *On the Plaza: The Politics of Public Space and Culture*. Austin: University of Texas Press, 2000, 274 s. ISBN 02-927-4713-6.
- LYOTARD, Jean-François. *Návrat a jiné eseje*. Praha: Herrmann, 2002, 231 s. ISBN 80-239-0372-1.
- MACH, Václav. *Myšlenkové základy, organizační struktura a míra environmentalismu cyklistického hnutí ve Velké Británii a v České republice*. Brno: Masarykova univerzita v Brně, Fakulta sociálních studií, 2010, 85 s. Vedoucí diplomové práce Mgr. Bohuslav Binka, Ph.D.
- McQUAIL, Denis. *Úvod do teorie masové komunikace*. Praha: Portál, 2002, 447 s. ISBN 80-717-8714-0.
- MELKOVÁ, Pavla. Význam řeky ve městě: řeka jako veřejný prostor současného města. In: *Architekt*. Praha: Obec architektů, roč. LIX., č. 1/2013, s. 70-74. ISSA: 0862-7010.
- MÍKA, Zdeněk. *Karlín: nejstarší předměstí Prahy*. Praha: Muzeum hlavního města Prahy, 2011, 158 s. ISBN 978-80-85394-80-1.
- NORBERG-SCHULZ, Christian. *Genius loci: k fenomenologii architektury*. Praha: Odeon, 1994, 218 s. ISBN 80-207-0241-5.
- NOVOTNÝ, František a ŠIMČÍKOVÁ, Alena. Nové parky na Rohanském ostrově. In: *Zeleň ve městě - město v zeleni: sborník ze semináře AUÚ, Praha - Troja, 7. -8. října 2010*. Brno: Ústav územního rozvoje, 2011, 69 s. ISBN 978-808-7318-188.
- NOVOTNÝ, Pavel. *Petrská čtvrť dům od domu*. Praha: Libri, 2008, 507 s. ISBN 80-727-7361-5.
- PAVLÍČKOVÁ, Kateřina [ed.]. *Umělecké dílo ve veřejném prostoru*. Praha: Sorosovo centrum současného umění, 1997, 213 s.
- PIJOAN, José. *Dějiny umění/8*. Praha: Odeon, 1985, 365 s. ISBN 01-503-85.
- POLÁK, Milan a Jitka SLAVÍKOVÁ. *Město Královské Vinohrady*. Praha: Milpo media, 2009, 159 s. ISBN 978-80-87040-16-4.
- PRADELLE, Michele de la. Několik poznámek k urbání antropologii. In: *Český lid: národopisný časopis*. Praha: Etnologický ústav AV ČR, roč. 83, č. 3/1996, s. 189-196. ISSN 0009-0794.
- REJZEK, Jiří. *Český etymologický slovník*. Voznice: Leda, 2001, 752 s. ISBN 80-859-2785-3.

SENNETT, Richard. Veřejný prostor. In: *Zlatý řez*. Praha: Zlatý řez, č. 32/2010, s. 4-7. ISSN 1210-4760.

SOUKUP, Martin. *Základy kulturní antropologie*. Praha: Akademie veřejné správy, 2009, 214 s. ISBN 978-808-7207-031.

SMOLÍK, Josef. *Subkultury mládeže: uvedení do problematiky*. Praha: Grada, 2010, 281 s. ISBN 978-802-4729-077.

VIVANCO, Luis Antonio. *Reconsidering the Bicycle: An Anthropological Perspective on a New (old) Thing*. London: Routledge, 2013, 153 s. ISBN 978-0-415-50389-1.

VLADIMIR 518 [ed.]. *Kmeny: současné městské subkultury*. Praha: Bigg Boss a Yinachi, 2011, 517 s. ISBN 978-809-0473-539.

Elektronické zdroje

AASE, Tor H. Symbolic Space: Representations of Space in Geography and Anthropology. In: *Geografiska Annaler. Series B, Human Geography* [online]. roč. 76, č. 1/1994, s. 51-58 [cit. 2014-09-15]. ISSN: 04353684 (pdf). Dostupné z: <http://www.jstor.org/stable/490497>

AUGÉ, Marc. Ne-místa: úvod do antropologie super-modernosti. In: *Antologie francouzských společenských věd: Město* [online]. Praha: Cefres, č. 10/1996, s. 97-104 [cit. 2014-10-14]. ISBN 80-901-7597-X (pdf). Dostupné z: <http://www.cefres.cz/No10-Mesto-1996>

Centrem Prahy projela jarní cyklojízda, zúčastnilo se 5000 lidí. In: *České noviny.cz*. [online]. 2014 [cit. 2014-12-05]. Dostupné z: <http://www.ceskenoviny.cz/regiony/zpravy/centrem-prahy-projela-jarni-cyklojizda-zucastnilo-se-5000-lidi/1072444>

CERTEAU, Michel de. Vynalézání každodennosti. In: *Antologie francouzských společenských věd: Město* [online]. Praha: Cefres, č. 10/1996, s. 77-96 [cit. 2014-09-04]. ISBN 80-901-7597-X (pdf). Dostupné z: <http://www.cefres.cz/No10-Mesto-1996>

Edouard Manet: Olympia. In: *Musée d'Orsay* [online]. 2006 [cit. 2014-10-29]. Dostupné z: http://www.musee-orsay.fr/en/collections/works-in-focus/search/commentaire_id/olympia-7087.html

EPOS 257. Blog: Urban (shoot) paintings 2011. In: *Epos 257* [online]. 2011 [cit. 2014-10-20]. Dostupné z: <http://epos257.cz/blog/cz/>

EPOS 257. Works: Urban paintings. In: *Epos 257* [online]. 2009 [cit. 2014-10-20]. Dostupné z: <http://epos257.cz/?lng=cz&s=works&t=/urbanpaintings>

ERBEL, Joanna. Veřejný prostor. In: *Atlas Transformace* [online]. 2010 [cit. 2014-08-02]. Dostupné z: <http://www.monumenttotransformation.org/atlas-transformace/html/v/verejny-prostor/1-verejny-prostor.html>

FILLER, Vratislav. Critical Mass slaví dvacáté narozeniny. In: *Prahou na kole*. [online]. 2013 [cit. 2014-12-01]. Dostupné z: <http://prahounakole.cz/2013/01/critical-mass-slavi-dvacate-narozneniny/>

FILLER, Vratislav. Řešení pro náplavku. In: *Prahou na kole* [online]. 2014 [cit. 2014-12-20]. Dostupné z: <http://prahounakole.cz/2014/06/reseni-pro-naplavku/>

Full Definition of APPROPRIATE. In: *Merriam-Webster*. [online]. 2014 [cit. 2014-10-26]. Dostupné z: <http://www.merriam-webster.com/dictionary/appropriate>

HARPER, Douglas. Appropriation. In: *Online Etymology Dictionary* [online]. 2001-14 [cit. 2014-10-26]. Dostupné z: http://www.etymonline.com/index.php?allowed_in_frame=0&search=appropriation&searchmode=none

Historie. In: *Oficiální webový Portál Prahy 2* [online]. 2014 [cit. 2014-12-22]. Dostupné z: <http://www.praha2.cz/Historie-Prahy-2>

HLAVAČKA, Milan. Vojtěch Lanna. In: *Akademický bulletin* [online]. 2010 [cit. 2014-12-29]. Dostupné z: <http://abicko.avcr.cz/2010/07/03/>

Charakteristika hl. m. Prahy. In: *Český statistický úřad* [online]. 2014 [cit. 2014-10-14]. (pdf) Dostupné z: <http://www.czso.cz/xa/redakce.nsf/i/kraj>

KABÁTOVÁ, Šárka. Odsun cyklistů i více toalet. 10 změn, které čekají pražskou náplavku. In: *Lidovky.cz* [online]. 2014 [cit. 2014-12-19]. Dostupné z: http://www.lidovky.cz/odsun-cyklistu-i-vice-toalet-10-zmen-ktere-cekaji-prazskou-naplavku-1dn/zpravy-domov.aspx?c=A140615_180557_ln_domov_sk

Kdo jsme. In: *Auto*Mat* [online]. [cit. 2014-10-16]. Dostupné z: <http://www.auto-mat.cz/o-nas/kdo-jsme/>

KRÁLOVÁ, Lucie a REICHOVÁ, Tereza. *ProStory: Načerno veřejně* [tv pořad]. Televizní studio Brno: Česká televize, 2011, 26 min. Dostupné také z: <http://www.ceskatelevize.cz/porady/10319060206-prostory/>

KUBEŠ, Martin aj. *Topografie, krajina a parky* [online]. Praha: Institut plánování a rozvoje hl. m. Prahy, 2014, 43 s. [cit. 2014-08-13]. ISBN 978-80-87931-08-0 (pdf). Dostupné z: <http://plan.iprpraha.cz/cs/upp-topografie-krajina-a-parky>

KWIATKOWSKI, Krzysztof. Public Space and its Usurper Appropriation. In: *Architecture. Technical Transactions* [online]. č. 5/2010, s. 280-284 [cit. 2014-11-12]. ISSN1897-6271 (pdf). Dostupné z: https://suw.biblos.pk.edu.pl/resources/i2/i4/i7/i4/r2474/KwiatkowskiK_PrzestrzenPubliczna.pdf

LEJSALOVÁ, Ivana Filipová. Pražské zahrady, zastavení třicáté páté - park na náměstí Míru. In: *Cestovatel.cz* [online]. 2008 [cit. 2014-12-22]. Dostupné z: <http://www.cestovatel.cz/clanky/prazske-zahrady-park-na-namesti-miru/>

LOW, Setha M. The Anthropology of Cities: Imagining and Theorizing the City. In: *Annual Review of Anthropology* [online]. Annual Reviews, č. 25/1996, s 383-409. [cit. 2014-12-23]. (pdf). Dostupné z: <http://www.jstor.org/stable/2155832>

MELKOVÁ, Pavla aj. *Manuál tvorby veřejných prostranství hlavního města Prahy* [online]. Praha: Institut plánování a rozvoje hl. m. Prahy, 2014, 290 s. [cit. 2014-08-01]. ISBN 978-80-87931-11-0 (pdf). Dostupné z: <http://manual.iprpraha.cz/cs/manual-tvorby-verejnych-prostranstvi-ke-stazeni>

MELKOVÁ, Pavla aj. *STRATEGIE rozvoje veřejných prostranství hlavního města Prahy/návrh* [online]. Praha: Institut plánování a rozvoje hl. m. Prahy, 2014, 66 s. [cit. 2014-08-15]. ISBN 978-80-87931-13-4 (pdf). Dostupné z: <http://manual.iprpraha.cz/cs/manual-tvorby-verejnych-prostranstvi-ke-stazeni>

Ministerstvo pro místní rozvoj chce zrušit regulaci billboardů a zamezit návratu stromořadí do ulic. In: *Institut plánování a rozvoje hlavního města Prahy*. [online]. 2014 [cit. 2014-10-13]. Dostupné z: <http://www.iprpraha.cz/clanek/424/ministerstvo-pro-mistni-rozvoj-chce-zrusit-regulaci-billboardu-a-zamezit-navratu-stromoradi-do-ulic>

O ZMJ. In: *Zažít město jinak* [online]. [cit. 2014-10-16]. Dostupné z: <http://zazitmestojinak.cz/o-nas>

Plán [film]. Režie Benjamin TUČEK. Česká republika: Negativ a Česká televize, 2014, 90 min.

Plán: O filmu. In: *Česká televize* [online]. 2014 [cit. 2014-10-15]. Dostupné z: <http://www.ceskatelevize.cz/porady/10310684638-plan/21356226995/7949-o-filmu/>

Podskalská Celnice na Výtoni a muzeum vorařství. In: *Prague city line* [online]. [cit. 2014-12-16]. Dostupné z: <http://www.praguecityline.cz/prazske-pamatky/podskalska-celnice-na-vytoni>

PURCELL, Mark. Excavating Lefebvre: The right to the city and its urban politics of the inhabitant. In: *GeoJournal*. [online]. č. 58/2002, s. 99-108 [cit. 2014-11-14]. (pdf). Dostupné z: <http://faculty.washington.edu/mpurcell/geojournal.pdf>

Quotations: Min Tanaka. In: *Min Tanaka Official Web Site* [online]. 2014 [cit. 2014-12-09]. Dostupné z: http://www.min-tanaka.com/wp/?page_id=45

ROGERS, Richard A. From Cultural Exchange to Transculturation: A Review and Reconceptualization of Cultural Appropriation. In: *Communication Theory* [online]. č. 16/2006, s. 474-503 [cit. 2014-11-05]. ISSN 1050-3293 (pdf). Dostupné z: <http://jan.ucc.nau.edu/~rar/papers/RogersCT2006.pdf>

RYNDA, Ivan. Úvodní slovo. In: *Konference „Krise veřejného prostoru“*. Fakulta humanitních studií, Jionice, 2. 11. 2013. (záznam z konference)

SLOTEDIJK, Peter. *Pravidla pro lidskou ZOO: Odpověď na Heideggerův dopis O humanismu* [online]. [cit. 2014-10-26]. Dostupné z: <http://www.phil.muni.cz/fil/etika/texty/sloterdijk.html>

SIMONSEN, Karen-Margrethe, HUANG, Marianne Ping a THOMSEN, Mads Rosendahl [eds.]. *Reinventioins of the Novel: histories and aesthetics of a protean genre* [online]. Amsterdam: Rodopi, 2004, 346 s. [cit. 2014-10-29]. ISBN 90-420-0843-1 (e-kniha). Dostupné také z: http://books.google.cz/books?id=-MBNfiqZkeIC&pg=PA79&redir_esc=y#v=onepage&q&f=false

Tajemství street boulderingu. In: *Outfanatic.com* [online]. 2014 [cit. 2014-12-21]. Dostupné z: <http://www.outfanatic.com/clanek-504-Tajemstvi-street-boulderingu>

The Human Scale [film]. Režie Andreas DALSGAARD. Dánsko: Final Cut for Real, 2012, 83 min.

THE MONTHLY VIDEO. *Cities for people: A lecture by Jan Gehl*. In: Youtube [online]. Zveřejněno 2. 5. 2013, 60:41 min. [vid. 2014-08-01]. Dostupné z: https://www.youtube.com/watch?v=KL_RYm8zs28

SEZNAM OBRAZOVÝCH PŘÍLOH POUŽITÝCH V TEXTU

Obr. 1 - znázornění vztahu mezi kvalitou hmotného prostředí a venkovními aktivitami.

Zdroj: GEHL, Jan. *Města pro lidi*. Brno: Partnerství, 2012, s. 21.

Obr. 2 - 12 kvalitativních kritérií, které se týkají pěšího terénu.

Zdroj: GEHL, Jan. *Města pro lidi*. Brno: Partnerství, 2012, s. 239.

Obr. 3, 4 - reklamní spot Sazky na Vltavě u Rašínova nábřeží a jeho diváci.

Zdroj 1: http://www.metro.cz/foto.aspx?r=metro-extra&c=A141001_181042_metro-extra_rob&foto=JBS56790b_F230036_05.jpg, 2014.

Zdroj 2: vlastní foto, 2014.

Obr. 5, 6 - momentky z letošní akce *Zažít město jinak* na Malé Straně.

Zdroj: vlastní foto, 2014.

Obr. 7 - 50 m² veřejného prostoru na Palackého náměstí.

Zdroj: <http://www.epos257.cz/?lng=cz&s=works&t=/50m2>, 2010.

Obr. 8, 9 - momentky z *Velké jarní cyklojízdy*.

Zdroj: vlastní foto, 2014.

Obr. 10 - tradiční rituál zvedání kol nad hlavu.

Zdroj: vlastní foto, 2014.

Obr. 11 - znázornění trasy *Velké jarní cyklojízdy*.

Zdroj: <http://www.bikemap.net/en/route/2537076-velka-jarni-cyklojizda-2014/#/z13/50.09966,14.4162/terrain>, 2014.

Obr. 12 - půdorys náměstí Míru s kostelem sv. Ludmily.

Zdroj: <http://www.dveprahy.cz/>, 2014.

Obr. 13 - pianista na náměstí Míru.

Zdroj: <http://www.ceskatelevize.cz/ct24/kultura/238019-piano-do-kazde-ulice/>, 2013.

Obr. 14 - spontánní koncert na náměstí Míru.

Zdroj: <http://www.piananaulici.cz/namesti-miru/nggallery/image/mirak5/>

Obr. 15, 16 - minulost a současnost náplavky na Rašínově nábřeží (vpravo budova staré celnice)

Zdroj 1: <http://www.zakulturou.cz/katalog/muzea/podskalska-celnice-na-vytoni.html>, 2009.

Zdroj 2: http://www.ozvucnadeska.cz/uploads/assets/jednani1_3/prazskebrehy-prezentace-preview.pdf, 2013.

Obr. 17 - noční život před *Bajkazylem* na náplavce.

Zdroj: http://www.bajkazyl.cz/wp-content/uploads/2014/07/vl.-518_foto-k.-tuma-582.jpg, 2014.

Obr. 18, 19 - nábřežní zeď jako umělecká galerie.

Zdroj: vlastní foto, 2014.

Obr. 20, 21 - porovnání podoby Rohanského ostrova na mapách z r. 1842 a 2013.

Zdroj: <http://www.dveprahy.cz/>, 2014.

Obr. 22, 23 - kontrast vyprázdněné zóny *River City Prague* a živého prostoru *Přístavu 18600*.

Zdroj: vlastní foto, 2014.

Obr. 24 - do parku se lidé chodí bavit, ale i číst.

Zdroj: vlastní foto, 2014.

Obr. 25 - park je určen všem věkovým skupinám včetně dětí.

Zdroj: vlastní foto, 2014.

Obr. 26, 27 - dům v Lannově ulici a průčelí bytu, kde byl komiks instalován.

Zdroj: vlastní foto, 2014.

Obr. 28 - instalovaný komiks.

Zdroj: vlastní foto, 2014.

Obr. 29, 30 - detail 1. a 2. okna komiksu.

Zdroj: vlastní foto, 2014.

Obr. 31, 32 - detail 3. a 4. okna komiksu.

Zdroj: vlastní foto, 2014.

Obr. 33 - panorama ulice s instalovaným komiksem.

Zdroj: vlastní foto, 2014.